

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
CIVILINIO PROCESO KATEDRA

INGA REZNIKAITĖ
Teisės ir valdymo studijų programos
TVmv5-01 grupės studentė

TEISMO VAIDMUO VYKDYMO PROCESĖ

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Lekt. dr. Egidija Stauskienė

Konsultantas –
Doc. dr. Vygintas Višinskis

Vilnius, 2006

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. VYKDYMO PROCESAS IR JO TEISINĖ PRIGIMTIS	6
1.1. Vykdyimo proceso samprata	6
1.2. Vykdyimo proceso teisinė prigimtis.....	16
1.2.1. Vykdyimo procesą reguliuojančios teisės normos – civilinio proceso teisės dalis.....	17
1.2.2. Kitos vykdyimo proceso teisinės prigimties koncepcijos.....	23
2. ANTSTOLIO PROCESINĖS VEIKLOS KONTROLĖ.....	30
2.1. Teismo funkcijos, susijusios su vykdomosios bylos eiga.....	31
2.2. Teismo funkcijos, susijusios su kliūčių vykdyimo veiksams atlikti pašalinimu.....	38
2.3. Teismo funkcijos, susijusios su priverstinio vykdyimo priemonių taikymu.....	45
2.4. Išieškotojo, skolininko ir kitų suinteresuotų asmenų teisių gynimas.....	51
3. KITOS TEISMO FUNKCIJOS VYKDYMO PROCESĖ.....	55
3.1. Sankcijų taikymas vykdyimo procese.....	55
3.2. Skubus sprendimų vykdymas.....	57
3.3. Atgręžtinis sprendimo vykdymas.....	61
IŠVADOS.....	66
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	68
SANTRAUKA.....	75
SUMMARY.....	76

ĮVADAS

Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau – LR Konstitucijos) 109 straipsnyje teigiama, kad teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo tik teismai. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, kad „teisingumo principo realizavimas nesibaigia priėmus teismo sprendimą. Teismo sprendimų vykdymas yra sudėtinė civilinio proceso dalis, kurioje užtikrinti teisingumą yra ne mažiau svarbu kaip ir kitose civilinio proceso stadijose“¹. Vadinasi, teismui, kaip vieninteliam teisingumo vykdytojui, tenka atlikti svarbų vaidmenį ne tik sprendžiant ginčą ir priimant teismo sprendimą, bet ir užtikrinant tinkamą jo įvykdymą. Šio mokslinio tyrimo **tikslas** yra nustatyti ir įvertinti teismo vaidmenį vykdymo procese.

Tam, kad minėtas tikslas būtų pasiektas, šiam tyrimui keliami **uždaviniai** yra išsiaiškinti vykdymo proceso teisinės prigimties problemą ir nustatyti bei išanalizuoti konkrečias teismo funkcijas vykdymo procese bei jų procesines realizavimo formas. Tai bus atliekama vadovaujantis empiriniu **metodu** – dokumentų, t. y. Lietuvos Respublikos ir kai kurių užsienio valstybių teisės aktų, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos, įvairių mokslinių straipsnių, teisės vadovėlių, studija - ir teoriniais metodais, tai yra koncepcijų apžvalga (analize), aprašymu, lyginamąja analize ir interpretacija, apibendrinimu.

Tyrimo probleminis klausimas universalioju teoriniu aspektu Lietuvoje yra gana naujas. Apskritai didelis susidomėjimas antstoliais, jų atliekama veikla bei jos procesine kontrole atsirado tik po 2003 m. antstolių institucinės sistemos „privatizavimo“. Nemažai mokslinių straipsnių vykdymo proceso tematika yra parašęs dr. V. Višinskis². 2002 m. buvo išleista Raimondo Kalverš „Teismo ir kitų institucijų sprendimų vykdymas“³ knyga, pateikianti vykdymo procesą reglamentuojančių teisės normų apžvalgą. Priėmus naujus Lietuvos Respublikos Civilinį kodeksą (toliau – LR CK) ir Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodeksą (toliau – LR CPK) bei įgyvendinus antstolių institucinės sistemos reformą, vykdymo procesas buvo pakeistas ir pritaikytas „privačių“ teismo antstolių darbui. Tokia situacija reikalavo naujų mokslinių tyrimų ir

¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1999 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje M. Jankauskas v. Teismo antstolių kontora prie Kauno miesto apylinkės teismo, Nr. 3K-2-348/1999, kat. 37; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. 10 d. nutartis civilinėje byloje B. Kislovska v. A. Ksendzova, Nr. 3K-3-1043/2003, kat. 25. 8. 2; 119.

² V. Višinskis. Varžytynių rezultatų skundimo problemos // Justitia. 1999, Nr. 5-6; Višinskis V. Teismo sprendimų vykdymo procesinės problemos: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S)/ Lietuvos teisės akademija. Vilnius, 1999; V. Višinskis. Turto pardavimo iš varžytynių problemos // Jurisprudencija. 1999, Nr. 13(5); V. Višinskis. Išieškojimo iš fizinių asmenų problemos// Jurisprudencija. 1999, Nr. 14(6); V. Višinskis. Išieškojimo nukreipimas į vertybinius popierius // Jurisprudencija. 2001, Nr.23(15); V. Višinskis. Vykdymo procesas Lietuvoje: esama padėtis ir reformavimo kryptys // Jurisprudencija. 2002, Nr.28(20);

³ Kalverš R. Teismo ir kitų institucijų sprendimų vykdymas. Vilnius: Saulužė, 2002.

paskutiniaisiais metais buvo išleisti net keli nauji civilinio proceso vadovėliai⁴, kuriuose vis daugiau dėmesio skiriama ir naujojo vykdymo proceso klausimų nagrinėjimui. Tačiau nė viename išleistų darbų nerasime išsamios teismo vaidmens vykdymo procese analizės. Kyla klausimas: ar teismo vaidmuo vykdymo procese yra toks nereikšmingas arba toks aiškus, kad net neverta apie jį šnekėti?

2005 metais Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Civilinės teisės ir civilinio proceso katedros doktorantas M. Žolynas parengė pranešimą⁵ apie teismo vaidmenį vykdymo procese. Gana įdomių minčių pateikė Vilniaus universiteto Teisės fakulteto dekanas prof. habil. dr. V. Nekrošius⁶ ir Žmogaus teisių stebėjimo instituto teisės projektų ir tyrimų centras⁷, nagrinėdami teisminės antstolių veiklos kontrolės ribotumo problematiką ir kartu pateikdami keletą rekomendacijų, kaip spręsti šią problemą. Tačiau iš esmės, paminėti moksliniai darbai tėra fragmentiški mėginimai patyrinėti šios srities problematiką. Lietuvoje tik šių metų antroje pusėje pasirodė gana išsamus mokslinis tiriamasis darbas, o tiksliau daktaro disertacija⁸, apie teismo vaidmenį vykdymo procese.

Priešinga padėtis yra užsienio šalių literatūroje. Vykdymo proceso tema itin populiari tarp rusų teisininkų. Be to, kad yra nemažai mokslinės literatūros apie vykdymo procesą, kaip teisinį reiškinį, ir jo teisinę prigimtį, gana išsamią analizę apie teismo vaidmenį teismo sprendimų vykdymo procese yra pateikęs rusų mokslininkas D. J. Malešinas⁹, nagrinėdamas teorinius ir praktinius teismo vaidmens vykdymo procese klausimus. Ypač daug dėmesio vykdymo proceso tema susilaukia Vokietijos teisės literatūroje¹⁰. Yra išleista daug mokomųjų vadovėlių apie civilinį procesą ir išskirtinai apie vykdymo procesą. Šiais šaltiniais remtasi ir rašant šį tiriamąjį darbą. Tai puikūs mokslinės ir praktinės literatūros šaltiniai, ypač teoriniais klausimais. Kalbant apie praktinius klausimus, reikia nepamiršti, kad tyrimai atliekami remiantis tų valstybių patirtimi ir nacionaliniais teisės aktais. Kai kuriose valstybėse yra skirtingai suprantama vykdymo proceso teisinė prigimtis, įgyvendinami skirtingi vykdymo proceso modeliai, o tai reiškia, kad skirtingai suprantamas ir

⁴ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2003. T. 1.; Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2005. T. 2.; Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. T. 1.

⁵ Žolynas M. Teismo vaidmuo vykdymo procese // Civilinio proceso pirmosios instancijos teisme reforma Baltijos jūros regiono valstybėse ir Centrinėje Europoje 2004 m. rugsėjo 16-19 d. Vilnius: VU leidykla, 2005.

⁶ Lietuvos antstolių rūmai. Antstolių veiklos problemas kompetentingi teisininkai siūlo spręsti be isterijos // <http://www.antstoliai.lt/?act=news&id=715>; prisijungimo laikas: 2006-07-24; Lietuvos antstolių rūmai. Antstolių reforma: sėkmė kreditoriams ir valstybei, nesėkmė – skolininkams // <http://www.antstoliai.lt/?act=news&id=824>; prisijungimo laikas: 2006-07-24.

⁷ Antstolių veiklą reguliuojančių teisės aktų analizė bei jų įgyvendinimo praktika // http://www.exjura.com/lt/index.php?option=com_content&task=view&id=21&Itemid=30; prisijungimo laikas: 2006-08-28.

⁸ Stauskienė E. Teismo vaidmuo vykdymo procese : daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S) / Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2006.

⁹ Малешин Д. Я. Исполнительное производство (Функции суда). Москва: ОАО Издательский дом «Городец», 2005.

¹⁰ Rosenberg L., Gaul H. F., Schilken E. Zwangsvollstreckungsrecht. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 11. Aufl. 1997; Jauerling O. Zwangsvollstreckungs und Insolvenzrecht. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1996; Jauerling O. Zivilprozessrecht. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 2003; Sauer W. Grundlagen des Prozessrechts, 2. Auflage, 1929; Wach A. Handbuch des Deutschen Civilprozessrechts, 1885.

teismo vaidmuo vykdymo procese. Todėl teismo vaidmens vykdymo procese probleminį klausimą reikia panagrinėti Lietuvos atžvilgiu.

Išsami teismo vaidmens vykdymo procese analizė, autorės nuomone, visų pirma, padidintų teisinį švietimą, kas užtikrintų patikimesnę vykdymo proceso dalyvių teisių apsaugą. Antra, leistų išvelgti antstolių veiklos procesinės kontrolės įgyvendinimo trūkumus ir privalumus. O tai, savo ruožtu, galėtų būti patikima informacija teisėkūros subjektams leidžiant teisės aktus, siekiant užtikrinti efektyvų skolų išieškojimą, o tuo pačiu ir stiprinti pasitikėjimą antstolių veikla. Trečia, leistų studijuojantiems ar šiaip civilinio proceso tematika besidomintiems žmonėms įgyti gilesnį supratimą apie vykdymo procesą ir teismo vaidmenį jame. Taigi šis mokslinis darbas skirtas studentams, dėstytojams, teisėkūros subjektams, antstoliams, taip pat kitiems mokslinės ir praktinės justicijos dalyviams.

Tyrimo eigoje bus atskleidžiama teismo, kaip teisingumo vykdytojo, vaidmens ir teisinės vykdymo proceso prigimties santykis, nustatomos ir aptariamos jo funkcijos minėtame procese, taip išryškinant praktinę teismo veiklos reikšmę.

Mokslinis darbas padalintas į kelias dalis. Pirmojoje dalyje „Vykdymo procesas ir jo teisinė prigimtis“ nagrinėjami teoriniai teismo vaidmens vykdymo procese klausimai. Kitaip sakant, tam, kad suprastume, kokius įgaliojimus ir kodėl vienu atveju mažesnius, kitu atveju didesnius, teismas turi vykdymo procese, pirmiausia būtina suvokti apskritai vykdymo proceso esmę bei nustatyti jo teisinę prigimtį. Todėl pirmojoje dalyje, apžvelgiant nuomonių dėl vykdymo proceso teisinės prigimties įvairovę, siekiama supažindinti su vykdymo proceso samprata, išsiaiškinti jo vietą teisės sistemoje, jo santykį su teismine valdžia, teisingumo vykdymu, civiliniu procesu.

Išsiaiškinus konceptualiuosius vykdymo proceso klausimus, antrojoje darbo dalyje „Antstolio procesinės veiklos kontrolė“ ir trečiojoje dalyje „Kitos teismo funkcijos vykdymo procese“ aptariami praktiniai teismo dalyvavimo vykdymo procese klausimai. Kitaip sakant, nustatoma, kokius įgaliojimus teismas turi minėtame procese ir su kokiomis problemomis susiduriama atliekant tuos veiksmus.

1. VYKDYMO PROCESAS IR JO TEISINĖ PRIGIMTIS

1. 1. Vykdymo proceso samprata

Pagal LR Konstituciją viena svarbiausių valstybės pareigų yra žmogaus teisių ir laisvių pripažinimas, laikymasis ir apsauga. Valstybei iškyla pareiga ne tik susilaikyti nuo nepagrįsto įsikišimo į teisių ir laisvių sritį, bet ir stengtis, kad būtų sukurtos visos sąlygos ir garantijos jų realizacijai. Siekiant įgyvendinti ir atkurti pažeistas subjektines teises galiojantys įstatymai nustato įvairius teisių ir interesų gynimo būdus¹¹. LR Konstitucijos 30 str. 1 dalyje teigiama, kad „asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą“¹². Demokratinėje valstybėje teisminė teisių gynyba yra svarbiausia pažeistų žmogaus teisių ir laisvių apsaugos garantija. Pažeistų teisių gynimą teismas atlieka nagrinėdamas bylas bei priimdamas teisėtą ir pagrįstą sprendimą. Tačiau tam, kad būtų užtikrinta reali teisių ir laisvių apsauga, svarbu, kad rezoliucinėje teismo sprendimo dalyje suformuluoti įpareigojimai būtų realiai įgyvendinti. Svarbu yra ne tik priimti teisėtą ir pagrįstą sprendimą, bet ir užtikrinti efektyvų teismo sprendimų vykdymą.

Tai, kad teismas priima sprendimą, įpareigojantį tam tikrą asmenį atlikti konkrečius veiksmus ar nuo jų susilaikyti, dar nereiškia, kad minėtas asmuo realiai įgyvendins teismo sprendime suformuluotą paliepiamą. Todėl, jeigu skolininkas savanoriškai neįvykdo teismo ar kitos institucijos priimto sprendimo, tam, kad būtų atkurta teisių ir pareigų vienovė, sprendimo įvykdymas užtikrinamas valstybės numatytomis procesinėmis prievartos priemonėmis. Šis procesas vadinamas vykdymo procesu. Teisės literatūroje galima rasti daug įvairių vykdymo proceso apibrėžimų. E. Stauskienės teigimu, „vykdymo procesas – tai teismo ar valstybės suteiktus valdingus įgalinimus turinčių subjektų, vykdymo proceso šalių ir kitų asmenų veikla priverstinai civilinio proceso nustatyta tvarka vykdant teismo ir kitų institucijų sprendimus“¹³. Pasak V. Mikelėno¹⁴, teismo sprendimų vykdymas yra civilinio proceso stadija, kurios metu atliekant procesinius veiksmus siekiama įvykdyti teismo sprendimą. A. Petraš vykdymo procesu vadina priverstinio jurisdikcinių institucijų sprendimų vykdymo tvarką, siekiant atkurti arba apsaugoti pažeistas civilines teises¹⁵. D. Ch. Valejevo teigimu, vykdymo procesas yra procesinė teisės šaka, kurios teisinio reguliavimo dalyką sudaro teismo antstolio-vykdytojo priverstinio vykdymo veikloje susiklostantys procesiniai

¹¹ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2003. T. 1. P. 55-57.

¹² Lietuvos Respublikos Konstitucija // Žinios. 1992, Nr. 33-1014.

¹³ Stauskienė E. Teismo vaidmuo vykdymo procese : daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S) / Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2006. P. 62.

¹⁴ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2003. T. 1. P. 48; Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2005. T. 2. P. 496.

¹⁵ Петраш А. Исполнительное производство - показатель эффективности механизма правового регулирования // <http://justbel.info/2002-5/art1.htm>; prisijungimo laikas: 2006-07-05.

teisiniai santykiai¹⁶. Vokiečių teisininkai teigia, kad vykdymo procesas yra procesas, kurio metu panaudojant valstybinę prievartą siekiama įgyvendinti teismo pripažintas arba formaliai dokumentais pagrįstas išieškotojo teises¹⁷. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nuomone, teismo sprendimų vykdymas yra baigiamoji civilinio proceso stadija, kurios metu įgyvendinamas teismo sprendimas, o išieškotojas ir skolininkas realiai patiria teisinius ir turtinius teismo sprendimo padarinius¹⁸. Taigi vieningo vykdymo proceso apibrėžimo nėra. Todėl tam, kad suvokti, kas tai yra vykdymo procesas, reikia išsiaiškinti pagrindinius vykdymo proceso bruožus. Tai galima padaryti atskleidžiant bendrąsias sprendimų vykdymo nuostatas.

Vykdymo procesas gali prasidėti tik tuomet, kai teismo sprendimas įsiteisėja (išskyrus skubaus vykdymo atvejį), sprendimo pagrindu išduodamas vykdomasis raštas (išskyrus atvejus, kai pats vykdytinas dokumentas turi vykdomojo rašto galią), kurį išieškotojas kartu su prašymu pateikia antstoliui, o antstolis patvarkymu priima vykdomąjį dokumentą vykdymui.

Vykdymo veiksmai gali būti atliekami tik vykdomųjų dokumentų pagrindu (LR CPK 586 str. 2 d.), kuriais be teismo sprendimų ar kitų procesinių dokumentų pripažįstami ir kitų institucijų priimti vykdytini dokumentai. Pagal LR CPK VI dalyje išdėstytas taisykles, be teismo priimtų procesinių dokumentų, vykdytini yra arbitražo sprendimai, tarptautinių sutarčių ir įstatymų nustatytais atvejais - užsienio teismų ir arbitražų sprendimai, institucijų ir pareigūnų nutarimai administracinių teisės pažeidimų bylose tiek, kiek jie susiję su turtinio pobūdžio išieškojimais, ir kiti institucijų ir pareigūnų sprendimai, kai tarptautinėmis sutartimis ir įstatymais nustatytas jų vykdymas civilinio proceso tvarka (LR CPK 584 str.). Visi šie dokumentai vykdomi vykdymo procese, nes visų nurodytų sprendimų vykdymo procesinė forma yra panaši ir dėl to netikslinga kitų institucijų, t. y. ne teismo, sprendimų vykdymą organizuoti pagal kitą teisinį procesą.

Nurodytus vykdytinus dokumentus skirtingose valstybėse vykdo skirtingi asmenys. Šią funkciją gali atlikti tiek valstybinės institucijos, tiek privatūs asmenys, o kartais ši funkcija gali būti deleguota valstybinėms institucijoms ir privatiems asmenims vienu metu, pvz., teismui ir antstoliams¹⁹. Priklausomai nuo to, kam valstybė yra delegavusi teismo sprendimų ir nejurisdikcinių aktų vykdymo funkcijas, vykdymo procesas gali būti viešas, privatus ir mišrus²⁰. Viešojo modelio atveju, kuris buvo taikomas TSRS valstybėse, priverstinio vykdymo funkcijas vykdė išimtinai

¹⁶ Валеев Д. Х. Исполнительное производство в системе права Российской Федерации // <http://law.edu.ru/magazine/pravoved/article.asp?magNum=5&magYear=2001&articleID=173456>; prisijungimo laikas: 2006-09-18.

¹⁷ Rosenberg L., Gaul H. F., Schilken E. Zwangsvollstreckungsrecht. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 11. Aufl. 1997. S. 1.

¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-35/2006, kat. 75.7; 129.17. (S).

¹⁹ Jauerling O. Zwangsvollstreckungs und konkursrecht. München, 1987. S. 3.

²⁰ Stauskienė E. Teismo vaidmuo vykdymo procese : daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S) / Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2006. P. 60.

valstybės tarnautojai – teismo antstoliai. Privataus modelio atveju, kuris taikomas, pvz., Prancūzijoje, o taip pat ir Lietuvoje, vykdymo funkcijas atlieka privatūs antstoliai, kurie laikomi laisvais profesines paslaugas teikiančiais asmenimis. Mišraus modelio atveju vykdymo veiksmus gali atlikti tiek valstybės tarnautojai – teismo antstoliai, tiek kiti asmenys, pvz., teismai (Ispanija, Vokietija).

Vykdymo veiksmus atliekantys asmenys visada laikomi vykdymo proceso subjektais. Be jų vykdymo procese dar dalyvauja vykdymo proceso šalys, kuriomis pagal LR CPK 633 str. 1 d. pripažįstami išieškotojas – fizinis ar juridinis asmuo, kurio naudai turi būti atliekamas tam tikras veiksmas ar susilaikoma nuo jo atlikimo, ir skolininkas – fizinis ar juridinis asmuo, kuris privalo atlikti vykdomajame dokumente nurodytus veiksmus ar susilaikyti nuo jų atlikimo išieškotojo naudai, bei kiti asmenys, t. y. vykdymo proceso šalių atstovai, kuratorius, suinteresuoti asmenys, vertėjai, ekspertai ir kviestiniai. Visi jie vykdymo procese turi tam tikras procesines teises ir pareigas. Pvz., skolininkas, gavęs antstolio raginimą sumokėti skolą ar atlikti kokius nors veiksmus, turi pareigą įvykdyti reikalavimą. Jeigu jis šios pareigos nesilaiko, antstolis, pasibaigus terminui įvykdyti sprendimą, pradeda jį vykdyti priverstinai, taikydamas priverstinio vykdymo priemones, t. y. išieškojimą iš skolininko lešų ir turto ar turtinių teisių, darbo užmokesčio ir kt. (LR CPK 624 str. 1d.). Šių procesinių prievartos priemonių taikymas ir vadinamas vykdymo procesu.

Procesinių prievartos priemonių taikymo tvarka daugelyje valstybių reguliuojama civilinio proceso kodekso teisės normų²¹. Tai viena iš priežasčių, kodėl kai kurie teisininkai vykdymo procesą pripažįsta civilinio proceso sudedamąja dalimi. Lietuvoje vykdymo procesas taip pat reglamentuojamas LR CPK VI dalies normų, kurių taikymo tvarką nustato Sprendimų vykdymo instrukcija²² (LR CPK 583 str. 1 d.). Tačiau yra šalių, pvz., Rusija, Ukraina, Suomija ir kt.²³, kuriose vykdymo procesas reguliuojamas specialių vykdymo proceso įstatymų ir tai yra viena iš priežasčių, nulėmusių nuomonės, kad vykdymo procesas yra savarankiška teisės šaka, susiformavimą. Apie tai išsamiau bus kalbama nagrinėjant vykdymo proceso teisinės prigimties klausimą.

Procesinių prievartos priemonių taikymu, kai kurių autorių²⁴ manymu, siekiama patenkinti išieškotojo teises. Tačiau tai nereiškia, kad galima nepaisyti skolininko interesų ir

²¹ Vokietijos civilinio proceso kodeksas (ZPO).

²² Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2005 m. spalio 27 d. įsakymas Nr. 1R-352 „Dėl Sprendimų vykdymo instrukcijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 130-4682.

²³ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2005. T. 2. P. 496; Валеев Д. Х. Исполнительное производство в системе права Российской Федерации // <http://law.edu.ru/magazine/pravoved/article.asp?magNum=5&magYear=2001&articleID=173456>; prisijungimo laikas: 2006-09-18; Щербак С. Сущность исполнительного производства. Ошибочное законодательное определение исполнительного производств // <http://www.yurpractika.com/article.php?id=10006002>; prisijungimo laikas 2006-09-19.

²⁴ Rosenberg L., Gaul H. F., Schilken E. Zwangsvollstreckungsrecht. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 11. Aufl. 1997. S. 1.

pažeidinėti jo teises į ekonominę ir socialinę egzistenciją. Todėl teisingiau būtų vykdymo proceso tikslu laikyti išieškotojo ir skolininko teisių ir pareigų pusiausvyros užtikrinimą²⁵, atkuriant pažeistas subjektines teises. A. Vaišvilos nuomone²⁶, tai, kas atspindi subjektinių teisių ir pareigų vienovę, laikoma teisingumu, o veikla, kurios metu atkuriamas teisių ir pareigų vienovė, t. y. konkretaus asmens subjektinės teisės susiaurinamos tokiu mastu, koku tų teisių turėtojas atsisakė vykdyti pareigas, kurių vykdymą įstatymai laiko būtina siekiant legalizuoti to asmens teises visuomenėje, laikoma teisingumo vykdymu. Tačiau šis autorius tokia veikla pripažįsta tik civilinių, baudžiamųjų ir administracinių teismų veiklą²⁷. Tačiau, jeigu tvirtiname, kad vykdymo proceso tikslas yra išieškotojo ir skolininko teisių ir pareigų pusiausvyros užtikrinimas²⁸, atkuriant pažeistas subjektines teises, tai būtų logiška teigti, kad vykdymo proceso metu atliekama veikla taip pat yra **teisingumo vykdymo dalis**. Šiuo klausimu vieningos nuomonės teisės literatūroje nėra.

LR Konstitucijos 109 str. teigiama, kad teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo tik teismai. Teisingumo vykdymas yra išskirtinė ir pagrindinė teismų funkcija, kurios negali įgyvendinti jokia kita valstybės valdžios institucija ar pareigūnas. Tačiau įstatymuose nėra apibrėžta teisingumo samprata. Teisės moksle taip pat nėra vieningos nuomonės dėl teisingumo vykdymo veiklos apimties, ar teismo sprendimų vykdymas laikytinas teisingumo vykdymo veikla. Nuomonių įvairovė susijusi su pačia teisingumo definicija, skirtingu teisingumo vykdymo, kaip veiklos, tikslų ir apimties apibrėžimu, teisių apsaugos apimties nustatymu, teisės į teisminę gynybą turinio aiškinimu, teisingumą vykdančių subjektų rato apibrėžimu ir kt.

Dalis autorių²⁹, kaip ir A. Vaišvila, teisingumo vykdymu laiko teismo veiklą nagrinėjant ir sprendžiant civilines, baudžiamąsias ar administracines bylas. E. Vaitiekienė teigia, kad „teisingumo turinį sudaro teismų veikla sprendžiant konkrečius ginčus dėl teisės <...>. Teismai šiuos ginčus sprendžia nagrinėdami baudžiamąsias, civilines ir administracines bylas, griežtai laikydamiesi įstatymų nustatytos teismo proceso tvarkos.“³⁰ Rusų teisininkas D. Ch. Valejevas teigia, kad „vykdymo proceso veikla nėra susijusi su teisingumo vykdymu, o tik su sprendimo įvykdymu, kai

²⁵ V. Višinskis. Vykdymo procesas Lietuvoje: esama padėtis ir reformavimo kryptys // Jurisprudencija. 2002, Nr.28(20); Jauerling O. Zivilprozessrecht. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 2003. S. 7.

²⁶ Vaišvila A. Teisės teorija: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2000. P. 108.

²⁷ Ten pat, P. 110.

²⁸ V. Višinskis. Vykdymo procesas Lietuvoje: esama padėtis ir reformavimo kryptys // Jurisprudencija. 2002, Nr.28(20); Jauerling O. Zivilprozessrecht. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 2003. S. 7.

²⁹ Vaitiekienė E. Teismas// Lietuvos Konstitucinė teisė. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001. P. 772; Baublys G. Teismo sprendimas kaip teisingumo aktas: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S)/ Lietuvos teisės universitetas. Vilnius, 2001. P. 118; Валеєв Д. Х. Исполнительное производство в системе права Российской Федерации // <http://law.edu.ru/magazine/pravoved/article.asp?magNum=5&magYear=2001&articleID=173456>; prisijungimo laikas: 2006-09-18; Авакян А. В. Общая характеристика исполнительного производства в зарубежных странах // <http://www.concourt.am/hr/ccl/vestnik/4.22-2003/A.V.%20Avakyan.htm>; prisijungimo laikas: 2006-07-28; ir kt.

³⁰ Vaitiekienė E. Teismas// Lietuvos Konstitucinė teisė. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001. P. 772.

jau nebėra ginčo dėl teisės³¹. Panašios nuomonės laikosi ir G. Baublys, tvirtindamas, kad teisingumo vykdymas yra tiesiogiai siejamas su tiesos, kaip tam tikros vertybės, nustatymu, o civiliniame procese teisingumo principas sutampa su teismo veikla, nustatant tiesą tam tikrame teisiniame ginče³². A. S. Korsako teigimu³³, kai kurie šio požiūrio autoriai (vienu iš autorių A. S. Korsakas įvardija A. A. Dobrovolski³⁴) teisingumo vykdymui priskiria tik civilinio proceso stadijas nuo bylos iškėlimo iki sprendimo priėmimo, o kartais kaip teisingumą supranta tik patį teisminį bylos nagrinėjimą. Vadinasi, dalis autorių iš teisingumo vykdymo eliminuoja ne tik vykdymo procesą, bet ir tokias civilinio proceso stadijas kaip, apeliacinį bei kasacinį procesą, taip pat proceso atnaujinimą.

Civilinio proceso teisės doktrinoje plėtojama ir priešinga nuomonė³⁵, kad teisingumo vykdymas apima ir sprendimų vykdymo procesą. Tokią teisingumo vykdymo sampratą A. S. Korsakas pavadino „plačiąja“³⁶, todėl prieš tai aptartą teisingumo vykdymo sampratą, ko gero, galima sąlyginai įvardinti siaurąja.

Abiejų teisingumo vykdymo sampratų atstovai pripažįsta, kad teisingumo įgyvendinimas reikalauja realios teisių gynybos. Esminis skirtumas tas, kad siaurosios teisingumo sampratos besilaikantys autoriai visais atvejais realią teisių gynybą sieja tik su teisės pripažinimo faktu. Plačiosios teisingumo sampratos besilaikantys autoriai teigia³⁷, kad reali teisių gynyba teismo sprendimo priėmimu gali būti įgyvendinama tik tais atvejais, kai teismas priima nevykdytiną³⁸ sprendimą, t. y. tokį sprendimą, kuris teisinį efektą sukelia ir be priverstinio vykdymo. Tokiais sprendimais pripažįstami teismo sprendimai dėl teisės pripažinimo ir teisinių santykių

³¹ Валеев Д. Х. Исполнительное производство в системе права Российской Федерации // <http://law.edu.ru/magazine/pravoved/article.asp?magNum=5&magYear=2001&articleID=173456>; prisijungimo laikas: 2006-09-18.

³² Baublys G. Teismo sprendimas kaip teisingumo aktas: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S)/ Lietuvos teisės universitetas. Vilnius, 2001. P. 118.

³³ Корсак А. С. К вопросу о месте исполнительного производства в системе права // <http://jurexpertgroup.at.tut.by/publications4.htm>; prisijungimo laikas: 2006-08-29.

³⁴ Добровольский А. А. Исковая форма защиты права. Москва. 1965. С. 41.

³⁵ Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. T. 1. P. 77; Mikelėnas V. Sprendimų vykdymas // Civilinio proceso teisė: Vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2005. T. 2. P. 495; Stauskienė E. Teismo vaidmuo vykdymo procese: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S) / Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2006. P. 77; Rosenberg L., Gaul H. F., Schilken E. Zwangsvollstreckungsrecht. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 11. Aufl. 1997. S. 45; Jauering O. Zivilprozessrecht. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 2003. S. 7; Малешин Д. Я. Исполнительное производство (Функции суда). Москва: ОАО Издательский дом «Городец», 2005. С. 82; Корсак А. С. К вопросу о месте исполнительного принудительного исполнения в системе права // <http://jurexpertgroup.at.tut.by/publications4.htm>; prisijungimo laikas: 2006-08-29 ir kt.

³⁶ Корсак А. С. К вопросу о месте исполнительного производства в системе права // <http://jurexpertgroup.at.tut.by/publications4.htm>; prisijungimo laikas: 2006-08-29.

³⁷ Stauskienė E. Teismo vaidmuo vykdymo procese: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S) / Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2006; Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2005. T. 2. P. 170; Малешин Д. Я. Исполнительное производство (Функции суда). Москва: ОАО Издательский дом «Городец», 2005. С. 50; Корсак А. С. К вопросу о месте исполнительного производства в системе права // <http://jurexpertgroup.at.tut.by/publications4.htm>; prisijungimo laikas: 2006-08-29.

³⁸ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2005. T. 2. P. 170.

modifikavimo. Šiuo atveju teisių gynimo procesas baigiasi įsiteisėjus teismo sprendimui³⁹. Tačiau tais atvejais, kai teismas priima sprendimą, pagal kurį atsakovas įpareigojamas atlikti tam tikrus veiksmus (pvz., sumokėti tam tikrą pinigų sumą, išsikelti iš tam tikrų patalpų ir pan.) arba susilaikyti nuo jų atlikimo, pats savaime šio sprendimo priėmimas neužtikrina realios pažeistų teisių apsaugos ir jų atkūrimo, nes yra būtinas sprendime nurodytų reikalavimų įvykdymas. Jei skolininkas sprendimo neįvykdo savanoriškai, siekiant realios teisių gynybos yra būtina taikyti priverstinį vykdymą. Tokie teismo sprendimai, kurių priėmimas pats savaime neužtikrina realios pažeistų teisių apsaugos ir jų atkūrimo, laikomi vykdytinais⁴⁰. Taigi akivaizdu, kad vykdymo procesas yra reikšminga veikla siekiant įgyvendinti teisingumą.

Kad teismo sprendimų vykdymas yra sudėtinė teisingumo vykdymo dalis, tvirtina ir Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, teigdamas, kad „priimant ir vykdant teismo sprendimus valstybėje yra realizuojamas teisingumas, garantuojamas įsiteisėjusių teismo sprendimų nustatytų ir patvirtintų teisinių santykių stabilumas“⁴¹, ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nurodęs, kad „teisingumo principo realizavimas nesibaigia priėmus teismo sprendimą. Teismo sprendimų vykdymas yra sudėtinė civilinio proceso dalis, kurioje užtikrinti teisingumą yra ne mažiau svarbu kaip ir kitose civilinio proceso stadijose“⁴². Teisingumas gali būti įvykdytas, tik kai bus teisėtai, operatyviai ir veiksmingai įvykdytas teismo sprendimas⁴³. Tokio požiūrio laikosi ir vokiečių teisininkai, teigdami, kad „vykdymo procesas, kaip valstybinė teisingumo vykdymo veikla, savo sąlygomis, formomis, priemonėmis ir poveikiais neabejotinai priklauso <...> teisingumui“⁴⁴.

Siaurosios teisingumo sampratos besilaikantys autoriai teisingumo vykdymo turinio susiaurinamą iki teismo sprendimo priėmimo argumentuoja teisinių santykių, įgyvendinant teisingumą, ir teisinių santykių, kylančių vykdymo procese, nevienarūšiškumu. Santykiais, įgyvendinant teisingumą, autoriai⁴⁵ laiko santykius, susiklostančius teismui sprendžiant ginčą dėl teisės. Antstolis ne sprendžia ginčą dėl teisės, o vykdo tuos reikalavimus, kurie nustatyti teismo

³⁹ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2005. T. 2. P. 170.

⁴⁰ Ten pat.

⁴¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. lapkričio 13 d. sprendimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo narių grupės prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ galiojimo sustabdymo laikinasis įstatymas atitinka Lietuvos Respublikos Konstituciją“// Valstybės žinios. 1997, Nr. 104-2645.

⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1999 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje M. Jankauskas v. Teismo antstolių kontora prie Kauno miesto apylinkės teismo, Nr. 3K-2-348/1999, kat. 37.

⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. lapkričio 10 d. nutartis civilinėje byloje B. Kislovskas v. Ksendzova Nr. 3K-3-1043/2003, kat. 25.8.2; 119.

⁴⁴ Wach A. Handbuch des Deutschen Civilprozessrechts, 1885, S. 129.

⁴⁵ Валеев Д. Х. Исполнительное производство в системе права Российской Федерации // <http://law.edu.ru/magazine/pravoved/article.asp?magNum=5&magYear=2001&articleID=173456>; prisijungimo laikas: 2006-09-18; Петраш А. Исполнительное производство - показатель эффективности механизма правового регулирования // <http://justbel.info/2002-5/art1.htm>; prisijungimo laikas: 2006-07-25; Исполнительное производство / под ред. Я. Фархтдинова. 2-е изд. // <http://www.piter.com/chapt.phtml?id=978527200133>; prisijungimo laikas: 2006-06-20.

procesu. Jo uždavinys – nekeičiant reikalavimų esmės, priverstinai juos įvykdyti su specialaus vykdymo proceso mechanizmo pagalba. Todėl teismo veikla apibūdinama kaip teisę nustatanti (pripažįstanti) veikla, o antstolio veikla, kaip teisę taikančioji⁴⁶. Būtent dėl šio santykių nevienarūšiškumo ir nesutinkama, kad prasidedant vykdymo procesui iškyla teismo pareiga užtikrinti sprendimo įvykdymą, kuri išlieka viso vykdymo metu iki pat jo pabaigos⁴⁷. Šio požiūrio autoriai tvirtina, kad priverstinis teismo ir kitų institucijų aktų vykdymas yra ne teisminė, o savarankiška teisių gynybos veiklos sritis, kurią reglamentuoja savarankiški vykdymo proceso įstatymai, t. y. savarankiška teisės šaka - vykdymo teisė. Šio darbo autorė nesutinka su tokiu požiūriu, nes priešingu atveju būtų neaišku, kaip vertinti teismo procesinius veiksmus sprendžiant klausimus, susijusius su vykdymo procesu, kai ginčas dėl teisės jau yra išspręstas.

Dalis mokslininkų, kaip teigia rusų teisininkas D. J. Malešinas, vykdymo proceso nelaiko teisingumo vykdymo veikla, nes teisingumo vykdymą tradiciškai apibrėžia kaip išimtinai teismo procesine forma vykdomą veiklą⁴⁸. Tokiu atveju formaliai teismo sprendimų vykdymą laikyti teisingumo vykdymo dalimi galima tik tuomet, jeigu vykdymas bus įgyvendinamas teismo ir tik procesine forma. E. Stauskienės teigimu, „pagal šiuos požymius teisingumo apibrėžimas sunkiai pritaikomas vykdymo procese, nes daugelis veiksmų vykdymo procese atliekami ne teismo, o antstolio ar kito sprendimus vykdančio subjekto, kas neleistų šių subjektų veiklos pripažinti vykdomos procesine forma“⁴⁹. Plačiosios teisingumo sampratos besilaikantys autoriai kritikuoja tokį požiūrį į teisingumą, nes nesutinka, kad vien tik teismo sprendimo priėmimas užtikrina efektyvų jo įvykdymą⁵⁰. Kadangi teisingumo tikslų įgyvendinimas reikalauja realios teisių apsaugos ir ji dažniausiai pasiekama tik priverstinai įvykdant priimtą sprendimą, tai antstolių veiklos negalima išskirti iš teisingumo vykdymo veiklos. A. S. Korsakas mano, kad teisingiausia būtų teisingumu laikyti „civilinio proceso teisės normomis sureguliuotą teismo ir kitų civilinio proceso subjektų veiklą nagrinėjant ir išsprendžiant civilines bylas ir atliekant vykdymą“⁵¹. Be to, D. J. Malešinas, D. Ch.Valejevas⁵², A. Korsakas⁵³ teigia, kad procesine forma įgyvendinami ne tik teismo, bet ir

⁴⁶ Исполнительное производство / под ред. Я. Фархтдинова. 2-е изд. // <http://www.piter.com/chapt.phtml?id=978527200133>; prisijungimo laikas: 2006-06-20.

⁴⁷ Валеев Д. Х. Исполнительное производство в системе права Российской Федерации // <http://law.edu.ru/magazine/pravoved/article.asp?magNum=5&magYear=2001&articleID=173456>; prisijungimo laikas: 2006-09-18.

⁴⁸ Малешин Д. Я. Исполнительное производство (Функции суда). Москва: ОАО Издательский дом «Городец», 2005. С. 53.

⁴⁹ Stauskienė E. Teismo vaidmuo vykdymo procese: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S) / Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2006. P. 71.

⁵⁰ Малешин Д. Я. Исполнительное производство (Функции суда). Москва: ОАО Издательский дом «Городец», 2005. С. 44.

⁵¹ Корсак А. С. К вопросу о месте исполнительного производства в системе права // <http://jurexpertgroup.at.tut.by/publications4.htm>; prisijungimo laikas: 2006-08-29.

⁵² Валеев Д. Х. Исполнительное производство в системе права Российской Федерации // <http://law.edu.ru/magazine/pravoved/article.asp?magNum=5&magYear=2001&articleID=173456>; prisijungimo laikas: 2006-09-18.

⁵³ Корсак А. С. К вопросу о месте исполнительного производства в системе права // <http://jurexpertgroup.at.tut.by/publications4.htm>; prisijungimo laikas: 2006-08-29.

valstybės suteiktus specialius įgaliojimus turinčių subjektų - antstolių - procesiniai veiksmai, ir tai jie pagrindžia tuo, kad priverstinio vykdymo institucijų veikla reglamentuota CPK ir kitais teisės aktais (kaip ir Lietuvoje). Tačiau E. Stauskienė teigia, kad „net ir pripažinus, jog vykdymo procese antstolis veikia procesine forma, šių subjektų atliekami veiksmai nelaikytini teisingumo vykdymu (bylų nagrinėjimu), bet pripažintini teisingumo vykdymą, įgyvendinimą užtikrinančiais veiksmais“⁵⁴. Manytina, kad tokios pačios nuomonės laikosi ir E. Vaitiekienė, teigdama, kad be teisingumo vykdymo, teismas atlieka ir kitą funkciją, t. y. valstybės institucijų, padedančių vykdyti teisingumą, veiksmų teisėtumo ir pagrįstumo teisminę priežiūros funkciją⁵⁵. Taigi akivaizdu, kad skiriamos dvi skirtingos sąvokos: „teisingumo vykdymas“, kurią E. Stauskienė apibūdina kaip ginčijamų materialinių teisinių santykių aiškinimąsi, su tuo susijusių įrodymų tyrimą, t. y., bylų nagrinėjimą, kuris priklauso tik teismų kompetencijai, ir „teisingumo vykdymą užtikrinantys veiksmai“, kuriuos atlieka neteisminės institucijos, šiuo atveju antstoliai. Šio darbo autorės nuomone, šių dviejų sąvokų atskyrimas yra puikus sprendimas, kaip nepažeisti konstitucinio principo, kad teisingumą vykdo tik teismai, ir kartu teismų ir kitų institucijų priimtų aktų vykdymo neatskirti nuo teisingumo vykdymo veiklos. O į klausimą, kaip tokiu atveju vertinti teismo veiksmus vykdymo procese, aiškų atsakymą pateikė M. Žolynas. Jis teigia, kad „CPK normų, reglamentuojančių teismo procesinius veiksmus vykdymo procese, analizė leidžia teigti, kad šių normų reglamentuojami atvejai yra susiję su teisingumo įgyvendinimu vykdant sprendimus ir kitus vykdytinus dokumentus, taip pat sprendžiant kitus su sprendimų ar kitų vykdytinų dokumentų vykdymu susijusius klausimus. <...> šia teismo kompetencijos dalimi įgyvendinamas principas, kad teisingumą vykdo tik teismai“⁵⁶.

Šio darbo autorė pritaria nuomonei, kad teisingumas turi būti vykdomas tik teismų, o neteisminės institucijos, šiuo atveju antstoliai, savo veiksmais gali tik užtikrinti teisingumo vykdymą. Tai galima paaiškinti ir teismo bei neteisminių institucijų ar jų pareigūnų teisinio statuso skirtumais. Siekiant įgyvendinti teisingumą, jį vykdančios institucijos veikla turi būti grindžiama nepriklausomumu, nešališkumu, socialinio ir politinio neutralumo, klausymo tik įstatymo, teisinės sąmonės ir vidinio įsitikinimo principais. Šia veikla negali būti siekiama pelno. Būtent šiais principais ir grindžiama teismo veikla. LR Teismų įstatymo 3 str. 3 dalyje⁵⁷ teigiama, kad teisėjai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi nuo proceso dalyvių, teismų administracijos, kitų teisėjų,

⁵⁴ Stauskienė E. Teismo vaidmuo vykdymo procese: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S) / Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2006. P. 72.

⁵⁵ Vaitiekienė E. Teismas// Lietuvos Konstitucinė teisė. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001. P. 772.

⁵⁶ Žolynas M. Teismo vaidmuo vykdymo procese.//Civilinio proceso pirmosios instancijos teisme reforma Baltijos jūros regiono valstybėse ir Centrinėje Europoje 2004 m. rugsėjo 16-19 d. Vilnius: VU leidykla, 2005. P.55.

⁵⁷ Lietuvos Respublikos teismų įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 17-649.

valstybės valdžios institucijų, pareigūnų bei kitų asmenų. Teisėjams negali būti daromas joks politinis, ekonominis, psichologinis, socialinis spaudimas ar kitoks neteisėtas poveikis, kuris galėtų turėti įtakos jų sprendimams. Šio straipsnio 4 dalyje teigiama, jog niekas neturi teisės reikalauti, kad teisėjas atsiskaitytų dėl konkrečioje byloje priimto sprendimo.

LR Antstolių įstatymo 2 str. numato, kad antstolis, be valstybės jam suteiktų vykdymo ir kitų antstolio funkcijų, toje pačioje sprendimų vykdymo srityje, turi teisę teikti įstatyme nurodytas paslaugas, dėl kurių apmokėjimo dydžio ir tvarkos susitaria su klientu sudarydamas sutartį dėl jų teikimo (LR Antstolių įstatymo 21 str. 5 d.). Taigi antstoliams suteikta teisė užsiiminėti papildomai apmokamu verslu. V. Stramkauskaitės teigimu⁵⁸, tai pažeidžia teisinės valstybės principą, nes šiame versle sandoriai sudaromi su asmenimis, kurių teisinė padėtis yra priklausoma nuo antstolio, kaip valstybės funkcijas vykdančio subjekto. Šio darbo autorė nesutinka su tokiu teiginiu. Antstolis valdingus įgalinimus turi tik atlikdamas jam valstybės priskirtas vykdymo funkcijas, kurioms antstolio paslaugų teikimas nepriskirtinas. Todėl šioje antstolio veiklos srityje asmenų, su kuriais sudaromos paslaugų teikimo sutartys, teisinė padėtis nėra priklausoma nuo antstolio, kaip valstybės funkcijas vykdančio subjekto. Antstolis šiuo atveju veikia kaip laisvas profesines paslaugas teikiantis asmuo, o ne kaip valstybines funkcijas vykdomas subjektas. Tačiau esant galimybei užsiimti papildomai apmokamu verslu, visai suprantama, kad antstoliai savo veikla siekia gauti pelną ir neretai jiems yra svarbiau kuo daugiau uždirbti, nei ieškoti galimybių išspręsti problemas vykdymo proceso šalims priimtiniu būdu ir atkurti ne tik pažeistas teises, bet ir teisinę taiką tarp šalių. Be to, galima suabejoti antstolio sugebėjimu vykdymo procese išlikti nešališku, kai, pvz., išieškotojo mokami pinigai už teismo sprendimo vykdymą yra pagrindinis antstolio pajamų šaltinis. Kyla pavojus, kad teismo antstolis faktiškai gali tapti išieškotojo atstovu vykdymo procese ir taip neišlikti objektyvus skolininko atžvilgiu. Be to, nors minėto įstatymo 3 str. 2 dalyje ir teigiama, kad atlikdami savo funkcijas, antstoliai yra nepriklausomi ir savo veikloje vadovaujasi LR Konstitucija, Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis, įstatymais ir kitais teisės aktais, Antstolių profesinės etikos kodeksu, tačiau tuo pačiu metu jie nėra apsaugoti nuo politinio, socialinio, psichologinio ir ekonominio spaudimo. Atliekant vykdymo funkcijas į antstolio veiklą gali kištis valdžios institucijos, pvz., teisingumo ministras. Taigi akivaizdu, kad antstoliui nėra sukurtos sąlygos vykdyti teisingumą. Todėl šio darbo autorė mano, kad teisingumo vykdymo funkcijos priskyrimas išimtinai teismo kompetencijai, antstoliui suteikiant teisingumo įgyvendinimo užtikrinimo funkciją, yra teisingas sprendimas.

⁵⁸ Antstolių veiklą reguliuojančių teisės aktų analizė bei jų įgyvendinimo praktika // http://www.exjure.com/lt/index.php?option=com_content&task=view&id=21&Itemid=30; prisijungimo laikas: 2006-08-28.

Kai kurie autoriai⁵⁹ vykdymo proceso nelaiko teisingumo vykdymo veikla, nes vykdymo procesą priskiria vykdomosios valdžios kompetencijai. Kadangi pagal valdžių padalijimo principą teisingumo vykdymas laikomas išimtinė teismo funkcija, tai vykdymo procesą pripažinus vykdomosios valdžios sritimi, akivaizdu, kad vykdymo procese atliekama veikla nelaikoma teisingumo vykdymo dalimi. Priešingu atveju būtų pažeistas valdžių padalijimo principas, pagal kurį teisminė valdžia negali kištis į vykdomosios valdžios įgaliojimų sritį. Šio darbo autorė mano, kad vykdymo proceso negalima priskirti vykdomosios valdžios kompetencijai, nes tarp antstolio ir vykdymo proceso dalyvių susiklostę pavaldumo santykiai nėra tarnybinio pavaldumo santykiai, be to, vykdymo procese siekiama patenkinti privačius interesus, o vykdomosios valdžios institucijų veikloje - viešuosius interesus. Apie tai išsamiau kalbama 1.2.1. poskyryje.

Apibendrinus tai, kas išdėstyta šiame poskyryje, galime teigti, kad vykdymo procesas – tai teisės normų reguliuojama teismo ar valstybės suteiktus valdingus įgalinimus turinčių subjektų, vykdymo proceso šalių ir kitų asmenų veikla, kurios metu taikant valstybės nustatytas procesines prievartos priemones skolininkas priverčiamas atlikti teismo ar kitos institucijos sprendime nustatytus tam tikrus veiksmus arba susilaikyti nuo jų atlikimo išieškotojo naudai. Vykdymo procesas nėra savarankiška teisių gynybos veiklos sritis, nes teismo kompetencijai, be ginčų dėl teisės sprendimo, priklauso ir klausimų, susijusių su vykdymo procesu, kai ginčas dėl teisės jau išspręstas, nagrinėjimas. Be to, reali teisių gynyba ne visais atvejais užtikrinama tik teismo sprendimo priėmimu. Dažnai iškyla būtinybė panaudoti priverstinį vykdymą. Todėl teisingumo vykdymu negalima laikyti išimtinai teismo procesine forma vykdomos veiklos, nes į ją patenka ir antstolio atliekami priverstinio vykdymo veiksmai. Tačiau siekiant nepažeisti konstitucinio principo, kad teisingumą vykdo tik teismai, ir kartu teismų ir kitų institucijų priimtų aktų vykdymo neatskirti nuo teisingumo vykdymo veiklos, vykdymo procesą teisingiau yra laikyti ne teisingumo vykdymu, o teisingumo vykdymą užtikrinančia veikla. Tai galima paaiškinti ir teismo bei neteisminių institucijų ar jų pareigūnų teisinio statuso skirtumais. Tik teismui yra sudarytos visos sąlygos vykdyti teisingumą, nes antstolio teisinis statusas dažnai leidžia suabejoti jo sugebėjimu išlikti nešališku ir antstolio funkcijas atlikti siekiant ne pelno, o proceso šalių interesų suderinimo. Taigi vykdymo procesas yra ne savarankiška teisių gynybos veiklos sritis, o teisingumo vykdymą užtikrinanti veikla.

⁵⁹ Валеев Д. Х. Исполнительное производство в системе права Российской Федерации // <http://law.edu.ru/magazine/pravoved/article.asp?magNum=5&magYear=2001&articleID=173456>; prisijungimo laikas: 2006-09-18; Петраш А. Исполнительное производство - показатель эффективности механизма правового регулирования // <http://justbel.info/2002-5/art1.htm>; prisijungimo laikas: 2006-07-25; Исполнительное производство / под ред. Я. Фархтдинова. 2-е изд. // <http://www.piter.com/chapt.phtml?id=978527200133>; prisijungimo laikas: 2006-06-20.

1.2. Vykdyimo proceso teisinė prigimtis

Pirmajame poskyryje buvo minėta, kad egzistuoja keli vykdyimo proceso modeliai: viešas, privatus ir mišrus. Šie vykdyimo proceso modeliai susiformavo dviejų skirtingų požiūrių pagrindu. Vienu autorių⁶⁰ įsitikinimu, vykdyimo procesas yra efektyvesnis, kai numatoma didelė teisinė antstolių procesinės veiklos kontrolė ir teismo kompetencijai priskiriama vis daugiau vykdyimo funkcijų. Todėl jie siūlo rinktis viešą arba mišrų vykdyimo modelius, nes šiuo atveju teismas vykdyimo procese atlieka nemažai funkcijų. Pvz., Vokietijoje teismas pripažįstamas vienu iš vykdyimo proceso subjektų. Kiti autoriai⁶¹ teigia atvirkščiai, kad vykdyimo procesas yra efektyvesnis, kai antstolis turi daugiau įgaliojimų vykdyimo procese ir yra labiau nepriklausomas, bei siūlo rinktis privatų vykdyimo modelį, nes jame teismui paprastai suteikiamos tik vykdyimo proceso teisėtumo kontrolės funkcijos. Tokia nuomonių įvairovė sąlygota skirtingo vykdyimo proceso teisinės prigimties supratimo.

Teisės literatūroje randama labai daug įvairių nuomonių dėl vykdyimo proceso teisinės prigimties. Išskiriamos dvi pagrindinės nuomonių grupės. Pagal pirmąją⁶² vykdyimo procesą reguliuojančios teisės normos laikomos savarankiška teisės šaka - vykdyimo teise. Pagal antrąją nuomonę⁶³, kuri laikoma tradicine, vykdyimo procesas laikomas baigiamąja civilinio proceso stadija ir yra reguliuojamas civilinio proceso teisės normomis. Taip pat vykdyimo procesas laikomas vienu

⁶⁰ Lietuvos antstolių rūmai. Antstolių veiklos problemas kompetentingi teisininkai siūlo spręsti be isterijos // <http://www.antstoliai.lt/?act=news&id=715>; prisijungimo laikas: 2006-07-24; Stauskienė E. Teismo vaidmuo vykdyimo procese: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S) / Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2006. P. 185; Малешин Д. Я. Исполнительное производство (Функции суда). Москва: ОАО Издательский дом «Городец», 2005. С. 99, 104-105; Гражданское процессуальное право России. Учебник для вузов под ред. М.С. Шакарян. М., Юристъ, 2002. С. 52; Корсак А. С. К вопросу о месте исполнительного производства в системе права // <http://jurexpergroup.at.tut.by/publications4.htm>; prisijungimo laikas: 2006-08-29; Щербак С. Сущность исполнительного производства. Ошибочное законодательное определение исполнительного производств // <http://www.yurpractika.com/article.php?id=10006002>; prisijungimo laikas: 2006-09-18; Морозова И. Б., Семин С. А. Роль суда в исполнительном производстве // <http://studlib.ru/article/r-99.html>; prisijungimo laikas: 2006-07-22 ir kt.

⁶¹ Валеев Д. Х. Исполнительное производство в системе права Российской Федерации // <http://law.edu.ru/magazine/pravoved/article.asp?magNum=5&magYear=2001&articleID=173456>; prisijungimo laikas: 2006-09-18; Исполнительное производство / под ред. Я. Фархудинова. 2-е изд. // <http://www.piter.com/chapt.phtml?id=978527200133>; prisijungimo laikas: 2006-06-20; Авакян А. В., Общая характеристика исполнительного производства в зарубежных странах // <http://www.concourt.am/hr/ccl/vestnik/4.22-2003/A.V.%20Avakyan.htm>; prisijungimo laikas: 2006-07-29 ir kt.

⁶² Валеев Д. Х. Исполнительное производство в системе права Российской Федерации // <http://law.edu.ru/magazine/pravoved/article.asp?magNum=5&magYear=2001&articleID=173456>; prisijungimo laikas: 2006-09-18; Юков М. К. Органы принудительного исполнения и участники принудительного производства // Исполнительное производство: Учебник. 2-е изд./ под ред. Л.Ф. Лесницкой. Москва, 1989. С. 4; В. В. Ярков. Концепция реформы принудительного исполнения в сфере гражданской юрисдикции // Российский юридический журнал. 1996, № 2. С. 36-37 ir kt.

⁶³ Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. T. 1. P. 77; Mikelėnas V. Sprendimų vykdymas // Civilinio proceso teisė: Vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2005. T. 2. P. 495; Stauskienė E. Teismo vaidmuo vykdyimo procese: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S) / Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2006. P. 77; Rosenberg L., Gaul H. F., Schilken E. Zwangsvollstreckungsrecht. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 11. Aufl. 1997. S. 45; Jauerling O. Zivilprozessrecht. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 2003. S. 7; Малешин Д. Я. Исполнительное производство (Функции суда). Москва: ОАО Издательский дом «Городец», 2005. С. 82; Корсак А. С. К вопросу о месте исполнительного принудительного исполнения в системе права // <http://jurexpergroup.at.tut.by/publications4.htm>; prisijungimo laikas: 2006-08-29 ir kt.

iš civilinio proceso teisės institutų. Rusų teisininkas S. P. Briandin, be minėtų nuomonių, nurodo dar du požiūrius: 1) „vykdymo procesas laikomas svarbia vykdamosios valdžios institucijų veiklos sritimi <...>“⁶⁴, t. y. administracinės teisės dalimi, ir 2) vykdymo procesas - tai kompleksinė teisės šaka, nes jos reguliavimo dalyką sudaro vykdymo procese susiklostantys kokybiškai nevienarūšiai visuomeniniai santykiai, reguliuojami skirtingų teisės šakų normų. Nuo pasirinktos koncepcijos priklauso, koks valstybėje bus pasirinktas vykdymo proceso modelis, o nuo to atitinkamai ir teismo vaidmuo vykdymo procese. Siekiant suprasti, kaip skirtingas vykdymo proceso teisinės prigimties suvokimas įtakoja ir skirtingą teismo vaidmenį vykdymo procese, būtina apžvelgti pateiktų koncepcijų pagrindines idėjas bei esminius jų skirtumus vykdymo proceso sampratos, jo santykio su civiliniu procesu klausimus, nes šios sąvokos glaudžiai susijusios su teisminės valdžios apibrėžimu.

1.2.1. Vykdymo procesą reguliuojančios teisės normos - civilinio proceso teisės dalis

Civilinio proceso teisės doktrinoje egzistuoja požiūris, kad civilinio proceso tikslas yra ne tik teisės pripažinimas, bet tam tikrais atvejais ir realus teismo pripažintos teisės atkūrimas, kuris gali būti pasiektas tik įvykdžius teismo sprendimą. Todėl teismo sprendimo įvykdymas sudaro galutinį proceso tikslą. Galutinis bendras civilinio proceso tikslas yra teisių apsauga. D. J. Malešino teigimu, jis pasiekiamas įvykdžius šiuos tikslus: išsprendus ginčą ir realiai atkūrus teisę⁶⁵. Šio autoriaus manymu⁶⁶, nors nurodyti tikslai skirtingi, tačiau jie yra vienodos teisinės reikšmės civilinio proceso sudėtinėmis dalimis. Išskyrus vykdymo procesą iš civilinio proceso sistemos, šios sistemos funkcionavimas žlunga. Todėl šis autorius civilinį procesą laiko teisminės pažeistos teisės gynybos procesu, susidedančiu iš dviejų procesų: teismo ginčo išsprendimo proceso ir realaus teismo teisės atstatymo proceso. Taip pat jis pažymi, kad grįžtant prie bendrai priimtos civilinio proceso teisės mokslo terminologijos, teisminiu pažeistos teisės gynybos procesu vadinamas civilinis procesas, o realiu teisminiu pažeistos teisės atstatymo procesu - teismo sprendimų vykdymo procesas⁶⁷.

Civilinis procesas skiriamas į du procesus ir Vokietijos civilinio proceso teisės doktrinoje. Vokiečių teisininkai tokią sistemą dar vadina „dviapakopiu teisės įgyvendinimu“⁶⁸. Išskiriamas taip vadinamas tiriamasis arba, pažodžiui verčiant, teisę pripažįstantis procesas (vok.

⁶⁴ Бряндин С. П. Место исполнительного производства в системе Российского права // <http://t-off.chat.ru/ftzf.html>; prisijungimo laikas: 2006-08-27.

⁶⁵ Малешин Д. Я. Исполнительное производство (Функции суда). Москва: ОАО Издательский дом «Городец», 2005. С. 76.

⁶⁶ Там же, С. 81.

⁶⁷ Там же, С. 78.

⁶⁸ Sauer W. Grundlagen des Prozessrechts, 2. Auflage, 1929. S. 121, 188.

Erkenntnisverfahren) ir vykdymo procesas (vok. *Vollstreckungsverfahren*)⁶⁹. Vokiečių teisininkai pabrėžia šių dviejų procesų funkcinę priklausomybę, tačiau juos vykdančius subjektus organizaciniu aspektu atskiria⁷⁰. Kalbant apie funkcinę minėtų procesų priklausomybę, pabrėžiama, kad be priverstinio sprendimo vykdymo galimybės galiausiai ir visas civilinis procesas nebeveiktų kaip teisių apsaugos sistema. Todėl jis apibūdinamas kaip teisinės gynybos sudėtinė dalis ir civilinio proceso institutas. Vykdymo procesas pripažįstamas tiriamojo proceso tęsiniu, jeigu tik skolininkas savanoriškai neįvykdo teismo sprendimo. Kitaip sakant, vykdymo procesas nelaikomas būtina civilinio proceso dalimi, nes ne visi sprendimai yra vykdytini. Be to, jis ne visada laikomas būtina tiriamojo proceso pasekme, nes galimi atvejai, kai tiriamasis ir vykdymo procesai gali vykti paraleliai vienu metu (pvz., aiškinant teismo sprendimo vykdymo tvarką), tam tikrais atvejais vykdymo procesas gali vykti dar prieš tiriamąjį procesą (pvz., laikinųjų apsaugos priemonių taikymas), arba ne kiekvieno vykdymo proceso sąlyga yra tiriamasis teismo procesas, nes vykdytiniais dokumentais pripažįstami ne tik teismo, bet ir kitų, neteisminių, institucijų priimti aktai⁷¹. Kalbant apie organizacinį subjektų atskyrimą, Vokietijos civilinio proceso teisėje galioja „organizacinės vykdymo proceso izoliacijos“ principas⁷². Tai reiškia, kad vykdymo procesas iš esmės yra patikėtas kitiems subjektams, t. y. teismo vykdytojams (antstoliams), nei tiriamasis procesas. Jiems būdingi skirtingi uždaviniai ir atsakomybė. Tačiau visi jie pripažįstami teisingumo vykdytojais.

Civilinį procesą skaidydamas į du atskirus procesus, D. J. Malešinas teigia, kad klausimas, ar vykdymo procesas yra tokia pati civilinio proceso stadija kaip ir bylos iškėlimas, pasirengimas bylos teismui nagrinėjimui ir t. t., yra ne visiškai logiškai teisingai suformuluotas. Jo teigimu, bylos iškėlimas, pasirengimas bylos teismui nagrinėjimui, nagrinėjimas – tai ginčo išsprendimo proceso stadijos. O vykdymo procesas taip pat turi savo iškėlimo, pasirengimo, įgyvendinimo ir užbaigimo stadijas. Todėl jis teigia, kad teismo sprendimų vykdymo procesas – tai atskiras procesas, kuris su civiliniu procesu sąveikauja kaip dalis su visuma, o su ginčo išsprendimo procesu kaip su vienodos reikšmės elementu⁷³. Šio darbo autorė mano, jei laikysimės nuomonės, kad civilinio proceso stadijomis pripažįstami procesas pirmosios instancijos teisme, apimantis civilinės bylos iškėlimą, pasirengimą teismui nagrinėjimui, bylos nagrinėjimą ir sprendimo priėmimą, procesas

⁶⁹ Rosenberg L., Gaul H. F., Schilken E. *Zwangsvollstreckungsrecht*. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 11. Aufl. 1997. S. 45. Jauerling O. *Zwangsvollstreckungs und Insolvenzrecht*. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1996. S. 1. Jauerling O. *Zivilprozessrecht*. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 2003. S. 7.

⁷⁰ Rosenberg L., Gaul H. F., Schilken E. *Zwangsvollstreckungsrecht*. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 11. Aufl. 1997. S. 45.

⁷¹ Ibid, S. 46.

⁷² Ibid.

⁷³ Малешин Д. Я. *Исполнительное производство (Функции суда)*. Москва: ОАО Издательский дом «Городец», 2005. С. 82.

apeliacinės instancijos teisme, vykdymo procesas, procesas kasaciniame teisme, proceso atnaujinimas, tai vykdymo procesą vadinti civilinio proceso stadija būtų logiškai teisinga, nes šiuo atveju kiekviena iš nurodytų civilinio proceso stadijų turi savo iškėlimo, pasirengimo, įgyvendinimo ir užbaigimo etapus. Tačiau tai nereiškia, kad civilinio proceso skirstymas į tiriamąjį ir vykdymo procesus yra neteisingas. Pvz., V. Nekrošius pripažįsta, kad civilinis procesas susideda iš jau minėtų stadijų, tačiau jis išskiria ir dvi teismo civilinio proceso rūšis: tiriamąjį ir vykdymo procesus⁷⁴. Tai jis daro išvelgdamas procesinių normų ir paties teismo civilinio proceso dvilyumą, t. y. jis išvelgia, kad viena dalis proceso yra susijusi su civilinių bylų nagrinėjimu ir sprendimų jose priėmimu bei apskundimu, o kita – su priimtų ir paprastai jau įsiteisėjusių sprendimų vykdymu. Šio darbo autorė mano, kad vykdymo procesą galima vadinti ir teismo civilinio proceso stadija, ir teismo civilinio proceso rūšimi, nes abiem atvejais teismo civilinis procesas skirstomas pagal kokybiškai skirtingus kriterijus: skirstant į stadijas atsižvelgiama į civilinių procesinių veiksmų tikslą, o skirstant į tiriamąjį ir vykdymo procesus – į civilinių procesinių teisės normų dvilyumą, reguliuojant civilinius procesinius teisinius santykius.

Lietuvos teisės literatūroje civilinis procesas dažniausiai apibrėžiamas kaip „civilinių procesinių teisinių santykių subjektų procesinė veikla, kurios metu nagrinėjamos ir sprendžiamos civilinės bylos teisme (ginčai dėl teisės ir ypatingosios teisenos bylos), teismų sprendimų ir nutarčių vykdymo, užsienio teismų ir arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo klausimai“⁷⁵. Naujausiuose civilinio proceso teisės vadovėliuose ir moksliniuose straipsniuose pastebimas naujas požiūris į civilinį procesą ir jo ribas. Pagal LR CPK 2 str. civilinio proceso tikslai yra ginti asmenų, kurių materialinės subjektinės teisės ar įstatymų saugomi interesai pažeisti ar ginčijami, interesus; tinkamai taikyti įstatymus teismui nagrinėjant civilines bylas, priimant sprendimus bei juos vykdant, taip pat kuo greičiau atkurti teisinę taiką tarp ginčo šalių, aiškinti bei plėtoti teisę. Civilinio proceso teisės doktrinoje pripažįstama⁷⁶, kad šie tikslai įgyvendinami ne tik teismui vykdant teisingumą civilinėse bylose bei užtikrinant priimtų jose sprendimų vykdymą, bet ir nagrinėjant bei sprendžiant civilines bylas arbitraže bei notarams realizuojant jiems priklausančias civilinių materialinių subjektinių teisių apsaugos ir įgyvendinimo funkcijas. Tai reiškia, kad civilinis procesas šiuo atveju suprantamas kaip civilinio proceso teisės normomis reglamentuojama valstybės institucijos ar jos įgalioto privataus asmens ir privataus teisinio santykio dalyvio veikla siekiant užtikrinti ar ginti civilinės materialiosios subjektinės teisės įgyvendinimą⁷⁷. Vadinasi, be tiriamojo ir vykdymo

⁷⁴ V. Nekrošius. Kai kurie bendrieji teoriniai civilinio proceso teisės klausimai // Teisė. 2002, Nr. 43. P.158.

⁷⁵ Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. Vilnius: Teisės informacijos centras, 2005. T. 1. P. 77.

⁷⁶ V. Nekrošius. Kai kurie bendrieji teoriniai civilinio proceso teisės klausimai // Teisė. 2002, Nr. 43. P. 154.

⁷⁷ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2003. T. 1. P. 224.

procesų (dar vadinamojo teismo civilinio proceso), į civilinio proceso sudėtį patenka ir arbitražo bei notarų veiksmai realizuojant jiems priklausančias funkcijas, t. y. neteisminis civilinis procesas⁷⁸. Bet kuriuo atveju akivaizdu, kad Lietuvos civilinio proceso teisės doktrinoje šiuo metu vis labiau plėtojamas požiūris, kad civilinis procesas neapsiriboja tik teismo veikla, nagrinėjant civilines bylas.

Vykdymo procesą pripažįstant civilinio proceso dalimi galima teigti, kad vykdymo procese susiklostantys teisiniai santykiai yra civiliniai procesiniai teisiniai santykiai. D. J. Malešinas teigia⁷⁹, kad tokiu atveju civilinio proceso negalima laikyti išskirtine teismo veikla, nes į civilinio proceso reguliavimo ribas įtraukiama ir antstolių veikla vykdant sprendimus. Kita vertus, kadangi teismas laikomas civilinio proceso subjektu, tai reiškia, kad jis dalyvauja ir vykdymo procese susiklostančiuose teisiniuose santykiuose. Civilinio proceso teisės moksle vyksta įvairūs ginčai dėl civilinių procesinių teisinių santykių subjektinės sudėties. Išskiriamos trys vyraujančios civilinio procesinio teisinio santykio pobūdžio teorijos⁸⁰: pagal pirmąją civilinis procesinis teisinis santykis laikomas privačiu teisiniu ginčo šalių santykiu ir teismas nepripažįstamas jo dalyviu, pagal antrąją teoriją minėti procesiniai teisiniai santykiai laikomi įmanomais tik tarp šalies ir teismo, o pagal trečiąją teoriją, kuri Lietuvos procesualistams atrodo priimtinausia ir išsamiausiai apibūdinanti civilinį procesinį teisinį santykį, šie santykiai susiklosto tarp teismo ir šalies bei šalies, priešingos šalies ir teismo, t.y. aptariamieji santykiai įgauna procesinio „trikampio“ struktūrą. Taigi tik pagal antrąją ir trečiąją teorijas teismas laikomas privalomu civilinių procesinių teisinių santykių dalyviu. Tačiau civilinio proceso teisės doktrinoje nėra sutariama, ar teismas yra privalomas visų ar tik dalies civilinių procesinių teisinių santykių dalyviu. Šiuo klausimu taip pat egzistuoja trys nuomonės.

Kai kurie procesualistai pabrėžia, kad teismas yra privalomas dalyvis tik tų procesinių teisinių santykių, kurie kyla nagrinėjant civilinę bylą teisme, t. y. tiriamajame procese, o „vykdant teismo sprendimą <...> teismas nedalyvauja“⁸¹. Šio darbo autorė nesutinka su tokiu teiginiu. Pvz., Vokietijoje teismas pripažįstamas netgi vienu iš vykdymo proceso subjektų. Skiriamos dvi teismo rūšys: vykdymo teismas (vok. *Vollstreckungsgericht*) ir proceso teismas (vok. *Prozessgericht*)⁸². Vykdymo teismas yra pirmosios instancijos teismas ir be kontrolinių funkcijų jo, kaip vykdymo proceso subjekto, išimtinai kompetencijai priskirta spręsti vykdymo klausimus, susijusius su piniginiiais reikalavimais, kilusiais iš prievolių ir kitų turtinių teisių (Vokietijos civilinio proceso kodekso – toliau ZPO, 828, 857 str.); su nekilnojamuoju turtu, išskyrus priverstinės hipotekos

⁷⁸ V. Nekrošius. Kai kurie bendrieji teoriniai civilinio proceso teisės klausimai // Teisė. 2002, Nr. 43. P. 154.

⁷⁹ Малешин Д. Я. Исполнительное производство (Функции суда). Москва: ОАО Издательский дом «Городец», 2005. С. 82.

⁸⁰ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2003. T. 1. P. 225.

⁸¹ Ten pat.

⁸² Rosenberg L., Gaul H. F., Schilken E. Zwangsvollstreckungsrecht. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 11. Aufl. 1997. S. 397.

įregistravimą; piniginių lėšų paskirstymu (ZPO 827 II, 853, 854 II, 872 str.), tam tikrais atvejais klausimus, susijusius su kilnojamuoju turtu (ZPO 811, 813 I, 822, 825 str.) ir kt.⁸³. Proceso teismo kompetencijai priskirta spręsti klausimus, susijusius su sprendimo vykdymo tvarkos pakeitimu, kai skolininkas nevykdo įpareigojimo atlikti tam tikrus veiksmus (ZPO 887, 888 str.), atsakomybės už tam tikrų veiksmų atlikimą arba neatlikimą taikymu, skiriant drausminę baudą arba areštą (ZPO 890 str.)⁸⁴. Nors LR CPK XLIII skyriuje „Vykdymo proceso dalyviai“ teismas nėra paminėtas, tačiau bendra šio kodekso normų analizė taip pat leidžia teigti, kad jis yra svarbus vykdymo proceso dalyvis. Be antstolio vykdymo procese surašytų procesinių dokumentų bei atliekamų procesinių veiksmų patikrinimo ir patvirtinimo, jis vykdymo procese dalyvauja sprendamas ir kitus įvairaus pobūdžio procesinius klausimus, tokiu kaip, pvz., vykdomojo rašto išdavimas (LR CPK 646 str.), sprendimo įvykdymo atidėjimas ir išdėstymas, vykdymo tvarkos pakeitimas (LR CPK 284 str.), vykdomosios bylos nutraukimas (LR CPK 630 str.), teismo sprendimų nukreipimas skubiam vykdymui (LR CPK 283 str.), skundų dėl antstolio procesinių veiksmų ar atsisakymo juos atlikti nagrinėjimas (LR CPK 510 str.) ir kitus klausimus, apie kuriuos išsamiau bus kalbama kituose šio darbo skyriuose. Taigi akivaizdu, kad teismas dalyvauja vykdymo procese ir jo vaidmuo šiame procese yra reikšmingas, nes jis ne tik užtikrina realų sprendimo įvykdymą, šalina vykdymo procese atsiradusias kliūtis realiam sprendimo įgyvendinimui, bet ir gina proceso šalių ir kitų suinteresuotų asmenų teises ir teisėtus interesus.

Kitų autorių⁸⁵ nuomone, civiliniai procesiniai teisiniai santykiai susiklosto tik tuomet, kai juose dalyvauja teismas. Tai reiškia, kad civiliniais procesiniais teisiniais santykiais laikytini tik tie vykdymo procese susiklostantys teisiniai santykiai, kuriuose dalyvauja teismas. Su tokia nuomone sunku sutikti, nes tokiu atveju lieka neaišku, kaip vertinti teisinius santykius, vykdymo procese susiklostančius tarp, pvz., antstolio ir vykdymo proceso šalių. Todėl šio darbo autorė pritaria kitai civilinio proceso teisės doktrinoje žinomai nuomonei⁸⁶, pagal kurią civilinių procesinių teisinių santykių atsiradimas nėra siejamas su būtinu teismo dalyvavimu. E. Stauskienės teigimu, tai, kad teismas ne visais atvejais yra tiesioginis vykdymo procese susiklostančių teisinių santykių dalyvis, yra vykdymo procese susiklostančių teisinių santykių specifinis, vienas iš skiriamųjų požymių⁸⁷.

⁸³ Jauerig O. Zwangsvollstreckungs und Insolvenzrecht. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1996. S. 43.

⁸⁴ Rosenberg L., Gaul H. F., Schilken E. Zwangsvollstreckungsrecht. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 11. Aufl. 1997. S. 487.

⁸⁵ Валеев Д. X. Исполнительное производство в системе права Российской Федерации // <http://law.edu.ru/magazine/pravoved/article.asp?magNum=5&magYear=2001&articleID=173456>; prisijungimo laikas: 2006-09-18.

⁸⁶ Žeruolis J. Tarybinio civilinio proceso esmė. Vilnius: Mintis, 1969. P. 62; Stauskienė E. Teismo vaidmuo vykdymo procese: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S) / Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2006. P. 90.

⁸⁷ Stauskienė E. Teismo vaidmuo vykdymo procese: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S) / Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2006. P. 90-93.

Šios autorės nuomone, civilinių procesinių teisinių santykių valdingas pobūdis nebūtinai turi būti siejamas su privalomu teismo dalyvavimu procesiniame teisiniame santykiyje, nes valdingi įgalinimai yra suteikti ne tik teismui, bet ir teismo sprendimus vykdančiam antstoliui. Civilinio proceso teisės doktrinoje teismas, teismo posėdžio sekretorius ir antstolis yra pripažįstami civilinio procesinio teisinio santykio subjektais, kurie valstybės vardu arba valstybės įgalioti užtikrina teisingumo vykdymą civiliniame procese⁸⁸.

Kad vykdymo procese susiklostantys teisiniai santykiai yra civiliniai procesiniai, patvirtina ir bendra vykdymo procese susiklostančių teisinių santykių bruožų analizė. Kaip ir civiliniai procesiniai teisiniai santykiai vykdymo procese susiklostantys teisiniai santykiai yra: 1) valdingo pobūdžio, nes vienas iš procesinių teisinių santykių dalyvių visada yra valdingus įgalinimus kitų proceso dalyvių atžvilgiu turintis viešasis organas, o vykdymo procese tokie subjektai yra teismas ir antstolis; 2) reguliuojami civilinio proceso teisės normų ir atsiranda, pasikeičia bei pasibaigia tik įstatyme numatytų procesinių veiksmų pagrindu (pvz., vykdymo procesas gali prasidėti tik išieškotojui pateikus prašymą ir kt.); 3) nuoseklūs ir sisteminiai, nes jie įgyvendinami vieną po kito atliekant tam tikrus procesinius veiksmus, kurie pagal siekiamą tikslą skirstomi į vykdymo proceso etapus (vykdomosios bylos iškėlimas, pasirengimas vykdymui ir t.t.); 4) jais siekiama užtikrinti ar ginti civilinės materialiosios subjektinės teisės įgyvendinimą⁸⁹. Taigi vykdymo procese susiklostantys teisiniai santykiai yra civilinio proceso teisės normų reglamentuojami valstybės institucijos, t. y. teismo, ar jos įgaliojoto privataus asmens, t. y. antstolio, ir privataus teisinio santykio dalyvio nuoseklūs santykiai siekiant užtikrinti ar ginti civilinės materialiosios subjektinės teisės įgyvendinimą.

Apibendrinus tai, kas išdėstyta šiame darbo skyriuje, galima teigti, kad visais atvejais civilinį procesą suvokiant plačiau nei tik teismo veiklą nagrinėjant ir sprendžiant civilines bylas, vykdymo procesas laikomas viena iš sudedamųjų civilinio proceso dalių, kuris, kaip ir tiriamasis procesas ar arbitražo ir notarų procesinė veikla, nukreiptas siekti vieno bendro tikslo – subjektinių teisių ir teisėtų interesų įgyvendinimo ir apsaugos užtikrinimo. Vykdymo procese susiklostantys teisiniai santykiai yra civiliniai procesiniai, nes kaip ir civiliniai procesiniai teisiniai santykiai, jie yra valdingo pobūdžio, reguliuojami civilinio proceso teisės normų, atsiranda, pasikeičia ir pasibaigia tik įstatyme numatytų procesinių veiksmų pagrindu, dinamiški ir jais siekiama užtikrinti ar ginti civilinės materialiosios subjektinės teisės įgyvendinimą. Teismas yra vykdymo proceso dalyvis, nes

⁸⁸ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2003. T. 1. P. 225.

⁸⁹ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2003. T.1. P. 222-224; V. Nekrošius. Kai kurie bendrieji teoriniai civilinio proceso teisės klausimai // Teisė. 2002, Nr. 43. P. 160-161.

vykdymo procese nemaža dalis procesinių veiksmų yra priskirta būtent teismo kompetencijai. Tačiau vykdymo procese susiklostantiems civiliniams procesiniams teisiniams santykiams atsirasti nėra būtinas teismo dalyvavimas, nes valdingi įgalinimai yra suteikti ne tik teismui, bet ir teismo sprendimus vykdančiam antstoliui.

1.2.2. Kitos vykdymo proceso teisinės prigimties koncepcijos

Pagrindiniai teisės skirstymo į šakas ir institutus kriterijai yra teisinio reguliavimo dalykas ir metodas⁹⁰. „Teisinio reguliavimo dalyko struktūrą sudaro: reguliuojamų visuomeninių santykių subjektai ir objektai; socialiniai faktai, suponuojantys atitinkamų santykių atsiradimą; praktinė žmonių veikla“⁹¹. „Teisinio reguliavimo metodas – tai teisinio poveikio žmonių elgesiui būdų ir priemonių sistema“⁹². Tarp teisės teoretikų plėtojama nuomonė, kad papildomais teisės skirstymo į šakas kriterijais pripažįstami teisinio reguliavimo tikslai, teisės principai, subjektinė teisiųjų santykių sudėtis ir kt.⁹³. Remdamiesi šiais teisės skirstymo kriterijais, rusų procesualistai, tarp jų ir D. Ch. Valejevas, V. V. Jarkovas, M. K. Jukovas ir V. M. Šerstiukas, tvirtina⁹⁴, kad vykdymo procesas yra ne civilinio proceso sudėtinė dalis, o savarankiška teisės šaka. Civilinį procesą jie laiko išimtinai teismo intelektualine veikla, kurios metu siekiama išsiaiškinti ieškovo reikalavimų teisingumą, t. y. pripažinti tam tikrą teisę⁹⁵. Manoma, kad ieškovo tikslas yra gauti teismo sprendimą. Vykdymo proceso **tikslas** – priverstinis įstatyme numatytų jurisdikcinių aktų vykdymas ir išieškotojo teisių ir interesų atkūrimas⁹⁶. Teismo antstolio-vykdytojo uždavinys – nekeičiant reikalavimų esmės, priverstinai juos įvykdyti su specialaus vykdymo proceso mechanizmo pagalba⁹⁷. Kadangi abiejų procesų tikslai laikomi skirtingais, vykdymas atsiduria už civilinio proceso ribų.

Teisinio reguliavimo dalykas - tai teisiniai santykiai, egzistuojantys tam tikros teisės šakos reguliavimo ribose, kitaip sakant, vienaarūšiai teisiniai santykiai⁹⁸. Civilinio proceso teisės reguliavimo dalyku pripažįstama teismo, byloje dalyvaujančių asmenų ir kitų proceso dalyvių

⁹⁰ Vaišvila A. Teisės teorija: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2000. P. 263; Vansevičius S. Valstybės ir teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000. P. 147.

⁹¹ Vansevičius S. Valstybės ir teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000. P. 147.

⁹² Vaišvila A. Teisės teorija: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2000. P. 159.

⁹³ Корсак А. С. К вопросу о месте исполнительного принудительного исполнения в системе права // <http://jurexpertgroup.at.tut.by/publications4.htm>; prisijungimo laikas: 2006-08-29.

⁹⁴ Валеев Д. Х. Исполнительное производство в системе права Российской Федерации // <http://law.edu.ru/magazine/pravoved/article.asp?magNum=5&magYear=2001&articleID=173456>; prisijungimo laikas: 2006-09-18.

⁹⁵ Малешин Д. Я. Исполнительное производство (Функции суда). Москва: ОАО Издательский дом «Городец», 2005. С. 58.

⁹⁶ Исполнительное производство / под ред. Я. Фархтдинова. 2-е изд. // <http://www.piter.com/chapt.phtml?id=978527200133>; prisijungimo laikas: 2006-06-20.

⁹⁷ Валеев Д. Х. Исполнительное производство в системе права Российской Федерации // <http://law.edu.ru/magazine/pravoved/article.asp?magNum=5&magYear=2001&articleID=173456>; prisijungimo laikas: 2006-09-18.

⁹⁸ Vaišvila A. Teisės teorija: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2000. P. 262.

veikla, nagrinėjant ir sprendžiant civilines bylas⁹⁹. D. Ch. Valejevas teigia¹⁰⁰, kad vykdymo teisės teisinio reguliavimo dalyką sudaro procesiniai teisiniai santykiai, atsirandantys teismo vykdytojui atliekant priverstinį vykdymą. Tai reiškia, kad teismo atliekama veikla vykdymo procese nepatenka į vykdymo proceso teisinio reguliavimo dalyką, o tuo pačiu ir, kad teismas nelaikomas vykdymo proceso subjektu. Į klausimą, kaip tokiu atveju vertinti teismo funkcijas vykdymo procese, D. Ch. Valejevas atsako teigdamas, kad „<...> šie teismo veiksmai atliekami civilinio proceso ribose ir reguliuojami civilinio proceso teisės normų“¹⁰¹. Taigi teismo veikla vykdymo procese laikoma civilinio proceso teisės reguliavimo dalyku. E. Stauskienė pažymi, kad šiuo atveju galima suabejoti vykdymo proceso teisės reguliavimo dalyko savarankiškumu, nes teismo veiksmus vykdymo procese reguliuojant civilinio proceso teisės normomis, vykdymo procese susiklosto nevienarūšiai teisiniai santykiai, o kaip jau žinoma, teisės skirstymo į šakas pagrindas yra vienaarūšių teisinių santykių reguliavimas¹⁰². Šio darbo autorė mano, kad teismo procesiniai veiksmai vykdymo procese yra susiję su svarbiausių vykdymo klausimų sprendimu. Tokių klausimų, kaip vykdomojo dokumento pateikimo vykdymui praleisto termino atnaujinimas, taikos sutarties vykdymo procese tvirtinimas, vykdymo atidėjimas ar išdėstymas, teismo sprendimo vykdymo būdo ir tvarkos pakeitimas, vykdymo veiksmų nutraukimas ir kt., sprendimas nulemia viso vykdymo proceso eigą. Todėl, jei svarbiausi vykdymo proceso klausimai sprendžiami civilinio proceso tvarka, tai antstolio procesiniai vykdymo veiksmai taip pat turėtų patekti į civilinio proceso teisės reguliavimo dalyką.

Vykdymo proceso teisės savarankiškumas grindžiamas ir savarankiškos vykdymo proceso teisinių santykių **procesinės formos** egzistavimu. D. Ch. Valejevas mato kokybinį civilinių procesinių ir vykdymo procesinių santykių skirtumą. Teismo antstolio-vykdytojo veiklą, taikant procesinės teisės normas, skirtingai nei teismo, pripažįsta priverstinio vykdomojo pobūdžio, o ne teisės sprendžiamojo¹⁰³. Todėl, manoma, kad vykdymo procesas yra savarankiška teisių apsaugos veiklos dalis, kuriai būdinga savarankiška teisinių santykių procesinė forma - vykdymo procesinė forma. Be to, D. Ch. Valejevas pritaria teisės moksle išsakytai nuomonei, kad „procesinę formą reikia suprasti kaip visumą vienaarūšių procedūrinių reikalavimų, taikomų proceso dalyvių veiksams ir nukreiptų konkretaus materialinio-teisinio rezultato pasiekimui, o taip pat, kad procesinio-teisinio reguliavimo reikalauja, visų pirma, tokie teisės taikymo atvejai, kurie susideda iš

⁹⁹ Валеев Д. Х. Исполнительное производство в системе права Российской Федерации // <http://law.edu.ru/magazine/pravoved/article.asp?magNum=5&magYear=2001&articleID=173456>; prisijungimo laikas: 2006-09-18.

¹⁰⁰ Там же.

¹⁰¹ Там же.

¹⁰² Stauskienė E. Teismo vaidmuo vykdymo procese: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S) / Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2006. P. 78-79.

¹⁰³ Исполнительное производство / под ред. Я. Фархтдинова. 2-е изд. // <http://www.piter.com/chapt.phtml?id=978527200133>; prisijungimo laikas: 2006-06-20.

daugelio veikslių ir santykių¹⁰⁴. Pasak jo, tokie teiginiai leidžia procesinės formos sąvoką naudoti charakterizuojant ne tik teisingumo institucijų veiklą, bet ir visų valstybės institucijų, jų tarnautojų, tarp jų ir teismo antstolio-vykdytojo procesinę veiklą. Tačiau atsirado ir tokių mokslininkų, kurie iš viso drįso suabejoti daugumos vykdymo procese susiklostančių teisinių santykių procesiniu pobūdžiu. Tarp šių mokslininkų galima paminėti M. K. Jukovą ir V. M. Šerstiuką, kurie teigia, kad vykdymo procesas yra **kompleksinė teisės šaka**, kurios „reguliavimo dalykas yra kokybiškai nevienarūšiai visuomeniniai santykiai: organizaciniai-valdymo, kontroliniai, procesiniai, nuosavybės, finansiniai, administraciniai ir priežiūros, susidarantys teismo ir kitų institucijų aktų vykdymo procese <..>“¹⁰⁵. Šie autoriai minėtų santykių nevienarūšiškumą paaiškina tuo, kad vykdymo procesas susijęs su daugeliu teisės šakų, tarp jų glaudžiausiai su civilinio proceso teise. Pvz., dažniausiai normos apie teisminę antstolių veiklos kontrolę, vykdomųjų raštų išdavimo teismuose tvarką, vykdymo eigos pakeitimą – tai dalis civilinių arba arbitražo procesinių įstatymų, nes šie išvardinti procesiniai veiksmai priklauso teismo arba arbitražo teismo kompetencijai. Vykdyto proceso organizavimas reguliuojamas administracinio procesinio pobūdžio normomis, varžytynių vedimo tvarką nustato civilinio kodekso normos. Iš minėtų autorių pateikto vykdymo proceso apibrėžimo matyti, kad jie procesinius santykius laiko tik dalimi visų vykdymo procese susiklostančių santykių, todėl ir iškyla abejonė dėl vykdymo proceso teisinių santykių procesinio pobūdžio. Šiai nuomonei nepritaria D. Ch. Valejevas, teigdamas, kad reikia abejoti ne vykdymo proceso santykių procesiniu pobūdžiu, o tuo, ar tai yra civilinio procesinio pobūdžio teisiniai santykiai. Kad vykdymo procesas yra kompleksinė teisės šaka, nesutinka ir E. Stauskienė, pateikdama du svarius argumentus: 1) dėl minėtų santykių nevienarūšiškumo būtų neaiškus tokios kompleksinės teisės šakos reguliavimo metodas, tikslai ir principai; 2) vykdymo proceso reguliavimas kitų teisės šakų normomis nepaneigia vykdymo proceso priklausomybės civilinio proceso teisės reguliavimo sričiai, nes, pvz., LR CPK 1 str. leidžia civilinių bylų nagrinėjimo, sprendimų priėmimo ir jų vykdymo tvarką nustatyti ir kitiems įstatymams¹⁰⁶. Šio darbo autorė taip pat nesutinka, kad vykdymo procesas yra kompleksinė teisės šaka, nes bendra vykdymo procese susiklostančių teisinių santykių bruožų analizė liudija apie jų procesinį pobūdį.

Kitas esminis savarankiškos teisės šakos skyrimo pagrindas yra **teisinio reguliavimo metodas**. D. Ch. Valejevas teigia, kad svarbiausia civilinių procesinių teisinių santykių teisinio

¹⁰⁴ Валеев Д. Х. Исполнительное производство в системе права Российской Федерации // <http://law.edu.ru/magazine/pravoved/article.asp?magNum=5&magYear=2001&articleID=173456>; prisijungimo laikas: 2006-09-18.

¹⁰⁵ Там же.

¹⁰⁶ Stauskienė E. Teismo vaidmuo vykdymo procese: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S) / Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2006. P. 84.

reguliuojamo metodo savybė yra jo imperatyvumas. Teismas laikomas privalomu visų civilinių procesinių santykių subjektu ir jame dalyvauja kaip valdžios institucija, įgyvendinanti teisingumą. Būtent dėl to manoma, kad šie santykiai turi būti reguliuojami kaip valdžios ir pavaldumo santykiai, kuriuos reguliuojant proceso dalyviams neleidžiama pasirinkti tam tikro elgesio būdo. Vykdyto proceso susiklostančių teisinių santykių reguliuojamo metodo charakterizuojamas imperatyvumo ir dispozityvumo derinimu¹⁰⁷. Šie procesiniai teisiniai santykiai taip pat laikomi pavaldumo santykiais, tačiau turinčiais kokybiškai kitokią reikšmę, nes jie susiklosto antstoliui atliekant priverstinio vykdymo veiksmus, kai ginčas dėl teisės jau išspręstas. Metodo imperatyvumas šiuo atveju pasireiškia antstolio reikalavimų privalomumu tiek vykdyto proceso dalyviams, tiek vykdyto procese nedalyvaujantiems asmenims (Rusijos Federacijos Teismo antstolių įstatymo 14 str., LR CPK 585 str.). Metodo dispozityvumas pasireiškia tuo, kad vykdyto proceso dalyviams suteikta galimybė tam tikrus procesinius veiksmus atlikti ar neatlikti savo nuožiūra. Pvz., išieškotojas gali atsisakyti nuo išieškojimo arba skolininkas turi teisę pasirinkti į kokį turtą nukreipti išieškojimą pirmiausia ir kt. Šio požiūrio kritikai teigia¹⁰⁸, kad civilinio proceso teisės metodas taip pat yra mišrus – imperatyvusis ir dispozityvusis. Imperatyviu metodu paprastai reguliuojami abipusiai subjektų santykiai, grindžiami tarpusavio pavaldumu (subordinacija). Tokio pobūdžio santykiai civiliniame procese susiklosto tarp teismo ir byloje dalyvaujančių asmenų, tarp teismo ir kitų proceso dalyvių, nes teismas yra valdžios institucija¹⁰⁹. Dispozityvumas pasireiškia tuo, kad civilinio proceso metu proceso šalims taip pat suteikta galimybė pačioms nuspręsti, kaip įgyvendinti savo teises: pvz., civilinė byla iškeliama ne teismo, o suinteresuoto asmens iniciatyva (LR CK 5str.); ieškovas turi teisę pakeisti ieškinio pagrindą arba dalyką, padidinti ar sumažinti ieškinio reikalavimus arba atsisakyti ieškinio, šalys gali baigti bylą taikos sutartimi (LR CPK 42 str. 1 d.). LR CPK 13 str. dispozityvumas nurodomas kaip vienas iš civilinio proceso principų. Šio darbo autorė pritaria pastarajai nuomonei, nes mano, kad teismas nėra privalomas visų civilinių procesinių teisinių santykių dalyvis. Šie teisiniai santykiai gali susiklostyti, pvz., ir vien tik tarp proceso šalių, t. y. ieškovo ir atsakovo, kurių dalyvavimas civiliniame procese pagrįstas lygiateisiškumo principu. Todėl tarp jų, priešingai nei tarp teismo ir proceso dalyvių, susiklostantiems procesiniams teisiniams

¹⁰⁷ Валеев Д. Х. Исполнительное производство в системе права Российской Федерации // <http://law.edu.ru/magazine/pravoved/article.asp?magNum=5&magYear=2001&articleID=173456>; prisijungimo laikas: 2006-09-18.

¹⁰⁸ Stauskienė E. Teismo vaidmuo vykdyto procese: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S) / Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2006. P. 81-82; Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2003. T. 1. P. 28-29; Корсак А. С. К вопросу о месте исполнительного принудительного исполнения в системе права // <http://jurexpertgroup.at.tut.by/publications4.htm>; prisijungimo laikas: 2006-08-29.

¹⁰⁹ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2003. T. 1. P. 28.

santykiams nėra būdinga subordinacija. O tai reiškia, kad dažniausiai jiems patiems tarpusavio susitarimu leidžiama apibrėžti savo teises ir pareigas.

Dar vienas kriterijus, pagal kurį vykdymo procesas atibojamas nuo civilinio proceso, – **subjektinės abiejų procesų sudėties skirtumas**. D. Ch. Valejevas teigia¹¹⁰, kad civilinis procesas laikomas išskirtine teismo veikla. Jis pripažįstamas privalomu civilinių procesinių teisinių santykių subjektu ir jam nedalyvaujant jokie civiliniai procesiniai teisiniai santykiai negali susiklostyti. Tai reiškia, kad kitų institucijų ar pareigūnų veikla neįeina į civilinio proceso sudėtį. Vykdymo proceso subjektais laikomi antstolis ir kiti vykdymo proceso dalyviai. Teismas nepripažįstamas vykdymo proceso subjektu.

Dalis autorių vykdymo proceso savarankiškumą grindžia išskirdami ir savarankiškus **vykdymo proceso principus**. Be vykdymo procese veikiančių bendrųjų teisės principų (pvz., teisėtumo, lygybės principai), tarpšakinių principų, vykdymo proceso savarankiškumą įrodinėjantys autoriai išskiria ir tik vykdymo procesui būdingus principus. D. Ch. Valejevas skiria skolininko asmens neliečiamumo, skolininko ir jo šeimos narių pragyvenimo minimalių lėšų neliečiamumo, išieškomų sumų paskirstymo tarp išieškotojų proporcingumo principus¹¹¹. E. Stauskienės teigimu¹¹², šių specifinių principų išskyrimas negali būti pagrindu teigti apie savarankiškų vykdymo proceso principų egzistavimą, nes minėti principai taikytini tik daliai vykdymo proceso, t. y. turtinio pobūdžio sprendimų vykdymui. O tam, kad šie principai galėtų būti pripažinti pagrindinėmis vykdymo proceso idėjomis, jais turėtų remtis visas vykdymo procesas. Tokiai nuomonei belieka tik pritarti, nes priešingu atveju kiltų klausimas, kokiais principais turi būti remiamasi atliekant neturtinio pobūdžio sprendimų vykdymą.

Taigi autoriai, vykdymo procesą eliminuojantys iš civilinio proceso sudėties, vykdymo procesą pripažįsta savarankiška teisės šaka, kurios reguliavimo dalyką sudaro imperatyviu-dispozityviu metodu reguliuojami pavaldumo tarp antstolio ir kitų vykdymo proceso subjektų, išskyrus teismą, santykiai, kurių metu teismo vykdytojas-antstolis savarankiška vykdymo procesine forma atlieka vykdymo veiksmus. Teismo atliekami procesiniai veiksmai vykdymo procese laikomi civilinio proceso reguliavimo dalyku, todėl teismas nelaikomas ir vykdymo proceso subjektu.

Tarp mokslininkų, vykdymo procesą eliminuojančių iš civilinio proceso sudėties, yra ir tokių, kurie vykdymo procesą pripažįsta **administracinės teisės dalimi**, nes jį laiko vykdomosios

¹¹⁰ Валеев Д. Х. Исполнительное производство в системе права Российской Федерации // <http://law.edu.ru/magazine/pravoved/article.asp?magNum=5&magYear=2001&articleID=173456>; prisijungimo laikas: 2006-09-18.

¹¹¹ Там же.

¹¹² Stauskienė E. Teismo vaidmuo vykdymo procese: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S) / Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2006. P. 82.

valdžios institucijų prerogatyva. Prieiti prie tokios išvados padėjo kai kurių autorių¹¹³ išvėlgtas teismo procese ir vykdymo procese kylančių teisinių santykių nevienarūšiškumas, o taip pat ir tarp mokslininkų kylantys ginčai, susiję su tuo, kad teismo vykdytojas vykdo ne tik teismo priimtus aktus, bet ir vykdomosios valdžios institucijų aktus, notaro vykdomuosius įrašus, išduotus ne teismo. Jų manymu, tai reiškia, kad teisminė valdžia vykdo vykdomosios valdžios funkcijas¹¹⁴. O tai pažeidžia konstitucinį valdžių padalijimo principą. Todėl priverstinis teismo ir kitų institucijų aktų vykdymas pripažįstamas vykdomosios valdžios institucijų prerogatyva ir yra laikomas valstybinio valdymo funkcija. Tuo pabrėžiama visiška vykdymo proceso subjektų nepriklausomybė nuo teisminės sistemos.

Vykdymo proceso veiklos priskyrimą vykdomosios valdžios institucijų kompetencijai sąlygojo ir tarnybinio pavaldumo (subordinacijos) santykių tarp antstolio ir vykdymo proceso šalių bei kitų vykdymo proceso dalyvių išvėlgimas. Argumentuojama nurodant į teismo antstolio reikalavimų privalomumą visiems asmenims. E. Stauskienė teigia, kad subordinacija tarp teismo antstolio-vykdytojo ir vykdymo proceso šalių bei kitų vykdymo proceso dalyvių „nelaikytina tikrąja subordinacija (tarnybinio pavaldumu), būdinga administraciniams ar darbo teisiniams santykiams“¹¹⁵, nes antstolio reikalavimų privalomumas nesukuria tarp jo ir kitų asmenų pavaldumo santykių. „Teisiniai santykiai, susiklostantys tarp valdingus įgalinimus turinčio subjekto – antstolio ir vykdymo proceso šalių, negali būti vien dėl šio valdingo jų pobūdžio pripažinti administraciniais teisiniais santykiais. Valdingas pobūdis būdingas ir civiliniams procesiniams teisiniais santykiams, taip realizuojama ir teismo sprendimo privalomumo savybė“¹¹⁶. Šio darbo autorė pritaria E. Stauskienei, papildydama tuo, kad tarnybinio pavaldumo santykiai galimi tik tarp asmenų, kurie vienas nuo kito priklauso pagal tarnybines pareigas. Vykdymo proceso šalys ar kiti asmenys nėra tokie subjektai, todėl negalima kalbėti apie jų tarnybinį pavaldumą. Antstolio reikalavimų privalomumas tėra įstatymų leidėjo numatyta sąlyga, garantuojanti sprendimo įvykdymą.

Dėl vykdymo proceso priskyrimo vykdomosios valdžios kompetencijai nesutinka ir vokiečių teisininkai, teigdami¹¹⁷, kad vykdymo veiklą pripažinus administracine veikla, išieškotojo prašymas

¹¹³ Валеев Д. Х. Исполнительное производство в системе права Российской Федерации // <http://law.edu.ru/magazine/pravoved/article.asp?magNum=5&magYear=2001&articleID=173456>; prisijungimo laikas: 2006-09-18; Петраш А., Исполнительное производство - показатель эффективности механизма правового регулирования, // <http://justbel.info/2002-5/art1.htm>; prisijungimo laikas: 2006-07-25; Исполнительное производство / под ред. Я. Фархтдинова. 2-е изд. // <http://www.piter.com/chapt.phtml?id=978527200133>; prisijungimo laikas: 2006-06-20.

¹¹⁴ Щербак С. Сущность исполнительного производства. Ошибочное законодательное определение исполнительного производства // <http://www.yurpraktika.com/article.php?id=10006002>; prisijungimo laikas: 2006-09-25.

¹¹⁵ Stauskienė E. Teismo vaidmuo vykdymo procese: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S) / Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2006. P. 80.

¹¹⁶ Ten pat, P. 93.

¹¹⁷ Rosenberg L., Gaul H. F., Schilken E. Zwangsvollstreckungsrecht. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 11. Aufl. 1997. S.12-13.

priimti vykdomąjį dokumentą vykdymui būtų prilyginamas asmens reikalavimui valstybei, kad ši priimtų valdymo (administracinį) aktą. Jų nuomone, „< ...> kalbant apie valdymo (administracinį) aktą yra svarbus skirtumas: šiuo atveju valstybė veikia lyg ir nuosavoje byloje; vykdymo procese vykdymo organai nuolat veikia kaip tretieji asmenys sprendami svetimą bylą. Jie, kaip ir teisėjai teisminiame procese, šalių atžvilgiu yra neutralūs.<...> Valstybė yra suinteresuota ne atskiro asmens reikalavimų patenkinimu, o tik vykdymo procesu kaip funkcionuojančiu institutu“¹¹⁸. Tai reiškia, kad vykdymo procesą pripažįstant valstybinio valdymo funkcija, vykdymo proceso tikslu tampa ne privačių išieškotojo interesų, o viešųjų interesų patenkinimas. Tokiu atveju išieškotojas apskritai praranda prasmę reikalauti priverstinio sprendimo vykdymo, nes jo privatūs interesai vis tiek nėra tenkinami.

Apibendrinus tai, kas išdėstyta šiame poskyryje, galima teigti, kad vykdymo proceso eliminavimas iš civilinio proceso sudėties yra nepagrįstas. Visiškai netikslinga dalį vykdymo procese susiklostančių teisinių santykių reguliuoti atskira teisės šaka, kai svarbiausi vykdymo proceso klausimai reguliuojami civilinio proceso teisės normų. Be to, vykdymo procese susiklostantys teisiniai santykiai reguliuojami tokiu pačiu metodu kaip ir civiliniai procesiniai teisiniai santykiai, t. y. mišriu metodu. Nurodyti vykdymo proceso teisės principai nėra taikomi visiems vykdymo procese susiklostantiems teisiniams santykiams, todėl jie negali būti pripažinti savarankiškais vykdymo proceso teisės principais. Kadangi svarbiausius vykdymo proceso klausimus sprendžia teismas, tai negalima jo eliminuoti ir iš vykdymo proceso subjektų rato. Nederėtų vykdymo proceso laikyti ir kompleksine teisės šaka, nes jame susiklostantys teisiniai santykiai yra procesinio pobūdžio. Vykdymo procesas nelaikytinas ir administracinės teisės šaka, nes tarp antstolio ir vykdymo proceso dalyvių susiklostę pavaldumo santykiai nėra tarnybinio pavaldumo santykiai. Be to, vykdymo procese siekiama patenkinti privačius proceso šalių interesus, o ne užtikrinti nenutrūkstamą ir operatyvų vadovavimą ūkinei, socialinei-kultūrinei ir administracinei-politinei veiklai.

¹¹⁸ Rosenberg L., Gaul H. F., Schilken E. Zwangsvollstreckungsrecht. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 11. Aufl. 1997. S.12-13.

2. ANTSTOLIO PROCESINĖS VEIKLOS KONTROLĖ

Valstybės pareiga yra ne tik užtikrinti žmogaus teisių realų įgyvendinimą, bet ir paties vykdymo proceso teisėtumą. Jis užtikrinamas ne tik vykdymo subjektų veiklą reglamentuojant teisės aktais, bet ir numatant įvairias jų veiklos priežiūros ir kontrolės formas. Vykdymo proceso teisėtumo kontrolė patikėta teisminės valdžios kompetencijai. Ši kontrolės forma laikoma viena efektyviausių, nes teismo veikla grindžiama nepriklausomumo ir klausymo tik įstatymo principais ir pan.¹¹⁹.

Teisminė vykdymo proceso kontrolė – tai viena iš valstybės numatytų teismo ir kitų institucijų priimtų sprendimų vykdytojų veiklos kontrolės formų, kurios metu tikrinama, kaip vykdančios teismo ir kitų institucijų sprendimus, laikomasi įstatymų ir kitų teisės aktų reikalavimų bei kaip efektyviai, tikslingai, pagrįstai naudojamos priemonės šiems subjektams iškeltų uždavinių sprendimui. Šios kontrolės tikslas - teisėtumo vykdymo procese užtikrinimas. Jos metu atliekamas teisinis vykdymo proceso subjektų veiksmų ir sprendimų įvertinimas, teisėtumo reikalavimų pažeidimų, apribojusių asmenų teises ir teisėtus interesus, išaiškinimas, sąlygų ir priešasčių, sukėlusių teisėtumo pažeidimus, išaiškinimas, priemonių atkurti pažeistas teises ir teisėtus interesus taikymas bei kaltų asmenų patraukimas atsakomybėn. Tai gali būti įgyvendinama įvairiomis kontrolės formomis: patikrinimu, ekspertizėmis, leidimų išdavimu, skundų nagrinėjimu, materialinio poveikio priemonių taikymu už padarytus teisės pažeidimus, neteisėto teisės akto panaikinimu ir kt.

Teismo kompetencija vykdymo procese detalizuojama LR CPK Vykdymo procesą reglamentuojančiomis normomis. Vykdymo proceso teisėtumo kontrolę įgyvendina bendrosios kompetencijos teismai, tiksliau tariant, pirmosios instancijos, t. y. apylinkės teismai pagal tam tikrą antstolio veiklos teritoriją. Nors, siekiant užtikrinti proceso ekonomiškumą, operatyvumą ir koncentruotumą, LR CPK numatyti atvejai, kai tam tikras teisėtumo kontrolės funkcijas atlieka kiti teismai. Pvz., pagal LR CPK 589 str. 1 d. procesinį sprendimą ir jo vykdymo tvarką išaiškina sprendimą priėmęs teismas, kuriuo gali būti ne tik pirmosios instancijos teismas. Ne vien pirmosios instancijos teismo kompetencijai priskirti klausimai, susiję su vykdomojo rašto išdavimu. Skubaus vykdymo atveju vykdomąjį raštą, be pirmosios instancijos teismo, gali išduoti ir sprendimą priėmęs apeliacinės instancijos ar kasacinis teismas (LR CPK 646 str. 2 d.). Pastarieji teismai gali spręsti klausimus, susijusius ir su teismo sprendimo įvykdymo atgręžimu (LR CPK 762 str.). Vykdomąjį raštą gali išduoti ir specializuotas – atitinkamas administracinis teismas (LR Administracinių bylų teisenos įstatymo 97 str.). O kol sprendimas neįvykdytas, šis teismas taip pat gali pataisyti rašymo ir

¹¹⁹ Stauskienė E. Teismo vaidmuo vykdymo procese: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S) / Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2006. P. 125.

kitas klaidas, išaiškinti sprendimą bei sustabdyti išieškojimą pagal vykdomąjį dokumentą (taikyti reikalavimo užtikrinimo priemonę). Visgi nepaisant minėtų išimčių daugumą klausimų vykdymo procese priskirta spręsti būtent bendrosios kompetencijos pirmosios instancijos teismui. Teismas vykdymo proceso metu kilusius klausimus sprendžia sprendimais, nutartimis ir rezoliucijomis.

Vykdymo proceso teisėtumo kontrolė realizuojama per teismo vykdomą antstolio procesinės veiklos kontrolę ir kitas teismo funkcijas. Antstolio procesinės veiklos kontrolė yra pagrindinis ir svarbiausias teisėtumo vykdymo procese užtikrinimo būdas. LR CPK 594 str. 1 d. teigiama, kad šios kontrolės metu patikrinami ir patvirtinami šio Kodekso VI dalyje nurodyti antstolio surašyti vykdymo proceso dokumentai. Tačiau Lietuvos civilinio proceso teisės doktrinoje¹²⁰ prie antstolio procesinės veiklos kontrolės funkcijų priskiriami ir tokie teismo procesiniai veiksmai, kuriuos pagal tikslą galima suskirstyti į įtakojančius vykdomosios bylos eigą, panaikinančius susidariusias kliūtis vykdymo veiksams atlikti, užtikrinančius teisėtą priverstinį turto realizavimo priemonių taikymą, taip pat užtikrinančius vykdymo proceso dalyvių ir kitų asmenų teisių ir teisėtų interesų gynybą, nagrinėjant skundus dėl antstolio veikslių ar neveikimo teisėtumo ir vykdymo proceso dalyvių ir kitų asmenų ieškinius. Šio darbo autorė mano, kad toks teismo funkcijų, atliekant antstolio procesinės veiklos kontrolę, išplėtimas yra teisingas, nes tai patvirtina ir sisteminė LR CPK normų analizė. Siekiant visapusiškai atskleisti teismo vaidmenį sprendimų vykdymo procese šias funkcijas būtina aptarti išsamiau.

2.1. Teismo funkcijos, susijusios su vykdomosios bylos eiga

Vykdymo procesinių veikslių atlikimo eigą itin lemia tokie teismo procesiniai veiksmai, kaip vykdomojo dokumento išdavimas, praleisto termino vykdomajam dokumentui pateikti vykdyti atnaujinimas, teismo sprendimo įvykdymo atidėjimas ir išdėstymas, vykdymo tvarkos pakeitimas, vykdymo sustabdymas, taikos sutarties vykdymo procese tvirtinimas ir vykdymo nutraukimas. Tai teismo procesiniai veiksmai, kuriais siekiama užtikrinti dėsningą vykdymo proceso judėjimą į priekį.

Vykdomojo dokumento išdavimas. Pagal LR CPK 586 str. 2 d. be vykdomojo dokumento atlikti vykdymo veiksmus draudžiama. Vykdomųjų dokumentų sąrašas nurodytas LR CPK 587 str. Civilinio proceso tvarka vykdytiniais dokumentais, be teismo procesinių dokumentų, taip pat pripažįstami institucijų ir pareigūnų nutarimai administracinių teisės pažeidimų bylose tiek, kiek tai

¹²⁰Stauskienė E. Teismo vaidmuo vykdymo procese: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S) / Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2006. P. 130, 159; Žolynas M. Teismo vaidmuo vykdymo procese // Civilinio proceso pirmosios instancijos teisme reforma Baltijos jūros regiono valstybėse ir Centrinėje Europoje 2004 m. rugsėjo 16-19 d. Vilnius: VU leidykla, 2005. P.55-58.

susiję su turtinio pobūdžio išieškojimais, kitų institucijų ir pareigūnų sprendimai, kai tarptautinėmis sutartimis ir įstatymais nustatytas jų vykdymas civilinio proceso tvarka. Pagrindinė vykdomųjų dokumentų rūšis – teismo sprendimų pagrindu išduodami vykdomieji raštai. Vykdomasis raštas išduodamas vykdytinam teismo sprendimui įsiteisėjus, išskyrus atvejus, kai teismas nukreipia jį vykdyti skubiai (LR CPK 588 str. 1 d., 646 str. 1 d.). Vykdomąjį raštą išduoda pirmosios instancijos teismas, o skubaus vykdymo atvejais ne vėliau kaip kitą darbo dieną po sprendimo priėmimo skubiai vykdytiną sprendimą priėmęs pirmosios, apeliacinės instancijos ar kasacinis teismas.

Teismas, išduodamas vykdomąjį raštą, visada turi laikytis vykdomojo rašto turiniui keliamų reikalavimų, numatytų LR CPK 648 str. Praktikoje vykdomajame rašte dažniausiai yra perrašomas priimto sprendimo rezoliucinės dalies turinys bei papildomai nurodomi asmeniniai skolininko ir išieškotojo duomenys, pvz., išieškotojo bei skolininko pavadinimas ir jų adresai, asmens (įmonės) kodas ir pan. Todėl gali susidaryti įspūdis, kad vykdomojo dokumento išdavimas yra techninio pobūdžio procesinis veiksmas ir pats vykdomasis dokumentas yra techninis aktas. Tačiau taip nėra ir neturi būti. Šio darbo autorė, kaip ir D. J. Malešinas¹²¹ mano, kad vykdomojo dokumento išdavimas turi būti vienas reikšmingiausių teismo procesinių veiksmų vykdomosios bylos iškėlimo etape, o vykdomasis dokumentas pripažįstamas savarankišką procesinę reikšmę turinčiu dokumentu. Siekiant efektyvaus, operatyvaus ir koncentruoto teismo sprendimo įvykdymo, vien tik teismo sprendimo rezoliucinės dalies perrašymo į vykdomąjį raštą nepakanka, nes teismo sprendimo rezoliucinėje dalyje dažniausiai nesprenžiami tokie svarbūs teismo sprendimo vykdymo klausimai, kaip vykdymo būdas, terminai, paprastai konkrečiai nenurodomas turtas, į kurį turi būti nukreipiamas išieškojimas. O jeigu šie klausimai ir aptariami teismo sprendime, tai D. J. Malešino teigimu, jie yra „perkraunami“ vykdymo klausimais. E. Stauskienė teigia, „jei vykdomaisiais dokumentais būtų pripažįstami patys vykdytini dokumentai, antstolis gavęs tokius dokumentus turėtų atlikti eilę papildomų veiksmų tam, kad įsitikintų jų tikrumu“¹²². Taigi tam, kad viso to išvengtų, pagrindinius teismo sprendimo vykdymo klausimus būtina kaip įmanoma detaliau aptarti vykdomajame rašte.

Teismas privalo turėti galimybę ne tik keisti, bet reikiama atvejais vykdomajame rašte ir nustatyti sprendimo vykdymo būdą. Pvz., jeigu teismui, priimant nutartį dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, yra žinoma, kad skolininkas turi labai daug turto ir viso jo areštuoti nėra tikslinga, nes ieškinio suma yra žymiai mažesnė ir jos užtikrinimui pakanka areštuoti tik dalį turto,

¹²¹ Малешин Д. Я. Исполнительное производство (Функции суда). Москва: ОАО Издательский дом «Городец», 2005. С. 127.

¹²² Stauskienė E. Teismo vaidmuo vykdymo procese: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S) / Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2006. P. 113.

tai teismas vykdomajame rašte turi konkretizuoti, kokiam turtui taikyti laikinašias apsaugos priemones, ir nurodyti to turto požymius. Vykdomajame rašte neišsprendus šių esminių vykdymo klausimų, praktikoje antstoliui, remiantis rezoliucine sprendimo dalimi, tenka savarankiškai nustatyti vykdymo būdą. D. J. Malešino teigimu¹²³, tokie įgaliojimai teismo antstoliui neturėtų būti suteikti, nes tik teismas, priimdamas tam tikrą sprendimą, gali tiksliai žinoti, kuris vykdymo būdas yra tinkamiausias prievolės įvykdymui. Manytina, kad teismui nustatant vykdymo būdą palengvėtų ir antstolių darbas. Tai padėtų išvengti skolininkų nepasitenkinimo ir nepagrįstų kaltinimų tuo, kad skolos išieškojimas vykdomas skolininkui itin nepalankiu būdu. Be to, sumažintų skundų dėl antstolio veiksmų ar neveikimo skaičių ir galiausiai didintų pasitikėjimą antstolių institucija.

Vykdomajame rašte pateikta informacija nurodo būsimo vykdymo proceso ribas, t. y. antstoliui konkrečiai nurodoma, kas yra skolininkas, išieškotojas, vykdytinas paliepimas, tam tikrais atvejais vykdymo būdas ir terminai. Vykdomajame rašte nustatytų vykdymo ribų antstolis savo procesiniais veiksmais negali pažeisti, nes priešingu atveju jie bus pripažinti neteisėtais. Be to, labai svarbu, kad teismas, vykdomajame rašte nurodydamas įstatymo reikalaujamus duomenis, išvengtų klaidų. Kylant neaiškumams dėl reikalavimų, nurodytų vykdomajame rašte, kurie, kaip įprasta, atsiranda dėl teismo sprendimo rezoliucinės dalies formulavimo klaidų, antstoliui atsiranda būtinybė kreiptis į teismą su pareiškimu išaiškinti atitinkamą teismo procesinį dokumentą, o tai vilkina vykdymo procesą. Todėl nuo teisingos ir konkrečios teismo sprendimo rezoliucinės dalies formulavimo priklauso priverstinio vykdymo veiksmų savalaikiškumas ir efektyvumas.

Praleisto termino vykdomajam dokumentui pateikti vykdyti atnaujinimas. Išieškotojui praleidus vykdomojo dokumento pateikimo vykdyti senaties terminą vykdymo procesas negali prasidėti. Tokiu atveju ir teismo sprendimas, kurio pagrindu buvo išduotas vykdomasis raštas, nebetenka ir vykdytinumo savybės, nes tokio sprendimo vykdymas nebegali būti užtikrinamas prievarta. Tai reiškia, kad yra visiškai prarandama galimybė atkurti pažeistas subjektines teises ar teisėtus interesus. Senaties termino institutas siejamas su stabilumo teisiniuose santykiuose užtikrinimu. Tačiau praktikoje įmanomi atvejai, kai senaties terminas yra praleidžiamas dėl itin svarbių priežasčių, pvz., ilgos ir sunkios ligos ir kt. Todėl, siekiant užtikrinti teisingumo įvykdymą, įstatymų leidėjas numatė galimybę teismo nutartimi atnaujinti dėl svarbių priežasčių praleistą senaties terminą vykdomajam dokumentui pateikti (LR CPK 608 str.). Tai, kad toks įgaliojimas priskirtas teismo kompetencijai, yra pateisinama. Nuo šio klausimo sprendimo priklauso tolesnis šalių teisių apimties likimas, todėl reikalingas objektyvus ir nepriklausomas aplinkybių, lėmusių

¹²³ Малешин Д. Я. Исполнительное производство (Функции суда). Москва: ОАО Издательский дом «Городец», 2005. С. 127.

senaties termino praleidimą, įvertinimas. E. Stauskienės teigimu, ypatingas teismo dėmesys šio klausimo sprendimui būtinas dėl to, kad „atnaujinant vykdymo senaties terminą teismas atnaušina ne tik terminą vykdymo procesui pradėti, bet ir suteikia galimybę priverstinai atkurti subjektinę teisę, kas gali sukelti ypač rimtas materialines pasekmes šalims“¹²⁴. Be to, klausimo dėl praleisto vykdomojo dokumento pateikimo vykdyti senaties termino atnaujinimo sprendimas niekaip negali paveikti vykdymo operatyvumo, nes dar neišspręstas klausimas dėl priverstinio vykdymo galimybės. Todėl šio termino atnaujinimo efektyvumas priklauso ne nuo operatyvumo, o nuo šio procesinio veiksmo atlikimo teisėtumo, kuris efektyviausiai užtikrinamas teisme.

Teismo sprendimo įvykdymo atidėjimas ir išdėstymas, vykdymo tvarkos pakeitimas. LR CPK 284 str. 1 d. įtvirtinta teismo teisė dalyvaujančių byloje asmenų prašymu ar savo iniciatyva, remiantis turtine šalių padėtimi ar kitomis aplinkybėmis, atidėti ar išdėstyti sprendimo vykdymą, taip pat pakeisti sprendimo vykdymo tvarką, išskyrus skubaus vykdymo atvejus. Atidedant sprendimo įvykdymą yra atidedamas įvykdymo terminas, o išdėstant sprendimo įvykdymą skolininkui suteikiama teisė įvykdyti sprendimą dalimis nustatytais terminais. Pakeičiant vykdymo tvarką yra keičiamas sprendimo įvykdymo būdas.

Šios teismo funkcijos svarbą aiškiai apibrėžė Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, konstatuodamas¹²⁵, kad, atidedamas ar išdėstydamas teismo sprendimo vykdymą, teismas nustato skolininkui lengvatinį terminą įvykdyti prievolei, kurią skolininkas įpareigotas vykdyti įsiteisėjusiu teismo sprendimu. „Lengvatinio termino nustatymu siekiama socialiai reikšmingų tikslų, o būtent – užtikrinti socialinį teisingumą. Todėl teismo sprendimo vykdymo atidėjimas ar išdėstymas gali būti taikomas tada, kai jų taikymo reikalauja tam tikros socialiai reikšmingos aplinkybės“¹²⁶. Įstatymai nenustato konkrečių atvejų, kada gali būti atlikti šie procesiniai veiksmai. Pagal LR CPK 284 str. 1 d. teismo sprendimo įvykdymas gali būti išdėstomas išimtiniais atvejais, kai yra sunki atsakovo turtinė padėtis arba susidaro nepalankios aplinkybės, dėl kurių sprendimą įvykdyti sunku. Kokios tos nepalankios aplinkybės, nėra konkrečiai įvardinta. Vadinasi, teismui suteikiama diskrecijos teisė savarankiškai vertinti šį klausimą. Praktikoje kaip priežastis atidėti arba išdėstyti sprendimo įvykdymą dažniausiai nurodoma sunki materialinė padėtis ir pan. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra konstatavęs¹²⁷, kad vien turtinė padėtis negali lemti būtino sprendimo įvykdymo išdėstymo. „Teismas taip pat turi nustatyti, ar, išdėsčius teismo sprendimo įvykdymą tam tikram laikotarpiui,

¹²⁴ Stauskienė E. Teismo vaidmuo vykdymo procese: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S) / Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2006. P. 142.

¹²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje B. Vainoras v. S. Veversevičienė, Nr. 3K-3-925/2002, kat. 107.3.

¹²⁶ Ten pat.

¹²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. sausio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-68/2004, kat. 107.3.

bus užtikrintas tinkamas sprendimo įvykdymas, ar nebus iš esmės paneigtas pats teismo sprendimas, ar nebus pažeisti teisėti išieškotojo interesai¹²⁸. Taigi, sprenddamas sprendimo vykdymo atidėjimo, išdėstymo ir vykdymo tvarkos pakeitimo klausimus, teismas privalo atsižvelgti ne tik į skolininko turtinę padėtį, bet ir į kitas aplinkybes, pvz., į skolininko geranoriškumą įvykdyti savo prievolę, į išieškotojo turtinę padėtį ir pan. Tai reiškia, kad teismas turi užtikrinti skolininko ir išieškotojo interesų suderinimą, t. y. siekdamas padėti skolininkui teismas negali pažeisti išieškotojo interesų ir atvirkščiai.

Sprendimo ar nutarties vykdymo sustabdymas kasacinio teismo nutartimi. LR CPK 18 str. įtvirtintas įsiteisėjusio teismo sprendimo privalomumo principas, kuris apima būtinumą vykdyti įsiteisėjusį teismo procesinį sprendimą. Todėl suprantama, kodėl kasacinio skundo padavimo bei paskesnis šio skundo priėmimo (LR CPK 350 str. 1, 4, 6 d.) faktas pats savaime nedaro įtakos kasacine tvarka skundžiamo teismo sprendimo ar nutarties teisinei galiai, taigi ir nesustabdo šio sprendimo ar nutarties vykdymo. Tačiau LR CPK 363 str. numatyta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininko, šio teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininko, atrankos kolegijos, teisėjų kolegijos ir Civilinių bylų skyriaus plenarinės sesijos diskrecijos teisė sustabdyti kasacine tvarka skundžiamo sprendimo ar nutarties vykdymą tol, kol byla bus išnagrinėta kasacine tvarka. Kasacine tvarka skundžiamo teismo sprendimo ar nutarties vykdymo sustabdymas iš esmės reiškia vykdymo veiksmų pagal vykdomąjį raštą, išduotą to sprendimo ar nutarties pagrindu, sustabdymą, todėl, LR CPK 363 str. nurodytam subjektui priėmus dėl to nutartį, antstolis savo patvarkymu privalo sustabdyti vykdomąją bylą. Kasacine tvarka skundžiamo sprendimo vykdymo sustabdymas reiškia, kad sustabdomi tuo metu atliekami sprendimo vykdymo veiksmai, kurie po bylos išnagrinėjimo kasacine tvarka, jei sprendimas nepanaikintas, tęsiasi toliau, o ne atliekami iš naujo. Šiuo procesiniu veiksniu iš esmės siekiama užkirsti kelią neteisėto teismo sprendimo įvykdymui, kuris itin pažeistų procesinių šalių teises ir teisėtus interesus. Tuo pačiu tai leidžia išvengti dar vieno bylinėjimosi teisme proceso sprendimo įvykdymo atgrėžimo atveju, nes, jeigu kasacinės instancijos teismas panaikina įsiteisėjusį sprendimą, kuris jau įvykdytas, tai asmuo, iš kurio išieškota išieškotojo naudai, įgyja sprendimo įvykdymo atgrėžimo teisę (LR CPK 760 str.).

Taikos sutarties vykdymo procese tvirtinimas. LR CPK 140 str. 3 d. nurodyta, kad bet kurioje proceso stadijoje šalys gali baigti bylą taikos sutartimi. Ne išimtis yra ir vykdymo procesas. LR CPK 595 str. numatyta galimybė vykdymo proceso metu sudaryti taikos sutartį tarp išieškotojo ir skolininko. LR CPK 595 str. 2 d. teigiama, kad taikos sutartį šalys sudaro raštu ir pateikia

¹²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. sausio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-68/2004, kat. 107.3.

išieškojimą vykdančiam antstoliui. Gavęs taikos sutartį, antstolis vykdomosios bylos vykdymą sustabdo ir ne vėliau kaip per tris darbo dienas nuo šios sutarties gavimo perduoda ją apylinkės teismui, kurio veiklos teritorijoje yra antstolis.

LR Civilinio Kodekso (toliau – LR CK) 6. 983 str. 1 p. taikos sutartimi pripažįstama sutartis, kuria šalys tarpusavio nuolaidomis išsprendžia kilusį teisinį ginčą, užkerta kelią kilti teisminiam ginčui ateityje, išsprendžia teismo sprendimo įvykdymo klausimą arba kitus ginčytinus klausimus. LR CK 6. 986 str. numatyti atvejai, kada taikos sutartis teismo nutartimi gali būti pripažįstama negaliojančia. Vienas jų yra esminė šalių nelygybė. Civilinės teisės doktrinoje¹²⁹ egzistuoja silpnosios šalies gynimo sutartiniuose santykiuose principas, pagal kurį siekiama užkirsti kelią nesąžiningam vienos šalies pasinaudojimui kita šalimi, kuri priklauso nuo pirmosios, turi ekonominių sunkumų, neatidėliotinių poreikių, yra ekonomiškai silpna, neinformuota ir pan. (LR CK 6. 228 str.). Vykdomo procese skolininkas iš tikrųjų yra labiau pažeidžiama sutarties šalis. Tam, kad sudaryta sutartis atitiktų sąžiningumo ir protingumo reikalavimus, ir reikalingas teismo dalyvavimas patikrinant taikos sutarties sudarymo sąlygų teisėtumą. Teismas, sprenddamas klausimą dėl taikos sutarties vykdymo procese tvirtinimo, nustato, ar abi šalys sutartį sudaro laisva valia, niekieno neverčiamos, ar sutarties sąlygos iš esmės nepažeidžia kurios nors iš šalių ar suinteresuotų asmenų teisių ir teisėtų interesų, o pagal LR CPK 140 str. 3 d., prieš tvirtindamas šalių taikos sutartį, teismas išaiškina šalims šių procesinių veiksmų pasekmes. Šiais procesiniais teismo veiksmais yra užtikrinama skolininko, o kai kuriais atvejais ir paties išieškotojo, bei kitų suinteresuotų asmenų teisių ir teisėtų interesų apsauga. Teismo patvirtinta taikos sutartis jos šalims turi galutinio teismo sprendimo galią ir yra priverstinai vykdytinas dokumentas (LR CK 6.985 str.). Todėl jeigu taikos sutarties sąlygos nevykdomos, išieškotojo rašytiniu pareiškimu teismas priima nutartį išduoti vykdomąjį raštą dėl taikos sutarties vykdymo (LR CPK 595 str. 4 d.).

Vykdomosios bylos nutraukimo tvirtinimas. Vykdomosios bylos nutraukimas yra vienas iš vykdymo proceso užbaigimo būdų. Tačiau tai vienintelis vykdymo proceso užbaigimo būdas, kuris yra tvirtinamas teismo. Tai susiję su teisinėmis pasekmėmis, kurias sukelia vykdomosios bylos nutraukimas. Nutraukta vykdomoji byla negali būti pradama iš naujo (LR CPK 629 str. 3 d.). Tai reiškia, kad nutraukus vykdomąją bylą yra visiškai apribojama išieškotojo teisė siekti tokio dokumento įvykdymo ateityje. Taigi vykdomosios bylos nutraukimo klausimo sprendimas itin susijęs su proceso šalių teisėmis. Todėl itin svarbu yra patikrinti procesinių veiksmų, užbaigiant vykdomąją bylą, teisėtumą. Tokiu būdu užkertamas kelias antstolio piktnaudžiavimui savo valdžia ir

¹²⁹ Civilinė teisė. Prievolių teisė: Vadovėlis. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004. P.114.

formalaus požiūrio į savo funkcijų vykdymą vystymuisi, o išieškotojui suteikiama galimybė įsitikinti, kad antstolis ėmėsi visų galimų priemonių išieškojimui įvykdyti.

Vykdomoji byla nutraukiama antstolio patvarkymu, išskyrus tuos atvejus, kai vykdomoji byla nutraukiama dėl taikos sutarties sudarymo (LR CPK 595 str.). Šį patvarkymą tvirtina teisėjas rezoliucija. Juo panaikinamos ir visos vykdymo priemonės, kurių ėmėsi antstolis. Jeigu skolininko turtas buvo areštuotas teismo nutartimi, apie vykdomosios bylos nutraukimą ir būtinumą panaikinti turto areštą antstolis savo patvarkymu praneša turtą areštavusiam teismui (LR CPK 629 str. 2 d.). Nutraukus vykdomąją bylą, vykdomasis dokumentas su atitinkama antstolio žyma gražinamas jį išdavusiai institucijai. Civilinio proceso teisės doktrinoje abejojama, ar tokia vykdomosios bylos nutraukimo tvarka yra teisinga. E. Stauskienė teigia¹³⁰, kad dėl vykdomosios bylos nutraukimu sukeltamų teisinių pasekmių, jų negrįžtamumo, būtų tikslinga pakeisti vykdomosios bylos nutraukimo tvarką - nustatyti, kad antstolio patvarkymas dėl vykdomosios bylos nutraukimo turi būti tvirtinamas ne teisėjo rezoliucija, o teismo nutartimi, numatant galimybę tokią nutartį apskųsti atskiruoju skundu. Tokiu būdu būtų užtikrintas vykdomosios bylos nutraukimo teisėtumas. Tokiai nuomonei galima visiškai pritarti. Įstatymų leidėjas LR CPK 290 str. 5 d. nustatė, kad teisėjo rezoliucija neskundžiama. Tačiau, nors teismas savo veikloje ir vadovaujasi nepriklausomumo ir klausymo tik įstatymo principais, praktikoje dažnai pasitaiko atvejų, kai iškyla būtinybė patikrinti ir teismo priimtų procesinių dokumentų teisėtumą bei pagrįstumą, ir tai įmanoma tik tada, kai įstatymai įtvirtina tokio procesinio dokumento apskundimo galimybę. Šiuo metu LR CPK tokios galimybės nesuteikia ir, teismui neteisingai įvertinus bylos nutraukimo aplinkybes bei priėmus rezoliuciją dėl vykdomosios bylos nutraukimo, išieškotojui užkertamas kelias ginti savo pažeistas teises. Tai, autorės nuomone, neatitinka teisingumo tikslų. Nors LR CPK 290 str. 6 d. ir numatyta galimybė klausimus, kurie LR CPK numatytais atvejais sprendžiami teisėjo rezoliucija, išspręsti teismo nutartimi, tačiau tai nėra imperatyvaus pobūdžio taisyklė, ir iš tikrųjų neaišku, kokiais kriterijais remiantis ir kokiais atvejais teismas apsispręstų priimti ne teismo rezoliuciją, o teismo nutartį. Taip pat būtų suprantama, kodėl teismas nesirinktų tam tikro procesinio klausimo išspręsti teismo nutartimi. Priimant teismo nutartį būtinas motyvavimas, reikalaujantis papildomų teisėjo darbo sąnaudų. Be to, kiekvienam teisėjui svarbu, kad jo nutartis nebūtų skundžiama, o tuo labiau panaikinta. Taigi šio darbo autorė mano, kad LR CPK reikėtų nustatyti imperatyvią normą, jog vykdomosios bylos nutraukimas turi būti tvirtinamas teismo nutartimi.

¹³⁰ Stauskienė E. Teismo vaidmuo vykdymo procese: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S) / Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2006. P. 158.

2.2. Teismo funkcijos, susijusios su kliūčių vykdymo veiksams atlikti pašalinimu

Vykdymo procese antstolis dažnai susiduria su kliūtimis, trukdančiomis sėkmingai įvykdyti sprendimą. Tam, kad vykdymo procesas būtų operatyvus ir efektyvus, į pagalbą pasitelkiamas teismas, nes jis įstatymų leidėjas ir yra įgaliotas pašalinti vykdymo procese atsiradusias kliūtis. Vienas iš procesinių teismo veiksmų, kuriais siekiama pašalinti vykdymo procese susidariusias kliūtis, yra **teismo leidimo vykdymo veiksmus atlikti kito antstolio aptarnaujamoje teritorijoje išdavimas**.

Viena iš vykdymo veiksmų teisėtumo sąlygų yra ta, kad antstolis procesinius veiksmus privalo atlikti jam teisės aktų nustatyta tvarka priskirtoje aptarnauti teritorijoje (LR CPK 590 str.). Pagal LR Antstolių įstatymo 26 str. 1 d. antstolio veiklos teritorija sutampa su vieno ar kelių apylinkės teismų veiklos teritorija ir ją nustato teisingumo ministras¹³¹. Vienoje veiklos teritorijoje gali dirbti keli antstoliai. Jeigu vykdymo veiksmai turi būti atliekami kito antstolio aptarnaujamoje teritorijoje, antstolis vykdomąjį dokumentą gražina išieškotojui (LR CPK 590 str. 4 d.). Taigi antstolio teritorinė kompetencija yra ribojama. V. Višinskio teigimu¹³², vykdymo veiksmų atlikimas kito antstolio aptarnaujamoje teritorijoje susijęs su galimybe gauti papildomų pajamų, nes Lietuvoje pradėjus veikti privatiems antstoliams, tarp jų atsirado didelė konkurencija. Todėl tam, kad sudrausminti antstolius ir užkirsti kelią jų piktnaudžiavimui, tokių veiksmų atlikimas turi būti griežtai reglamentuojamas, o būtent ribojant antstolio teritorinę kompetenciją ir numatant privalomą teismo dalyvavimą išduodant leidimą vykdymo veiksmų atlikimui kito antstolio aptarnaujamoje teritorijoje.

Vykdomojo dokumento perdavimo vykdyti kitam antstoliui procedūra gali užtrukti ir per tą laiką gali atsirasti aplinkybių, dėl kurių išieškojimas gali pasunkėti arba tapti neįmanomas. Todėl, siekiant išvengti vykdomosios bylos vilkinimo, LR CPK yra numatytos kelios antstolio teritorinės kompetencijos ribojimo išimtys, kai pradėtus vykdymo veiksmus gali būti pavedama užbaigti tam pačiam antstoliui. LR CPK 591 str. 1 d. teigiama, kad antstolis pradėtus vykdymo veiksmus tęsti kito antstolio veiklos teritorijoje turi teisę tik tokiu atveju, jei tai būtina siekiant sėkmingai įvykdyti sprendimą. Šiuo atveju antstolis turi surašyti motyvuotą patvarkymą ir pateikti jį tvirtinti apylinkės teismo, kurio teritorijoje yra vykdomas sprendimą antstolis, teisėjui. Visai kitaip reglamentuojamas atvejis, kai yra realus pavojus, kad išieškomas turtas gali būti paslėptas. Lietuvos procesualistų nuomone¹³³, paslėpimo sąvoka apima ir galimą turto sunaikinimą, perleidimą kitiems asmenims ir

¹³¹ Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2002m. liepos 8 d. įsakymas Nr. 202 „Dėl teisės aktų, numatytų Lietuvos Respublikos antstolių įstatyme bei šio įstatymo įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatyme, patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2002. Nr. 71.

¹³² V. Višinskis. Teismo sprendimo vykdymo vieta // Jurisprudencija. 2006, Nr. 1 (79). P. 135.

¹³³ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2005. T. 2. P. 506.

kitus atvejus, kai dėl skolininko veiksmų nebebūtų galima išieškoti iš jo turto. Šiuo atveju antstolis gali tęsti pradėtus vykdymo veiksmus kito antstolio aptarnaujamoje teritorijoje – areštuoti turtą ar paskirti jo saugotoją - be teisėjo leidimo (LR CPK 591 str. 3 d.). Tačiau apie atliktus vykdymo veiksmus antstolis ne vėliau kaip kitą dieną turi raštu pranešti apylinkės teismo, kurio teritorijoje yra antstolis, teisėjui. Šiuo atveju matyti, kad įstatymų leidėjas teismo dalyvavimo sankcionuojant antstolio procesinius veiksmus būtinybę sieja su iškilusio pavojaus sėkmingam sprendimo įvykdymui realumo laipsniu. Jeigu realaus pavojaus atveju antstoliui nėra būtinas teisėjo leidimas vykdymo veiksmus atlikti kito antstolio aptarnaujamoje teritorijoje, tai, vadinasi, visais kitais atvejais privalomas teismo dalyvavimas sankcionuojant antstolio procesinius veiksmus yra numatytas tam, kad vykdymo procese būtų išvengta nepagrįsto procesinių veiksmų atlikimo kito antstolio aptarnaujamoje teritorijoje. Tai reiškia, kad teismo funkcija yra įvertinti, ar antstolio patvarkyme nurodytos aplinkybės, pastarojo manymu, trukdančios sėkmingam sprendimo įvykdymui, iš tikrųjų kelia realų pavojų visiškam sprendimo įvykdymui. Kitaip sakant, teismas įvertina, ar antstolio patvarkymas tęsti vykdymo veiksmus kito antstolio aptarnaujamoje teritorijoje yra pakankamai pagrįstas. Panašią funkciją atlieka ir apygardos teismo pirmininkas, įgyvendindamas jam suteiktą diskrecijos teisę išieškotojo prašymu bet kurią sprendimą pavesti vykdyti kuriam nors kitam apygardos teritorijoje esančiam antstoliui (LR CPK 590 str. 5 d.). Priimdamas motyvuotą nutartį jis nustato visas aplinkybes, pagrindžiančias būtinybę sprendimo vykdymą pavesti kuriam nors kitam apygardos teismo teritorijoje esančiam antstoliui. Tačiau tai jis atlieka tikrindamas ne antstolio patvarkymo, o išieškotojo pateikto prašymo pagrįstumą. Visais šiais teismo procesiniais veiksmais yra pašalinamos iškilusios kliūtys sėkmingam sprendimo įvykdymui, o tai užtikrina vykdymo proceso operatyvumą, koncentruotumą ir ekonomiškumą.

Skolininko gyvenamųjų patalpų ir kitų patalpų apžiūros patvirtinimas, teismui išduodant leidimą įeiti į gyvenamąsias patalpas. Šiais laikais ypatingai daug dėmesio skiriama žmogaus privataus gyvenimo apsaugai. LR Konstitucijos 22 str. įtvirtinta teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą. Viena iš asmens privatumo sričių pripažįstamas teritorinis privatumas, kuris apima apribojimus skverbtis į namų ir kitą aplinką, pvz., darbo vietą ar viešą aplinką¹³⁴. Su privataus gyvenimo neliečiamumu glaudžiai susijusi asmens teisė į būsto neliečiamumą. Tai viena iš pagrindinių konstitucinių žmogaus teisių, kuri įtvirtinta LR Konstitucijos 24 str., ir kurios apsaugai skiriamas ypatingas dėmesys. Todėl minėto straipsnio 2 dalyje teigiama, kad be gyventojų sutikimo įeiti į būstą neleidžiama kitaip, kaip tik teismo sprendimu arba įstatymo nustatyta tvarka tada, kai

¹³⁴ Lietuvos konstitucinė teisė. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001. P. 314.

reikia garantuoti viešąją tvarką, sulaukyti nusikaltėlių, gelbėti žmogaus gyvybę, sveikatą ar turtą. Jeigu įstatymas nustatytų kitokius pagrindus, jie galėtų būti traktuojami kaip prieštaraujantys Konstitucijai. Taigi nesant gyventojų sutikimo įeiti į būstą, tokį leidimą gali duoti tik teismas arba įstatymas gali numatyti tokią galimybę.

Tam, kad konkretaus teisės pažeidimo atveju būtų įgyvendintas teisingumas, žinome, kad reikia atstatyti teisių ir pareigų vienovę. Daugeliu atvejų tai atliekama būtent vykdymo procese, kai teismo sprendimas nebuvo įvykdytas savanoriškai. Tam, kad sprendimas būtų įvykdytas, tam tikrais atvejais yra būtina apžiūrėti skolininkui priklausančias patalpas, t. y. apriboti asmens teisę į būsto neliečiamumą. Tokia būtinybė gali kilti, pvz., siekiant nustatyti, kokį kilnojamą turtą turi skolininkas, jį aprašyti bei areštuoti. Pagal LR CPK 615 str., jeigu siekiant įvykdyti išieškojimą atsiranda būtinybė apžiūrėti skolininko gyvenamąsias patalpas, atlikdamas vykdymo veiksmus, antstolis pirmiausia turi gauti gyvenamojoje patalpoje gyvenančių asmenų sutikimą. Jeigu antstolis į gyvenamąsias patalpas neįleidžiamas, jis į jas įeiti turi teisę tik pateikęs teismo nutartį dėl leidimo įeiti į gyvenamąsias patalpas. Minėto straipsnio 3 dalyje įvardinti atvejai, kai antstolis turi teisę įeiti į skolininko gyvenamąsias patalpas ir be gyvenamojoje patalpoje gyvenančių asmenų sutikimo, ir be teismo nutarties. Tai yra atvejai, kai vykdomi teismo sprendimai dėl iškeldinimo iš gyvenamųjų patalpų arba įkeldinimo į jas, teismo sprendimai padalyti skolininko gyvenamosiose patalpose esantį turtą, pašalinti pažeidimus naudotis gyvenamosiomis patalpomis, kiti teismo sprendimai, kurių negalima įvykdyti antstoliui neįėjus į gyvenamąsias patalpas. Kitas patalpas antstolis turi teisę apžiūrėti be skolininko sutikimo, tokiu atveju nereikalingas ir teismo leidimas. Kai negyvenamojoje patalpoje gyvena žmogus, antstoliui taip pat nereikalingas teismo leidimas įeiti ir apžiūrėti patalpas, nes gyventi negyvenamojoje patalpoje yra draudžiama. Teismo leidimas nereikalingas ir tais atvejais, kai gyvenamosiose patalpose vykdoma komercinė veikla, nes gyvenamojoje patalpoje vykdyti komercinę veiklą neleidžiama. Tačiau, jeigu gyvenamojoje patalpoje yra registruota komercinės įmonės buveinė, šiuo atveju reikalingas teismo leidimas.

Antstolio, vertėjo, eksperto nušalinimas. Tam, kad būtų užtikrintas sprendimų vykdymo teisėtumas ir nešališkumas, nustatytas antstolio nušalinimo vykdant sprendimą institutas. Tai, kad antstolis, vykdydamas vykdomuosius dokumentus, privalo imtis visų teisėtų priemonių tinkamai apginti išieškotojo interesus, nereiškia, kad gali būti pažeidžiamos kitų vykdymo proceso dalyvių teisės bei teisėti interesai. Nesant galimybei užtikrinti skolininko ir išieškotojo interesų pusiausvyros, antstolis, žinodamas esant LR CPK 65 str. nurodytus pagrindus, negali vykdyti sprendimų ir privalo nusišalinti (LR CPK 636 str. 4 d.). Jeigu antstolis nenušalinamas, jį gali nušalinti skolininkas ir išieškotojas, raštu pateikdami pareiškimą pačiam nušalinamajam antstoliui. Jeigu

antstolis nenusišalina, nušalinimo pareiškimas ne vėliau kaip kitą darbo dieną kartu su vykdomąja byla perduodamas teisėjui, kad spręstų nušalinimo klausimą. Teisėjas nušalinimo klausimą išsprendžia užrašydamas rezoliuciją nušalinimo pareiškime. Siekiant išvengti vykdymo proceso vilkinimo, nustatyta, kad nušalinimas turi būti pareiškiamas prieš pradėdant priverstinio vykdymo veiksmus. Tokia pačia tvarka nušalinami ir vertėjai bei ekspertai.

Teismo procesinio sprendimo ir jo vykdymo išaiškinimas - viena iš teisėto vykdymo proceso priemonių įgyvendinimo sąlygų. Dažnai pasitaiko atveju, kai siekiant, kad vykdymas būtų teisingas, reikia pašalinti susidariusias kliūtis, trūkumus. Tam iškyla būtinybė gauti papildomos informacijos. Tai, kad ši funkcija priskirta teismo kompetencijai, yra akivaizdžiai pateisinama, nes tik pati sprendimą priimanti institucija gali išsamiai ir teisingai išaiškinti savo paties priimtą aktą. Tik ji yra surinkusi visą reikalingą faktinę ir norminę medžiagą, ir tai yra pagrindas tiek sprendimo priėmimui, tiek jo išaiškinimui. Sprendimą galima aiškinti, kai atskiros jo dalys ar formuluotės yra dviprasmiškos ar neaiškios. Reikia pabrėžti, kad teismas turi teisę tik išaiškinti sprendimo turinį ir jo išaiškinimas negali keisti sprendimo esmės ir turinio (LR CPK 278 str. 1 d.). Sprendimas išaiškinamas teismo nutartimi, kuri gali būti priimta antstolio prašymu, ir tik procesinį teismo sprendimą priėmusio teismo (LR CPK 589 str. 1 d.). Sprendimą išaiškinti leidžiama, jeigu jis dar neįvykdytas, taip pat, jeigu nepasibaigė terminas, per kurį sprendimas gali būti priverstinai įvykdytas, ar šis terminas neatnaujintas (LR CPK 278 str. 2 d.).

Teisių perėmimas vykdymo procese. LR CPK 48 str. 1 d. teigiama, kad tais atvejais, kai viena iš ginčijamo arba sprendimu nustatyto teisinio santykio šalių pasitraukia iš bylos, teismas, jei yra pagrindas, tą šalį pakeičia jos teisių perėmėju, išskyrus atvejus, kai yra negalimas materialinių subjektinių teisių perėmimas. Teisių perėmimas galimas bet kurioje proceso stadijoje, vadinasi, ir vykdymo procese. LR CPK 596 str. 1 d. nurodyti atvejai, kada vykdymo procese iškyla būtinybė spręsti klausimą dėl teisių perėmimo: jeigu fizinis asmuo miršta, jeigu reorganizuojamas ar likviduojamas juridinis asmuo, taip pat reikalavimo perleidimo ar skolos perkėlimo atveju, kitais įstatymų numatytais atvejais (LR CPK 48 str.), išskyrus atvejus, kai yra negalimas materialinių subjektinių teisių perėmimas. Taigi procesinių teisių perėmimo galimybė pirmiausia priklauso nuo to, ar teisių perėmimas yra galimas pagal materialinės teisės normas (LR CK arba LR Darbo kodekso (toliau - LR DK) normas). Tai reiškia, kad šiuo atveju yra būtinas faktinių aplinkybių, patvirtinančių teisės perėjimą kitam asmeniui, įvertinimas, vadovaujantis tokių teisių ir pareigų atsiradimą, pasikeitimą bei pasibaigimą nustatančiomis materialines teisės normomis. Perimant teises ir pareigas gali būti pažeistos proceso šalių teisės ar teisėti interesai. Todėl, siekiant užtikrinti vienos šalies pakeitimo kita teisėtumą, reikalingas objektyvus ir nepriklausomas faktinių aplinkybių,

patvirtinančių teisės perėjimą kitam asmeniui, įvertinimas. O tai, be abejo, gali atlikti tik teismas. Nors teisių perėmimo klausimo sprendimas teisme itin įtakoja vykdymo proceso operatyvumą, tačiau D. J. Malešinas teisingai pastebi¹³⁵, kad šio procesinio veiksmo efektyvumas priklauso ne nuo operatyvumo, o visų pirma nuo šio veiksmo teisėtumo, kuris gali būti pasiektas tai atliekant tik teismui. Teismui realizuojant šią funkciją, užtikrinamas veiksmingas pasirengimas priverstinio vykdymo priemonių taikymui. „Procesinio teisių perėmimo institutas suteikia galimybių įgyvendinti proceso koncentruotumo ir ekonomiškumo principus, nes sudaromos palankios sąlygos išspręsti ginčą viename procese, neatsižvelgiant į materialiujų teisinių santykių dalyvių pakeitimą“¹³⁶.

Antstolio vaidmuo, vykdymo proceso metu iš bylos pasitraukus išieškotojui ar skolininkui, įstatymo leidėjo valia apribotas tik pareiga patikrinti pačią teisių perėmimo galimybę. Pvz., vykdymo proceso metu mirus išieškotojui ar skolininkui, antstolis, siekdamas nustatyti, ar galimas teisių ir pareigų perėmimas, pagal paskutinę žinomą skolininko ar išieškotojo gyvenamąją vietą kreipiasi į atitinkamą teritoriją aptarnaujantį notarą, kad šis suteiktų informacijos, ar kas nors iš mirusio asmens įpėdinių kreipėsi dėl paveldėjimo. Nuo teisių perėmimo galimybės nustatymo priklauso tolesnė vykdymo proceso eiga. Jeigu mirus asmeniui arba reorganizavus ar likvidavus juridinį asmenį, kuris buvo išieškotojas ar skolininkas, reikalavimas arba pareiga negali pereiti nurodytų asmenų teisių perėmėjui, vadovaujantis LR CPK 629 str. 1 d. 3 ir 6 punktais vykdomoji byla nutraukiama. Jeigu teisių perėmimas yra galimas, tai galimas teisių perėmėjas arba antstolis tokiu atveju turėtų kreiptis į pirmos instancijos teismą, kuris, įvertinęs pareiškėjo pateiktą įrodymų teisėtumą ir pagrįstumą, nutartimi pakeistų išieškotoją arba skolininką (LR CPK 596 str. 1d.).

M. A. Klepikova mano¹³⁷, kad tais atvejais, kai teisių perėmimo galimybė patvirtinama notaro išduotu liudijimu arba pan., teisių perėmimo vykdymo procese klausimas turėtų būti sprendžiamas ne teismo, o teismo antstolio-vykdytojo. Pasak jos, šiuo atveju nėra jokių abejonių dėl galimybės perimti teises. Tačiau šio darbo autorės nuomone, net ir nebūnant abejonių dėl teisių perėmimo, būtina nustatyti ar tos teisės yra teisėtai perimamos, t. y. nepažeidžiant materialinės teisės normų. Be to, kaip minėta, antstolio procesiniai veiksmai negali būti atliekami pažeidžiant vykdomajame rašte nustatytą vykdymo ribų. Kiekviename vykdomajame rašte yra konkrečiai teismo nurodoma, kas yra skolininkas ir kas yra išieškotojas. Iš proceso pasitraukus kuriai nors iš šalių, jos pakeitimo klausimą tokiu atveju turėtų spręsti taip pat tik teismas. Taigi šio darbo autorės

¹³⁵ Малешин Д. Я. Исполнительное производство (Функции суда). Москва: ОАО Издательский дом «Городец», 2005. С. 130.

¹³⁶ Laužikas E., Mikėlėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2003. T. 1. P. 275.

¹³⁷ Клепикова М. А. Проблемы взаимодействия органов принудительного исполнения и судов в исполнительном производстве // http://www.usd.khv.ru/Content/b_nomer_07.html; prisiųjungimo laikas: 2006-08-28.

nuomone, teisių perėmimo vykdymo procese klausimo sprendimas turi išlikti teismo kompetencijoje.

Skolininko kuratoriaus paskyrimas vykdymo proceso metu. LR CPK 39 str. numato galimybę viso civilinio proceso metu vienai iš proceso šalių paskirti kuratorių, kuris konkrečioje byloje veiktų kaip atstovas pagal įstatymą. Įstatymų leidėjas galimybę skirti kuratorių sieja su tam tikromis sąlygomis: šalies civiliniu procesiniu neveiksnumu ir atstovo pagal įstatymą arba jai atstovaujančio organo neturėjimu, arba nežinoma gyvenamąja ir darbo vieta bei būtinybe atlikti skubius procesinius veiksmus. Tokių skubių veiksmų sąrašas LR CPK nepateikiamas, tačiau civilinio proceso teisės doktrinoje vienu iš tokių galimų skubių procesinių veiksmų pripažįstamas ir teismo sprendimo įvykdymas¹³⁸.

Vykdymo procese skolininko kuratoriaus paskyrimo galimybė siejama tik su skolininko buvimo vietos ir turto turėjimo sąlygomis. LR CPK 601 str. 1 d. teigiama, kad vykdymo procese skolininko kuratorius gali būti paskirtas tais atvejais, kai skolininko buvimo vieta nežinoma, tačiau yra skolininko turto. Kuratoriaus institutas yra teisinė priemonė, kuria įstatymų leidėjas siekia apginti išieškotojo interesus. Praktikoje įmanomi atvejai, kai skolininkas gali piktybiškai slapstytis ir nedalyvauti vykdymo procese, taip sudarydamas kliūtį tolesniems vykdymo veiksams atlikti. Tai gali būti pagrindas sustabdyti arba atidėti vykdymo veiksmus, o sprendimo įvykdymo termino pratęsimas tokiu būdu gali sumažinti galimybę visiškai įvykdyti teismo sprendimą. Tam, kad būtų išvengta tokių pasekmių, išieškotojui suteikiama teisė prašyti vykdymo vietos apylinkės teismą skirti skolininko kuratorių. Prašymas paskirti skolininko kuratorių paduodamas antstoliui, o šis ne vėliau kaip per tris dienas prašymą su vykdomąja byla perduoda apylinkės teismui, kurio veiklos teritorijoje atliekami vykdymo veiksmai. Kuratoriumi gali būti paskirtas tik fizinis asmuo ir tik jo sutikimu. Skolininko kuratorius vykdymo procese turi tokias pačias procesines teises ir pareigas kaip ir skolininkas, išskyrus teisę turėti atstovą. Kuratoriaus įgaliojimai pasibaigia išnykus aplinkybėms, kurių pagrindu buvo paskirtas kuratorius, ar paskyrus šalies atstovą pagal įstatymą. Kuratoriumi negali būti skiriamas asmuo, turintis teisinį suinteresuotumą bylos baigtimi, jeigu šis suinteresuotumas yra priešingas atstovaujamosios šalies interesams.

Skolininko fizinio asmens turto, kuris yra bendras su kitais asmenimis nuosavybė, dalies nustatymas – tai teismo procesiniai veiksmai, kuriais siekiama ne tik užtikrinti išieškotojo reikalavimų patenkinimą, bet ir apsaugoti skolininko bendraturčių nuosavybės teisę, nes „skolininko bendraturtis, nesvarbu, tai sutuoktinis ar kitas asmuo, neatsako už skolininko asmenines

¹³⁸ Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006. T. 2. P. 78.

prievoles¹³⁹. Su trečiųjų asmenų teisių apsauga yra susijusi LR CK 4.89 str. 1 d. nuostata, jog bendraturčio dalis bendrojoje jungtinėje nuosavybėje nustatoma, kai išieškoma iš bendraturčio turto pagal asmenines jo prievoles, jeigu kito jo turimo turto, išskyrus daiktus, turimus bendrąja jungtine nuosavybe, neužtenka, kad būtų patenkinti kreditorių reikalavimai. Tai reiškia, kad antstolis išieškojimą pirmiausiai turi nukreipti į tokį turta, kuris nuosavybės teise priklauso tik skolininkui. Ir tik šio turto nepakankant išieškojimui įvykdyti, antstolis turi teisę areštuoti bendrą turta. Tačiau prieš tai, antstolis pirmiausia dar turi išsiaiškinti ir prievolės teisinę prigimtį, nes tam tikrų prievolių atveju (pvz., solidariųjų sutuoktinių prievolių - LR CK 3.109 str. 1 d. 6 p.) už skolininko prievoles gali atsakyti ir jo bendraturtis. Tai reiškia, kad antstolis pirmiausia privalo išsiaiškinti, ar išieškojimas turi būti vykdomas tik iš asmeninio skolininko turto, ar gali būti išieškoma ir iš skolininko bendraturčio nuosavybės. Pirmuoju atveju, kad būtų galimas priverstinis išieškojimas, iškyla būtinybė nustatyti skolininko turto dalį bendrojoje nuosavybėje, o antruoju atveju ši procedūra nereikalinga¹⁴⁰. Be to, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymi, kad „kai reikalaujama išieškoti iš nustatyta tvarka registruojamo nekilnojamojo turto, antstolis turi nustatyti skolininko teises į turta, ar visas tas turtas priklauso skolininkui, kokia yra turto vertė ir kt.“¹⁴¹. Šio darbo autorės nuomone, teismas, nustatydamas skolininko turto dalį, ir įvertina aptartas aplinkybes. Priešingu atveju būtų neužtikrinama trečiųjų asmenų teisių tinkama apsauga. Be to, teismas privalo įsitikinti, ar yra tikslinga nustatyti skolininko turto dalį bendrojoje nuosavybėje, ar atlikus šį veiksma nebus visiškai apribojama galimybė laisvai naudotis įsigyta turto dalimi, ar dėl to ta turto dalis nenuvertės, kas taip pat sumažintų ir paties išieškojimo realumą. Su tuo yra susijusi LR CPK 667 str. 2 d. numatyta teismo pareiga, kai nustatoma skolininko dalis į nekilnojamąjį daiktą, nustatyti ir naudojimosi ta turto dalimi tvarką bei nustatyti skolininko dalį taip, kad būtų galima iš jos išieškoti. Taigi teismas šiais procesiniais veiksmais sudaro tinkamas sąlygas efektyviam sprendimo įvykdymui bei užtikrina trečiųjų asmenų teisių apsaugą.

Apribojimų išieškojimui iš paskutinio buto, gyvenamojo namo ar jų dalies, būtino skolininkui ar jo šeimos nariams gyventi, taikymas. Pagal LR CPK 663 str. 4 d. teismas, atsižvelgdamas į vaikų, invalidų ir socialiai remtinų asmenų materialinę padėtį bei interesus, po to, kai butas ar gyvenamasis namas išieškant sumas, nesumokėtas už sunaudotus energijos išteklius, komunalines ir kitokias paslaugas, yra areštuotas, gali nustatyti, kad išieškojimas nebūtų nukreiptas į paskutinį butą, gyvenamąjį namą ar jų dalį, būtiną šiems asmenims gyventi. Kitaip sakant, vykdymo

¹³⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-35/2006, kat. 75.7; 129.17. (S).

¹⁴⁰ Ten pat.

¹⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. sausio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-66/2006, kat. 75.6.2; 129.18 (S).

procesu teismas turi teisę taikyti apribojimus išieškojimui iš fizinio asmens turto, kai tuo siekiama apginti socialiai ir ekonomiškai itin pažeidžiamus asmenis. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas paskutinį gyvenamąjį būstą yra įvardijęs kaip gyvybiškai svarbią vertybę, kuri įstatymais turi būti saugoma labiausiai, ir pažymėjo, kad dėl to antstolis vykdyti skolos išieškojimą iš fizinio asmens paskutinio gyvenamojo būsto gali tik kraštutiniu atveju¹⁴². Kad šia teise nebūtų piktnaudžiaujama, ir yra numatyta teismo teisė apriboti išieškojimą iš paskutinio buto, gyvenamojo namo ar jų dalies, būtino skolininkui ar jo šeimos nariams gyventi.

2.3. Teismo funkcijos, susijusios su priverstiniu vykdymo priemonių taikymu

Tai teismo funkcijos, kuriomis įsikišama į privačių skolininko interesų sritį, apribojamos arba apskritai atimamos tam tikros turtinės teisės. Viena iš tokių funkcijų yra **turto pardavimo iš varžytynių, perdavimo išieškotojui, turto pardavimo be varžytynių aktų tvirtinimas**.

Kadangi vienas iš vykdymo proceso principų yra proceso šalių ir kitų suinteresuotų asmenų interesų suderinimas, tai realizuojant areštuotą turtą turi būti siekiama patenkinti ne tik išieškotojo reikalavimus, bet atsižvelgiama ir į skolininko interesus. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pažymėjęs, kad „priverstinio teismo sprendimo vykdymo metu turi būti ginamos tiek išieškotojo, tiek skolininko teisės ir teisėti interesai, nes būtent skolininkas minėtoje proceso stadijoje realiai patiria neigiamus teisinius ir turtinius teismo sprendimo padarinius“¹⁴³. Priverstinai realizuojant areštuotą turtą yra apribojama skolininko teisė į nuosavybės neliečiamumą, todėl siekiant užtikrinti šio apribojimo teisėtumą ir pagrįstumą, LR CPK nustatyta ypatinga turto realizavimo tvarka, t. y. nustatytas privalomas teismo dalyvavimas tvirtinant turto pardavimo iš varžytynių, perdavimo išieškotojui, turto pardavimo be varžytynių aktus.

Teismo dalyvavimas tvirtinant turto pardavimo iš varžytynių aktą būtinas tam, kad būtų užtikrintas priverstinio turto pardavimo varžytynėse teisėtumas. Teismas patikrina, ar turtas varžytynėse parduodamas laikantis tinkamos ir pagrįstos procedūros, ar nėra LR CPK 602 str. ir kitų teisės normų pažeidimų, dėl kurių turto pardavimo iš varžytynių, perdavimo išieškotojui, turto pardavimo be varžytynių aktus suinteresuotų asmenų reikalavimu teismas galėtų pripažinti negaliojančiais. Teismų praktikoje pabrėžiama¹⁴⁴, kad siekiant užtikrinti viešojo intereso apsaugą ar suderinti proceso šalių ir kitų suinteresuotų asmenų interesus, teisėjas, tvirtindamas varžytynių aktą, taip pat sprendžia, ar turto pardavimas iš varžytynių buvo vienintelė priemonė patenkinti kreditoriaus reikalavimą, ar toks išieškojimas nepažeidžia viešojo intereso, kitų asmenų, pvz.,

¹⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. balandžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-158/2006, kat. 129.2.

¹⁴³ Ten pat.

¹⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-157/2006, kat. 116.4; 129.2 (S).

invalidų, vaikų ir kitų, interesų, ar antstolis nepažeidė LR CPK normų, nustatančių išieškojimo iš fizinio asmens turto apribojimų taikymą (pvz., ar antstolis nepažeidė LR CPK 663 str. 3 d., pagal kurią galimybė išieškoti iš skolininkui priklausančio būsto, kuriame jis gyvena, atsiranda tik tuo atveju, jeigu išieškoma suma viršija 7000 litų).

M. A. Klepikova pažymi¹⁴⁵, jog teisės literatūroje vis dažniau kalbama apie tikslingumą areštuoto nekilnojamojo turto pardavimą per varžytynes vesti teismuose, t. y. siūloma, kad teismo antstolis-vykdytojas varžytynes vestų teismo salėje, kontroliuojant teisėjui. Tai užtikrintų varžytynių vedimo objektyvumą ir padėtų sutaupyti vykdymo išlaidas. E. Stauskienė teigia¹⁴⁶, kad ateityje, praktikoje įsitvirtinus teisėjų padėjėjų institutui, ir pats varžytynių vedimas galėtų būti pavestas teismo kompetencijai, antstolių kompetencijai paliekant visų parengiamųjų veiksmų atlikimą, t. y. turto suradimą, areštą, skelbimų parengimą ir pan. Šio darbo autorė taip pat pritaria E. Stauskienės išsakytai minčiai dėl teismo funkcijų išplėtimo jo kompetencijai priskiriant ir pačių varžytynių vedimą. Tai padėtų užtikrinti ne tik varžytynių vedimo objektyvumą bei sutaupyti vykdymo išlaidas, bet ir vykdymo proceso operatyvumą ir koncentruotumą. Įgaliojus teismą vesti varžytynes prieš tai jis galėtų įvertinti ir visas tas aplinkybes, kurias teismas šiuo metu vertina tvirtindamas turto pardavimo iš varžytynių aktą. Tokiu atveju pati minėto akto tvirtinimo procedūra taptų paprastesnė ir operatyvesnė, kadangi teismui nereikėtų pakartotinai tikrinti turto pardavimo iš varžytynių akto teisėtumą įrodančių aplinkybių.

Kita procesinė turto priverstinio realizavimo forma yra areštuoto turto pardavimas skolininko pasiūlytam pirkėjui (LR CPK 704 str.). Šis būdas suteikia skolininkui galimybę pačiam pasirūpinti kuo naudingesniu jam areštuoto turto pardavimu. Areštuotas turtas skolininko pasiūlytam pirkėjui parduodamas surašant turto pardavimo pasiūlytam pirkėjui aktą, kuris kartu su vykdomąja byla perduodamas tvirtinti teisėjui. Kita speciali procesinė turto realizavimo forma yra turto perdavimas išieškotojui. Išieškotojui, pareiškusiam norą pasiimti turtą natūra, turtas perduodamas surašant turto perdavimo išieškotojui aktą (LR CPK 702 str. 1d.). Šie aktai tvirtinami tokia pačia tvarka, kaip ir turto pardavimo iš varžytynių aktas, t. y. LR CPK 725 str. nustatyta tvarka (LR CPK 702 str. 3 d., 704 str. 4 d.). Tačiau Lietuvos civilinio proceso teisės doktrinoje yra abejojama, ar tikslinga turto pardavimo pasiūlytam pirkėjui aktą tvirtinti teisme. Manoma¹⁴⁷, kad turto pardavimas pasiūlytam

¹⁴⁵ Клепикова М. А. Проблемы взаимодействия органов принудительного исполнения и судов в исполнительном производстве // http://www.usd.khv.ru/Content/b_nomer_07.html; prisijungimo laikas: 2006-08-28.

¹⁴⁶ Stauskienė E. Teismo vaidmuo vykdymo procese: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S) / Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2006. P. 154.

¹⁴⁷ Stauskienė E. Teismo vaidmuo vykdymo procese: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S) / Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2006. P. 155; V. Višinskis. Kai kurios turto realizavimo vykdymo procese problemos // Jurisprudencija. 2005. Nr. 77 (69).

pirkėjui galėtų būti realizuojamas sudarant areštuoto turto pirkimo-pardavimo sutartį, tvirtinamą notarine tvarka, nes teismui, tvirtinant turto pardavimo pasiūlytam pirkėjui aktą, nereikia vertinti turto pardavimo sąlygų, t. y. pardavimo būdo, laiko ir kt., kaip tai yra būtina tvirtinant turto pardavimo iš varžytynių aktą. Manoma, kad teismas tik tikrina, ar už parduotą turtą atsiskaityta. Šio darbo autorė nesutinka su tokia nuomone. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymi¹⁴⁸, kad taikant ir aiškinant LR CPK 704 str. nustatytą skolininko teisę iki varžytynių pasiūlyti iš varžytynių parduodamo turto pirkėją, būtina atsižvelgti į LR CPK 634 str. 2 d. nuostatas, kuriose numatyta antstolio pareiga ne tik savo iniciatyva imtis visų teisėtų priemonių, jog sprendimas būtų kuo greičiau ir realiai įvykdytas, bet ir aktyviai padėti ginti šalių teises bei įstatymų saugomus interesus. Šiuo atveju antstolis privalo užtikrinti skolininko teisę parduoti turtą už kainą, atitinkančią jo interesus. Todėl taikant ir aiškinant LR CPK 704 str. nuostatas teismas patvirtina būtinybę atsižvelgti ir į LR CPK 681 str. 1 d. nustatytą antstolio pareigą areštuojamą turtą įkainoti rinkos kainomis, atsižvelgiant į turto nusidėvėjimą ir į turto arešto metu dalyvaujančių išieškotojo ir skolininko nuomones. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas teigia, kad skolininko teisė iki varžytynių pasiūlyti savo pirkėją nereiškia, jog turtas gali būti parduodamas nenustačius jo kainos pagal LR CPK 681 str. taisykles. Pagrindinis kriterijus, kuriuo privalo vadovautis antstolis, nustatydamas areštuojamo turto vertę, yra areštuojamo turto rinkos vertė. Jos nenustačius, turtas negali būti parduodamas LR CPK 704 str. nustatyta tvarka, nes toks pažeidimas turi įtakos skolininko turtinių interesų pažeidimui.

Kaina nėra vienintelė aplinkybė, kurią teismas turi įvertinti tvirtindamas turto pardavimo pasiūlytam pirkėjui aktą. Nors teiginys, kad geriausiai parduoti turtą gali tik jo savininkas, yra logiškai teisingas, tačiau praktikoje pasitaiko ir tokių atvejų, kai iškyla būtinybė patikrinti ir paties skolininko valios dėl turto pardavimo aiškumą, t. y. ar parduodant turtą, buvo skolininko valios trūkumų, dėl kurių jis negalėjo suprasti ir valdyti savo veiksmų. Pvz., Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2006 m. balandžio 5 d. išnagrinėjo civilinę bylą Nr. 3K-3-245/2006, kurioje ginčo esmė sudarė pareiškėjos J. M. skundas dėl antstolės procesinių veiksmų areštuojant jos butą ir žemės sklypą bei juos parduodant skolininkės pasiūlytam pirkėjui. Pareiškėjos (skolininkės) nuomone, antstolė neturėjo vykdyti skolininkės pateiktų pareiškimų dėl turto pardavimo jos pasiūlytam pirkėjui, nes minėtų antstolės procesinių veiksmų atlikimo metu ji negalėjo suprasti savo veiksmų esmės ir jų valdyti. Tai, kad pareiškėja negalėjo suprasti savo veiksmų, patvirtina kitoje civilinėje byloje esantys įrodymai apie pareiškėjos psichinę ligą ir priimtas teismo sprendimas ją pripažinti

¹⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-245/2006, kat. 129.7;129.18;129.19.4 (S).

neveiksnia, taip pat faktas, kad pareiškėja sutiko parduoti butą ir žemės sklypą nenaudingomis sąlygomis – už gerokai mažesnę kainą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad skolininkės valia dėl buto ir žemės sklypo pardavimo buvo neaiški. Dėl to antstolė, turėdama Psichinės sveikatos centro pažymą apie tai, kad skolininkė gydos, turėjo imtis priemonių skolininkės sveikatos būklei išsiaiškinti, o vykdomąją bylą sustabdyti LR CPK 627 str. 2 p. pagrindu, nes tuo metu dar nebuvo žinomas skolininkės ligos pobūdis. Taigi akivaizdu, kad prieš tvirtindamas turto pardavimo skolininko pasirinktam pirkėjui aktą, teismas, tikrina ne tik, ar už parduotą turtą yra atsiskaityta, bet ir ar antstolis vykdymo veiksmus atliko nepažeisdamas LR CPK 627 str. 2 p., 681 str. 1 d., 704 str. ir kitų nuostatų. Kitaip sakant, tvirtindamas pardavimo aktus teisėjas privalo patikrinti ir antstolio atliktų veiksmų teisėtumą, nepriklausomai nuo to, ar yra pareikštų skundų dėl antstolio veiksmų.

Taigi turto pardavimo iš varžytynių, perdavimo išieškotojui, turto pardavimo be varžytynių aktų tvirtinimas yra ypatingą reikšmę turintys teismo procesiniai veiksmai vykdymo procese. Juos atliekant yra ne tik realizuojamas skolininkui priklausantis turtas, o tai reiškia, kad realiai įvykdomas sprendimas ir patenkinami išieškotojo interesai, bet ir užtikrinama skolininko teisių ir teisėtų interesų apsauga.

Pinigų paskirstymo išieškotojams patvarkymo tvirtinimas, kai yra keli išieškotojai ir neužtenka išieškotos iš skolininko pinigų sumos visiems reikalavimams visiškai patenkinti yra teismo procesinis veiksmas, kurio metu patikrinama, ar antstolis išieškotas pinigines lėšas išieškotojams paskirstė laikydamasis nustatytos išieškojimų tenkinimo eilės ir proporcingumo principo, t. y. ar nebuvo pažeista LR CPK 753-758 str. nustatyta išieškotos sumos paskirstymo ir išmokėjimo išieškotojams tvarka. Šiais kontroliniais teismo veiksmais siekiama užtikrinti pirmiausia socialinio teisingumo įgyvendinimą, t. y. pirmiausiai atstatyti tų išieškotojų pažeistas teises, kurie patyrė žalą dėl pasikėsینimo į įstatymų labiausiai saugomas vertybes, t. y. gyvybę, sveikatą, taip pat žmogiškąjį orumą. Šiais veiksmais pirmiausia siekiama atstatyti nukentėjusių asmenų socialinį stabilumą visuomenėje.

Skolininko turto administravimo ir gautų pajamų paskirstymo tvarkos nustatymas. Įstatyme įtvirtinta antstolio teisė ir pareiga kreiptis į teismą siekiant skolos išieškojimo skolininko turto administravimu (LR CPK 744 str. 1 d.). Numatydamas tokią antstolio teisę ir pareigą įstatymų leidėjas pirmiausiai siekia užtikrinti kuo ekonomiškesnį išieškotojui ir skolininkui sprendimo vykdymą. Turto administravimo nustatymu suteikiama nauda sprendimų vykdymui, nes yra gaunamos pajamos, mažinančios išieškotojo ir skolininko išlaidas išieškojimui. Tačiau, kadangi turto

administravimo teisiniai santykiai yra itin glaudžiai susiję su skolininko nuosavybės teisių įgyvendinimu, tai siekiant užtikrinti tinkamą šių jo teisių apsaugą, LR CPK 744 str. 1 d. įtvirtinta teisminis skolininko turto administravimo ir gautų pajamų paskirstymo tvarkos nustatymas, nes tik teismo veikla grindžiama nepriklausomumo, objektyvumo ir klausymo tik įstatymo principais. Teismas skolininko turto administravimo tvarką nustato vadovaudamasis LR CK ketvirtosios knygos XIV skyriaus nuostatomis.

Vykdomo išlaidų priteisimas. Pagal LR CPK 610 str. visas vykdymo išlaidas, kurios nurodytos LR CPK 609 str. 1 d., privalo apmokėti išieškotojas. Kadangi išieškotojas ir taip yra nukentėjusioji proceso šalis, kad būtų apginti išieškotojo interesai, įstatymų leidėjas numatė galimybę sumokėtas vykdymo išlaidas susigrąžinti, nustatydamas, kad kai sprendimas įvykdomas, vykdymo išlaidos išieškomos iš skolininko. Antstolis šiuo atveju atlieka tarpininko tarp išieškotojo ir skolininko funkciją, nes būtent jis gali reikalauti vykdymo išlaidų išieškojimo iš skolininko. LR CPK 611 str. 1 d. nustato, kad dėl vykdymo išlaidų išieškojimo antstolis nusiunčia skolininkui raštišką siūlymą, kuriame nurodo išlaidų dydį ir pasiūlo per nustatytą terminą tą sumą pervesti į antstolio depozitinę sąskaitą. Jeigu skolininkas šių sumų neperveda, antstolis pareiškimu, nurodydamas apskaičiuotas išieškotinas sumas, turi teisę kreiptis į antstolio buvimo vietos apylinkės teismą, prašydamas tas sumas priteisti. Nagrinėdamas antstolio prašymą dėl vykdymo išlaidų išieškojimo iš skolininko, teismas visų pirma patikrina, ar antstolis atliko visus sprendimo įvykdymą patvirtinančius procesinius veiksmus, t. y. nustato, ar vykdomasis dokumentas (jo dalis) yra įvykdytas, nes pagal LR CPK 610 str. tik įvykdžius sprendimą, atsiranda pagrindas išieškoti vykdymo išlaidas iš skolininko. Ir tik po to tikrina visų antstolio nurodytų išieškotinių išlaidų pagrįstumą, t. y. ar prašomos išieškoti sumos apskaičiuotos nepažeidžiant LR CPK ir Sprendimų vykdymo instrukcijos reikalavimų. Tam teismas privalo išreikalauti iš antstolio reikiamą medžiagą ir patikrinti, kuo yra pagrįstos prašomos priteisti vykdymo išlaidų sumos, jas išskaidant konkrečiai į bylos administravimo išlaidas, vykdymo išlaidas, susijusias su atskirų vykdymo veiksmų atlikimu, nurodant konkrečių veiksmų atlikimą, o taip pat nustatyti, koks atlyginimas ir ar iš viso jis priklauso antstoliui už vykdomojo dokumento ar jo dalies įvykdymą. Pastaruoju atveju teismas tai paprastai atlieka nustatydamas aplinkybę, kad skola nesumokėta per raginime įvykdyti sprendimą geruoju nurodytą terminą, nes tai yra pagrindas antstoliui atlikti priverstinio išieškojimo veiksmus, už kuriuos antstoliui yra mokamas nustatyto dydžio atlyginimas. Taigi, kad teismas, priteisdamas vykdymo išlaidas, priimtų teisėtą ir pagrįstą nutartį, jis privalo atskleisti vykdomosios bylos esmę, t.

y. iš naujo nagrinėjant bylą turi aiškintis nurodytas aplinkybes ir tik tada daryti išvadas¹⁴⁹. Tai reiškia, kad teismas, aiškindamasis apskaičiuotų vykdymo išlaidų pagrįstumą, tikrina antstolio procesinių veiksmų teisėtumą. Tokiu atveju galima teigti, kad teismo dalyvavimas priteisiant vykdymo išlaidas užtikrina ne tik išieškotojo teisės susigrąžinti sumokėtas vykdymo išlaidas iš skolininko įgyvendinimą, bet ir skolininko interesų apsaugą nuo galimo antstolio piktnaudžiavimo ir nepagrįsto išlaidavimo atliekant procesinius vykdymo veiksmus.

Dėl vykdymo išlaidų išieškojimo tvarkos Lietuvos civilinio proceso teisės doktrinoje galima rasti įvairių nuomonių. R. Simaitis teigia, kad svarstant alternatyvas, kaip kontroliuoti išlaidavimo protingumą ir proporcingumą, „būtų galima nustatyti ir tiesiogines priemones kontroliuoti, kad antstolis vengtų nepagrįsto išlaidavimo, pavyzdžiui, nustatant, jeigu teismas pripažintų, kad antstolis padarė akivaizdžiai nepagrįstas ir nebūtinai išlaidas, kad šias išlaidas turėtų dengti pats antstolis ir iš vykdymo proceso dalyvių tokios išlaidos nebūtų išieškomos. Jeigu pasitaikytų daugiau piktnaudžiavimo atvejų, būtų galima netgi nustatyti baudas antstoliui už tyčinį ar labai neatsargų neteisingą vykdymo išlaidų apskaičiavimą, o jos būtų išieškomos nukentėjusios šalies naudai“¹⁵⁰. Lietuvos antstolių rūmai teigia¹⁵¹, kad Lietuvoje reikėtų išvengti nepagrįsto teismų darbo krūvio didinimo, kaip tai yra daroma ir daugelyje Vakarų Europos valstybių, kuriose veikia privatūs antstoliai. Vykdymo išlaidų išieškojimo tvarkos teisinį reglamentavimą Lietuvos antstolių rūmai pripažįsta nepakankamu, nes praktiškai visais atvejais antstoliai yra priversti dėl vykdymo išlaidų išieškojimo kreiptis į teismą, nors turi teisę šias išlaidas areštuoti kartu su visa išieškoma suma ir jas išieškoti bei saugoti depozitinėje sąskaitoje. Lietuvos antstolių rūmai siūlo vykdymo išlaidų apskaičiavimo ir išieškojimo teisę suteikti patiems antstoliams, šiems atliekant vykdymo veiksmus, o skolininkui, manančiam, jog vykdymo išlaidų paskaičiavimas yra neteisingas, numatyti teisę kreiptis su reikalavimu perskaičiuoti į antstolį arba į teismą. Šio darbo autorė pritaria Lietuvos antstolių rūmų išsakytam pasiūlymui. Kaip jau minėta, vykdymo išlaidas prisiteisti galima tik tuomet, kai vykdomoji byla yra įvykdyta. Įvykdžius vykdomąją bylą privaloma naikinti visas priverstinio pobūdžio priemones, kurių antstolis ėmėsi išieškojimui įvykdyti (LR CPK 631 str. 4 d.). Taigi turi būti naikinami ir visi areštai piniginiams skolininko lėšoms. Tokiu atveju iškyla pavojus, kad ateityje prisiteisus vykdymo išlaidas, jų bus neįmanoma išieškoti, nes skolininkas per tą laiką gali nuslėpti savo turtą. Be to, teismui priteisus vykdymo išlaidas ir jų skolininkui geruoju nesumokėjus, antstolis vėl yra priverstas imtis priverstinių vykdymo veiksmų, pvz., areštuoti

¹⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. balandžio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-227/2005, kat. 129.4.

¹⁵⁰ Simaitis R. Kokio Lietuvai reikia antstolio – turtingo ar vargšo?// Justitia. 2006, Nr. 2. P. 44.

¹⁵¹ Lietuvos antstolių rūmų 2005-03-15 raštas “Dėl vykdymo proceso reformos apžvalgos ir teisinio įvertinimo“. P. 4.

skolininkui priklausančias sąskaitas ir pan. Tai, savo ruožtu, reiškia faktinių vykdymo išlaidų didėjimą. Tačiau dėl priteistų vykdymo išlaidų išieškojimo atsiradusios vykdymo išlaidos nebegali būti skaičiuojamos ir išieškomos. Taigi galima teigti, kad šiuo metu nustatyta vykdymo išlaidų išieškojimo tvarka sudaro sąlygas ne tik užkirsti kelią realiam jų išieškojimui, bet ir didina antstolių darbo sąnaudas.

2.4. Išieškotojo, skolininko ir kitų suinteresuotų asmenų teisių gynimas

Vienas iš pagrindinių vykdymo proceso principų yra teisėtumo principas, kuris reiškia, kad antstolis vykdymo procese privalo imtis visų teisėtų priemonių tinkamai apginti išieškotojo interesus, nepažeisdamas kitų vykdymo proceso dalyvių bei vykdymo procese nedalyvaujančių asmenų teisių ir teisėtų interesų (LR Antstolių įstatymo 3 str. 1 d.), bei laikytis LR CPK normų, reglamentuojančių vykdymo procesą, reikalavimų. LR CPK numatyti du išieškotojo, skolininko ir kitų suinteresuotų asmenų teisių gynimo būdai: pirmasis – paduodant skundą dėl antstolio veiksmų, kuris nagrinėjamas ypatingosios teisenos tvarka; antrasis – pareiškiant ieškinį, nagrinėtiną ginčo teisenos tvarka.

Skundų dėl antstolio procesinių veiksmų ar atsisakymo juos atlikti nagrinėjimas – tai teismo procesiniai veiksmai, kurių metu tikrinamas antstolio procesinių veiksmų teisėtumas ir įvertinama kiekvieno iš jo padarytų vykdymo proceso veiksmų įtaka vykdymo proceso dalyvių ir kitų asmenų teisėms ir teisėtiems interesams. Bylų nagrinėjimas pradedamas pareiškėjo, kuriuo gali būti išieškotojas, skolininkas ir kiti vykdymo procese dalyvaujantys asmenys (pvz., varžytynėse dalyvaujantys asmenys, skolininko darbdavys, vykdančiantis antstolio patvarkymą dėl skolos išieškojimo iš skolininko darbo užmokesčio ir kt.¹⁵²), skundu, kuriame turi būti nurodytos ne tik aplinkybės, patvirtinančios procesinio dokumento dalyką, bet ir įrodymai, patvirtinantys šias aplinkybes¹⁵³. Kadangi „ypatingosios teisenos esminis bruožas yra viešasis interesas, kad tam tikrų sąlygų egzistavimas prieš priimant vienokį ar kitokį sprendimą būtų patikrintas itin kruopščiai, o teismo (kuris ir atlieka patikrinimą) teisės nebūtų varžomos teisinių santykių dalyvių valios“¹⁵⁴, tai LR CPK 443 str. 8 d. įtvirtinta nuostata, nurodanti ypatingą teismo vaidmenį sprendžiant šios kategorijos bylas. Joje teigiama, kad teismas turi imtis visų būtinų priemonių, kad būtų visapusiškai išaiškintos bylos aplinkybės. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išaiškino, kad teismas, tikrindamas teismo antstolio veiksmų teisėtumą ir įvertindamas kiekvieno iš jo padarytų vykdymo proceso

¹⁵² Stauskienė E. Teismo vaidmuo vykdymo procese: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S) / Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2006. P. 163.

¹⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-139/2005, kat. 128.12; 129.18.

¹⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. spalio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-524/2005, kat. 128.10.

normų pažeidimų įtaką vykdymo proceso dalyvių teisėms ir teisėtiems interesams, tai turi atlikti ne formaliai, o išsiaiškindamas ir nustatydamas faktines aplinkybes, teisiškai įvertindamas antstolio įstatymu jam paskirtų pareigų atlikimą, ir pasisakydamas, ar antstolis pažeidė jo veiklą vykdant sprendimą reglamentuojančias teisės normas, taip pat LR CPK 675 str. 2 d. nuostatas¹⁵⁵. O kadangi byloje pagal skundus dėl antstolio veiksmų visi duomenys apie vykdymą paprastai yra vykdomojoje byloje, tai siekiant visapusiško bylos aplinkybių išsiaiškinimo, teismas privalo išsireikalauti ir išsinagrinėti vykdomąją bylą bei išanalizuoti ir įvertinti joje esančius faktinius duomenis¹⁵⁶. Tai reiškia, kad teisėjo šiuo būdu vykdoma antstolio veiklos kontrolė neapsiriboja tikriniu tik tų vykdymo proceso dokumentų, kuriuos teismui pateikia antstolis. Teismui, kuris siekia apginti pažeistas vykdymo proceso dalyvių teises, suteikiama teisė pačiam rinkti įrodymus. Gavęs skundą, teisėjas gali patikrinti antstolio procesinės veiklos teisėtumą neapsiribodamas skunde pateiktais teisiniais argumentais. Tai reiškia, kad teismui sudaromos prielaidos kontroliuoti ne tik atskirus antstolio procesinius veiksmus, bet ir visą vykdymo procesą, nes visapusiška vykdomojoje byloje esančių faktinių duomenų analizė ir įvertinimas leidžia nustatyti ir tuos procesinius teisės pažeidimus, kurių skundo pareiškėjas galėjo ir nepastebėti. Taigi yra užtikrinama visapusiška vykdymo proceso dalyvių teisių apsauga.

Vykdymo proceso šalių ir kitų asmenų ieškinių nagrinėjimas ginčo teisenos tvarka.

Ypatingosios teisenos tvarka nagrinėjant skundus dėl antstolio veiksmų ar atsisakymo juos atlikti sprendžiami klausimai, susiję su procesinių teisės normų pažeidimu. Tačiau vykdymo procese dažnai pasitaiko atveju, kai iškyla ginčai dėl konkrečios civilinės teisės, pvz., dėl nuosavybės teisių nustatymo, dėl žalos, padarytos antstolio procesiniais veiksmais, atlyginimo ir kt. Tai yra ginčai, kilę dėl materialinės teisės, o ne procesinės teisės, o pagrindine materialinių teisių gynimo priemone laikytinas ieškiny¹⁵⁷. Todėl šie vykdymo procese ar po jo kilę ginčai sprendžiami ieškininės (ginčo) teisenos tvarka. Šiuo teisių gynybos vykdymo procese būdu turi teisę pasinaudoti ne tik vykdymo proceso šalys bei kiti vykdymo procese dalyvaujantys asmenys, bet ir vykdymo procese nedalyvaujantys asmenys, nes vykdymo procese dažnai gali būti veikiami ir jų turtiniai interesai. Pastaruoju atveju tai yra ir vienintelė šių asmenų galimybė apginti savo teises, pažeistas atliekant priverstinį vykdymą, nes teisę apskusti antstolio procesinius veiksmus LR CPK XXXI skyriuje nustatyta tvarka turi tik vykdymo proceso šalys ir kiti vykdymo procese dalyvaujantys asmenys.

¹⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. balandžio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-288/2006, kat. 128.10; 129.11; 129.17 (S).

¹⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 1999 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 17 „Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje, nagrinėjant skundus dėl teismo antstolių veiksmų, atliktų vykdant turto varžytynes, taip pat nagrinėjant civilines bylas dėl turto perdavimo iš (be) varžytynių aktų arba turto perdavimo išieškotojui aktų pripažinimo negaliojančiais“. Teismų praktika. 1999. Nr. 11; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-139/2005, kat. 128. 12; 129.18.

¹⁵⁷ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2003. T. 1. P. 367.

Todėl šis teisių gynybos būdas yra iš tiesų reikšmingas, siekiant užtikrinti vykdymo proceso teisėtumą.

Tiek vykdymo proceso dalyviai, tiek vykdymo procese nedalyvaujantys asmenys šiuo teisių gynybos būdu gali pasinaudoti tiek vykdymo proceso metu, tiek jam pasibaigus. Pvz., LR CPK 715 str. teigiama, kad varžytynėse dalyvaujantis skolininkas turi teisę nurodyti, kurie tose varžytynėse parduodami daiktai turėtų būti parduodami pirma kitų. Antstolis šio skolininko nurodymo privalo laikytis. Priešingu atveju skolininkas įgyja teisę pareikšti ieškinį dėl varžytynių pripažinimo negaliojančiomis, nes šios pareigos nesilaikymas LR CPK 602 str. 5 p. pripažįstamas vienu iš pagrindų, dėl kurių turto pardavimo iš varžytynių aktas gali būti pripažintas negaliojančiu. Šiuo atveju pažeistų teisių gynyba vyksta ieškinine tvarka todėl, kad skolininkas, išieškotojas ir kiti suinteresuoti asmenys gali paduoti skundus dėl teismo antstolių veiksmų ypatingosios teisenos tvarka tik tada, jeigu nebaigtas skolininko turto pardavimo arba perdavimo procesas¹⁵⁸. Turto pardavimo procesas laikomas baigtu nuo to momento, kai teismas rezoliucija patvirtina pardavimo arba perdavimo aktą. Jeigu antstolio veiksmai ginčijami pasibaigus turto realizavimui, pripažįstama, jog atsirado ginčas dėl teisės, kuris turi būti nagrinėjamas ginčo teisenos tvarka. Ieškinyje nurodyti antstolio padaryti įstatymų pažeidimai gali būti pagrindas turto pardavimo (perdavimo) aktą pripažinti negaliojančiu.

Vykdymo procese nedalyvaujantys asmenys šiuo teisių gynybos būdu gali pasinaudoti tuo atveju, kai kyla ginčas dėl trečiojo asmens teisių į areštuotą objektą (LR CPK 603 str. 1 d.). Areštuodamas skolininko kilnojamąjį turtą antstolis remiasi prezumpcija, kad turtas priklauso skolininkui¹⁵⁹. Tai reiškia, kad antstolis neprivalo tikrinti areštuojamo turto, esančio pas skolininką, priklausomybės. Todėl, jeigu iš tikrųjų areštuotas turtas priklauso kitam asmeniui, tai siekiant apginti jo subjektines teises, įstatymų leidėjas suteikė turto savininkui arba teisėtam jo valdytojui teisę paduoti ieškinį dėl arešto turtui panaikinimo (LR CPK 603 str. 2 d.). Jeigu areštuotas turtas jau perduotas išieškotojui arba realizuotas, ieškinys pareiškiamas ne tik išieškotojui ir skolininkui, bet ir tiems asmenims, kuriems turtas perduotas arba kurie tą turtą įgijo. Tačiau reikia nepamiršti, kad pagal LR CK 4.96 str. 4 d. daikto išreikalavimas iš sąžiningo įgijėjo, kai daiktas yra perduotas ar kitaip perleistas teismo sprendimams vykdyti numatyta tvarka, laikomas negalimu (turto įgijėjo sąžiningumo prezumpcija). Ankstesnis daikto savininkas savo teises gali ginti tik pareikšdamas ieškinį, pavyzdžiui, antstoliui dėl nuostolių atlyginimo, tačiau negali daikto išreikalauti iš sąžiningo

¹⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 1999 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 17 „Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje, nagrinėjant skundus dėl teismo antstolių veiksmų, atliktų vykdant turto varžytynes, taip pat nagrinėjant civilines bylas dėl turto pardavimo iš (be) varžytynių aktų arba turto perdavimo išieškotojui aktų pripažinimo negaliojančiais“. Teismų praktika, 1999. Nr. 11.

¹⁵⁹ Кузнецов В. Ф. Меры защиты в исполнительном производстве // http://www.lib.csu.ru/vch/9/2002_02/020.pdf;

įgijėjo. LR CPK nenumatyti atvejai, kada ši prezumpcija netaikytina. Kai kurie teisininkai mano, kad šiuo atveju turtas gali būti išreikalautas iš įgijėjo tik išimtiniais atvejais, pvz., įrodžius, kad įgijėjas apskritai neturėjo teisės dalyvauti varžytynėse (LR CPK 709 str.)¹⁶⁰. Kitaip sakant, įrodžius, kad pirkėjas yra nesąžiningas turto įgijėjas. Vadinasi, ši prezumpcija gali būti nugincyta.

Teismas, nagrinėdamas ieškinius dėl trečiojo asmens teisių į areštuotą turtą, privalo išsiaiškinti, ar ieškovas yra to turto, kuris yra areštuotas, savininkas arba teisėtas valdytojas, ar nepripažintas tas turtas pagal teismo sprendimą įsigytu iš lėšų, gautų nusikalstamu būdu, bei kitas bylai svarbias aplinkybes. Šių bylų atveju į įrodinėjimo dalyką patenka ne tik faktai, patvirtinantys turto priklausymą kitiems asmenims, bet ir antstolio veiksmų areštuojant turtą teisėtumas. Kitų ieškinine tvarka nagrinėjamų klausimų, kilusių vykdymo procese, atveju antstolio procesinių veiksmų teisėtumo klausimas nebūtinai gali patekti į įrodinėjimo dalyką.

Taigi, kadangi ypatingosios teisenos tvarka yra sprendžiami klausimai, susiję tik su antstolio procesinių veiksmų teisėtumo nustatymu, t. y. klausimai, kilę dėl procesinės teisės, o vykdymo procese dažnai iškyla ginčų ir dėl materialinių teisių, be to, kadangi subjektais, turinčiais teisę paduoti skundus dėl antstolio veiksmų yra pripažįstami tik vykdymo proceso šalys ir kiti vykdymo procese dalyvaujantys asmenys, o vykdymo procesiniais veiksmais gali būti pažeistos ir vykdymo procese nedalyvaujančių asmenų interesai, tai manytina, kad siekiant užtikrinti tinkamą visų nurodytų subjektų teisių apsaugą, o kartu ir viso vykdymo proceso teisėtumą, vykdymo proceso šalių ir kitų asmenų ieškinių nagrinėjimas ginčo teisenos tvarka laikytinas itin svarbia teismo funkcija vykdymo procese.

Apibendrinus tai, kas išdėstyta šiame darbo skyriuje, galima teigti, kad teismo vaidmuo atliekant antstolio procesinės veiklos kontrolę iš tiesų neapsiriboja tik antstolio procesinių dokumentų tvirtinimo funkcija. Antstolio procesinės veiklos teisėtumo užtikrinimui itin svarbūs yra ir teismo procesiniai veiksmai, įtakojantys vykdymo proceso eigą, nes šiais veiksmais teismas užtikrina dėsningą vykdymo proceso judėjimą į priekį. Itin reikšmingi yra ir teismo procesiniai veiksmai šalinant vykdymo procese susidariusias kliūtis sėkmingam sprendimo įvykdymui, nes jais yra užtikrinamas vykdymo proceso operatyvumas ir efektyvumas. Teismo dalyvavimas priverstinai taikant vykdymo priemones užtikrina tinkamą priverstinio turto realizavimo tvarkos laikymąsi, o teismo procesiniais veiksmais, nagrinėjant skundus dėl antstolio veiksmų ar neveikimo teisėtumo ir ieškinius, yra ginamos vykdymo procesiniais veiksmais pažeistos asmenų teisės ir teisėti interesai.

¹⁶⁰ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2005. T. 2. P. 539.

3. KITOS TEISMO FUNKCIJOS VYKDYMO PROCESĖ

Būtų neteisinga teismo vaidmenį vykdymo procese apriboti tik antstolio procesinės veiklos kontrole. Sistemine LR CPK normų analize leidžia teigti, kad be antstolio procesinės veiklos kontrolės teismas vykdymo procese atlieka ir tokius procesinius veiksmus, kaip sankcijų skolininkui ir tretiesiems asmenims taikymas, teismo sprendimų nukreipimas skubiam vykdymui ir sprendimų įvykdymo atgręžimas. Šias teismo funkcijas vykdymo procese reikia aptarti išsamiau.

3.1. Sankcijų taikymas vykdymo procese

Vykdymo procese antstoliui atlikti procesinius veiksmus dažnai gali trukdyti ne tik šio darbo 2.2. poskyryje minėtos atsiradusios kliūtys, bet ir asmenys, kurie nevykdo savo procesinių pareigų ar jas netinkamai vykdo. Už tai įstatymų leidėjas yra numatęs sankcijų taikymą. Vykdymo procese teismo sankcijos gali būti skiriamos tiek skolininkui, tiek tretiesiems asmenims (skolininko darbdaviui, asmeniui, atsisakiusiam būti kviestiniu ir kt.). Civiliniame procese teismas taiko šias sankcijas: įspėjimą, pašalinimą iš teismo posėdžio salės, baudą, areštą ir nuostolių atlyginimą. Vykdymo procese nustatytais atvejais kalti asmenys už proceso pažeidimus gali būti baudžiami pinigine bauda arba areštu (LR CPK 616 str. 1 d.).

Teismo bauda – tai pagrindinė sankcija, kurią teismas skiria už procesinių pareigų nevykdymą. Ji išreikšta proceso įstatyme numatyta pinigine suma. Baudos skiriamos LR CPK numatytais atvejais ir nustatyto dydžio (LR CPK 106 str. 1 d.). Vykdymo procese baudos dydis gali būti nuo 200 iki 2000 litų (LR CPK 600 str. 6 d., 645 str. 3d.). Konkretų skiriamos baudos dydį teismas nustato atsižvelgdamas į padarytą pažeidimą, jo pobūdį ir pažeidimą padariusio asmens kaltės laipsnį bei kitas reikšmingas aplinkybes. Baudos išieškomos valstybės naudai, išskyrus LR CPK 771 str. 5 d. numatytą atvejį, kai už sprendimų, įpareigojančių skolininką atlikti arba nutraukti tam tikrus veiksmus, kuriuos gali atlikti arba nutraukti tik pats skolininkas, neįvykdymą teismo paskirta bauda išieškoma išieškotojo naudai. Areštas, kaip sankcija, vykdymo procese taikoma tik LR CPK 645 str. 3 d. numatytu atveju. Areštas negali būti skiriamas nėščioms moterims, vaikams, asmeniui, kuris vienas augina vaiką iki dvylikos metų, vyresniems kaip šešiasdešimt penkerių metų asmenims, taip pat invalidams (LR CPK 108 str. 1 d.).

Vprašymą teismui taikyti numatytas sankcijas gali pateikti antstolis arba vykdymo proceso šalys (LR CPK 616 str. 2 d.). Jos taikomos LR CPK 106, 108 str. nustatyta tvarka. Teismas baudą ar areštą skiria priimdamas motyvuotą rašytinę nutartį. Nutartis, kuria skiriama bauda, ne vėliau kaip kitą dieną išsiunčiama asmeniui, kuriam skirta bauda (jeigu nurodytas asmuo nedalyvavo teismo

posėdyje). Jeigu nurodytas asmuo dalyvavo teismo posėdyje, nutartį skirti baudą būtina nedelsiant įteikti teisme. Nutarties skirti areštą nuorašas nedelsiant įteikiamas asmeniui, kuriam paskirtas areštas. Jis gali būti policijos sulaikytas teismo posėdžių salėje. Asmuo, kuriam paskirta bauda, per keturiolika dienų nuo nutarties priėmimo gali prašyti teismą, paskyrusį baudą, ją panaikinti ar sumažinti. Teismas tokį pareiškimą nagrinėja rašytinio proceso tvarka (LR CPK 107 str. 1 d.). Asmuo, kuriam paskirtas areštas, gali prašyti areštą paskyrusį teismą panaikinti areštą ar sumažinti jo trukmę, taip pat pakeisti areštą bauda (LR CPK 109 str. 1 d.). Dėl teismo nutarčių, kuriomis prašymai visiškai ar iš dalies atmetami, gali būti duodami atskirieji skundai. Atskirąjį skundą gali paduoti tik asmenys, kuriems paskirtos minėtos sankcijos. Skundo padavimas sustabdo nutarties vykdymą.

LR CPK normų analizė leidžia teigti, kad sankcijos vykdymo procese gali būti taikomos už šiuos teisės pažeidimus: 1) už antstolio reikalavimų vykdyti sprendimus, pateikti turimą informaciją apie skolininko turtinę padėtį, susipažinti su sprendimams vykdyti būtiniais dokumentais ar susilaikyti nuo veiksmų, galinčių trukdyti vykdyti sprendimus, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus, nevykdymą arba kitokią kliudymą antstoliui vykdyti vykdomuosius dokumentus teismas gali skirti iki 1000 litų dydžio baudą (LR CPK 585 str. 2 d.); 2) už nepagrįstą atsisakymą būti kviestiniu asmeniui gali būti skiriama iki 200 litų dydžio bauda (LR CPK 600 straipsnio 6 dalis); 3) už vykdomojo dokumento praradimą - iki 1000 litų dydžio bauda (LR CPK 618 str. 1d.); 4) skolininkui už nepagrįstą pareigos pateikti informaciją apie turimą turtą nevykdymą arba melagingų duomenų pateikimą teismas antstolio teikimu gali skirti iki 2000 litų dydžio baudą arba nubausti areštu iki trisdešimties parų (LR CPK 645 str. 3 d.); 5) už nepagrįstą pareigos per tris dienas pranešti antstoliui apie darbo ar gyvenamosios vietos pakeitimą, taip pat apie papildomą uždarbį, nevykdymą asmeniui, privalančiam mokėti vaikams išlaikyti periodines išmokas, arba kitiems kaltiems asmenims antstolio ar išieškotojo pareiškimu teismas gali paskirti iki 1000 litų dydžio baudą (LR CPK 742 str. 2 d.); 6) už antstolio reikalavimų per jo nustatytą terminą įmonėms, įstaigoms, organizacijoms, kitiems darbdaviams pateikti duomenis apie tai, ar skolininkas pas juos dirba ir koks jo mėnesinis darbo užmokestis, taip pat apie skolininkui priklausantį atlyginimą už naudojimąsi autorine teise, teise į išradimą, nevykdymą teismas gali skirti iki 1000 litų dydžio baudą (LR CPK 734 str. 3 d.); 7) už sprendimų, įpareigojančių skolininką atlikti arba nutraukti tam tikrus veiksmus, kuriuos gali atlikti arba nutraukti tik pats skolininkas, neįvykdymą teismas gali skirti skolininkui iki 1000 litų dydžio baudą išieškotojo naudai (LR CPK 771 str. 5 d.). Jeigu skolininkas antrą kartą ir daugiau kartų pažeidžia sprendimui įvykdyti nustatytus terminus, teismas vėl gali skirti baudą.

Baudos sumokėjimas skolininko neatleidžia nuo pareigos atlikti arba nutraukti teismo sprendime numatytus veiksmus.

Vykdomo procese atsakomybės už tam tikrų veiksmų atlikimą arba neatlikimą taikymas skiriant drausminę baudą arba areštą numatytas ir Vokietijoje. ZPO 890 I str. nustatyta, kad skolininkui nevykdant pareigų atlikti arba nutraukti tam tikrus veiksmus, išieškotojo prašymu pirmos instancijos proceso teismas gali paskirti baudą ir, jei ši bauda negali būti išieškota, areštas arba tik areštas iki šešių mėnesių. Svarbu pažymėti, kad lyginant su LR CPK numatytais vykdymo procese taikomomis sankcijomis, Vokietijos įstatymų leidėjas numato daug griežtesnes sankcijas. ZPO 890 I str. įtvirtinta, kad bauda negali viršyti 250000 eurų sumos, o areštas negali tęstis ilgiau nei du metus.

Apibendrinus galima teigti, kad sankcijų vykdymo procese taikymas yra procesiniai teismo veiksmai, kuriais siekiama nubausti skolininką ar trečiuosius asmenis (skolininko darbdavį, asmenį, atsisakiusį būti kviestiniu ir kt.) už procesinių pareigų nevykdymą ar netinkamą vykdymą, paskiriant kaltiems asmenims pinigines baudas ar areštą.

3.2. Skubus sprendimų vykdymas

LR CPK 281 str. įtvirtinta bendro pobūdžio taisyklė, kad teismo sprendimai gali būti vykdomi, kai jie įsiteisėja. Tačiau tam tikrais atvejais, kai yra siekiama apginti svarbiausias asmenų teises bei teisėtus interesus, atsiranda būtinybė sprendimą įvykdyti skubiai, dar jam neišiteisėjus, nes priešingu atveju ateityje toks įvykdymas gali pasidaryti negalimas arba apskritai prarasti prasmę. Todėl įstatymų leidėjas leidžia, o kai kuriais atvejais ir įpareigoja, vykdytinumo savybę suteikti ir neišiteisėjusiems teismo sprendimams. Vykdytinumo savybę neišiteisėjęs teismo sprendimas įgyja, kai skolininkas sprendimą įvykdo pats arba teismas nukreipia sprendimą skubiam vykdymui.

Tai, kad skubaus vykdymo atveju neišiteisėjęs teismo sprendimas įgyja vykdytinumo savybę, dar nereiškia, kad jis savo teisine galia prilygsta įsiteisėjusiam teismo sprendimui. Pirmiausia, neišiteisėjęs teismo sprendimas neįgyja *res judicata* galios. Kol jis nėra įsiteisėjęs, proceso šalys ar kiti dalyvavę byloje asmenys, jų teisių perėmėjai negali remtis šiuo teismo sprendimu kaip reikalavimo pagrindu kitoje byloje. Neišiteisėjęs teismo sprendimas nėra neginčijamas. Jis gali būti skundžiamas apeliacine tvarka ir gali būti panaikintas. Todėl šis sprendimas neįgyja ir prejudicinės galios (LR CPK 182 str.), t. y. proceso šalys ar kiti dalyvavę byloje asmenys, jų teisių perėmėjai gali kitoje byloje ginčyti teismo nustatytus faktus ir teisinius santykius. Tačiau skubiai vykdytinas teismo sprendimas yra privalomas tiek šalims, tiek jį priėmusiam teismui. Atsakovui jo nevykdant, ieškovas turi teisę kreiptis į antstolius dėl priverstinio

įvykdymo priemonių taikymo. Tai reiškia, kad sprendimas gali būti vykdomas priverstinio sprendimų vykdymo nustatyta tvarka. Atskirojo skundo padavimas jų vykdymo nesustabdo.

Skiriamos dvi skubaus vykdymo rūšys: privalomas ir fakultatyvus¹⁶¹. Privalomo skubaus vykdymo atveju teismas turi pareigą teismo sprendimą ar kita procesinį dokumentą nukreipti skubiam vykdymui. Šio skubaus vykdymo pagrindai yra numatyti LR CPK 282 str. Pagal šio straipsnio 2 d. teismas nukreipia skubiai vykdyti šiuos sprendimus ir nutartis: 1) dėl išlaikymo priteisimo; 2) dėl darbo užmokesčio priteisimo – sprendime nustatyta dalis neviršija vieno mėnesio vidutinio darbo užmokesčio; 3) dėl iškeldintų iš gyvenamųjų patalpų asmenų įkeldinimo; 4) nutartis dėl bankroto ar restruktūrizavimo bylos iškėlimo; 5) nutartis (sprendimus) dėl banko akcinio kapitalo sumažinimo. LR CPK 496 str. teigiama, kad skubiai vykdomi yra ir teismo sprendimai ir nutartys dėl globos ar rūpybos nustatymo ir panaikinimo, globėjo ar rūpintojo paskyrimo, atleidimo ar nušalinimo nuo pareigų. Fakultatyvaus skubaus vykdymo atveju teismas gali savo nuožiūra nuspręsti, ar leisti teismo sprendimą ar nutartį vykdyti skubiai. Tai jis gali padaryti savo iniciatyva arba šalies prašymu. Šio skubaus vykdymo pagrindai numatyti LR CPK 283 str. 1 d., pagal kurią teismas gali leisti skubiai vykdyti visą sprendimą ar jo dalį: 1) dėl priteisimo išmokų atlyginti žalą, atsiradusią sužalojus fizinio asmens sveikatą ar atėmus gyvybę; 2) dėl priteisimo atlyginimo, priklausančio autoriui už naudojimąsi jo autorinėmis turtinėmis teisėmis, išradėjui, turinčiam patentą, – už naudojimąsi jo išradimu; 3) dėl atleidimo iš darbo formuluotės pakeitimo; 4) dėl darbuotojo gražinimo į darbą; 5) visose kitose bylose, jeigu dėl ypatingų aplinkybių uždelsimas įvykdyti sprendimą gali padaryti išieškotojui didelę žalą arba iš viso gali pasidaryti negalima ar labai sunku sprendimą įvykdyti. Pastaruoju atveju minėtas aplinkybes įvertina teismas.

Kadangi fakultatyvaus skubaus sprendimo vykdymo atveju gali būti pažeistos atsakovo teisės, tai įstatymų leidėjas reikalauja, kad teismas, leisdamas sprendimą skubiai vykdyti LR CPK 283 str. 1 d. 5 p. nurodytais pagrindais, pareikalautų ieškovą užtikrinti sprendimo įvykdymo atgrėžimą, jeigu skubiai įvykdytas teismo sprendimas bus panaikintas apeliacine ar kasacine tvarka. LR CPK nenumato, kokiais būdais ieškovas turėtų užtikrinti atgrėžtinį sprendimo įvykdymą. Logiška būtų manyti, kad jeigu jau teismas yra įpareigotas pareikalauti ieškovą užtikrinti sprendimo įvykdymo atgrėžimą, tai ir užtikrinimo būdo parinkimas yra teismo prerogatyva. Kai kurie teisininkai¹⁶² mano, kad šiuo atveju galima taikyti užstatą (tam tikros sumos įmokėjimas į teismo

¹⁶¹ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2005. T. 2. P. 185; Mikelėnas V. Civilinis procesas. Antroji dalis. Antrasis, pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Justitia, 1997. P. 132.

¹⁶² Stauskienė E. Teismo vaidmuo vykdymo procese: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S) / Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2006. P. 172; Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2005. T. 2. P. 186.

depozitinę sąskaitą), taip pat tam tikrus LR CK numatytus prievolių užtikrinimo būdus, pvz., laidavimą, garantiją, įkeitimą ir pan. LR CK nepateikia baigtinio prievolių įvykdymo užtikrinimo sąrašo. Asmenims yra suteikta galimybė patiems pasirinkti ir kitokius jiems priimtinus bei teisėtus prievolių įvykdymo užtikrinimo būdus. Manytina, kad būtų teisinga ir proceso šalims suteikti galimybę pačioms susitarti dėl joms priimtino atgręžtinio sprendimo įvykdymo užtikrinimo būdo. Reikia pažymėti, kad civilinėje teisėje konkrečių prievolės užtikrinimo būdų pasirinkimas dažnai priklauso nuo sutarties pobūdžio. Todėl manytina, kad tiek pačioms proceso šalims, tiek teismui parenkant atgręžtinio sprendimo įvykdymo būdą taip pat reikėtų atsižvelgti į tai, dėl kokių reikalavimų yra nagrinėjama byla. Kai kurių užtikrinimo būdų naudingumas ieškovui yra abejotinas. Šio darbo autorė visiškai sutinka su E. Stauskiene¹⁶³, kad sunku yra įvertinti tokio sprendimo įvykdymo atgręžimo užtikrinimo, kaip užstatas, naudą ieškovui bylose dėl piniginių reikalavimų, nes šiuo atveju sprendimo nukreipimas skubiam vykdymui netenka prasmės. Paprastai ieškovas pageidauja skubaus sprendimo vykdymo todėl, kad šiuo metu jis neturi pakankamai piniginių lėšų tam, kad užtikrintų savo svarbiausius (gyvybinius) poreikius. Tokiu atveju reikalauti iš jo piniginio užstato būtų visiškai nelogiška, nes reikalavimo sumokėti užstatą įgyvendinimas dar labiau apsunkintų materialinę ieškovo padėtį. Tačiau tais atvejais, kai grėsmė dėl sprendimo neįvykdymo yra akivaizdi, pvz., pagrįstai prognozuojamas skolininko nemokumas, užstatas ieškovui gali būti naudingas, nes išvengiama dar didesnio ieškovo materialinės padėties pablogėjimo ateityje. Taigi galima teigti, kad parenkant atgręžtinio sprendimo įvykdymo būdą reikėtų atsižvelgti ne tik į tai, dėl kokių reikalavimų yra nagrinėjama byla, bet ir įvertinti grėsmę dėl sprendimo neįvykdymo.

Civilinio proceso teisės doktrinoje yra abejojama ne tik kai kurių atgręžtinio sprendimų įvykdymo užtikrinimo būdų naudingumu ieškovui bylose dėl turtinių reikalavimų, bet ir tuo, ar sprendimo įvykdymo atgręžimas yra taikytinas bylose dėl neturtinių reikalavimų, pvz., šeimos santykių bylose ar vykdant sprendimus, įpareigojančius skolininką atlikti arba nutraukti tam tikrus veiksmus, nesusijusius su turto arba lėšų perdavimu¹⁶⁴. Pagal LR CPK 760 str. 1 d., įgyvendinant sprendimo įvykdymo atgręžimą, atsakovui turi būti gražinama visa tai, kas buvo pagal panaikintą sprendimą iš jo išieškota ieškovo naudai. O LR CPK 760 str. 3 d. teigiama, kad tokiu atveju, kai gražinti turto negalima, teismas, sprenddamas sprendimo įvykdymo atgręžimo klausimą, savo sprendime, nutartyje numato, kad turi būti atlyginta šio turto vertė, o kai turtas realizuotas, – suma, gauta jį realizavus. Akivaizdu, kad LR CPK sprendimo įvykdymo atgręžimo taikymas siejamas tik

¹⁶³ Stauskienė E. Teismo vaidmuo vykdymo procese: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S) / Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2006. P. 172.

¹⁶⁴ Stauskienė E. Skubiai vykdytinų teismo sprendimų instituto taikymo problemos // Jurisprudencija. 2005, t. 69(61). P. 94.

su bylomis dėl turtinių reikalavimų ir tai suprantama, nes sprendimų dėl neturtinio pobūdžio reikalavimų įvykdymo atgręžimas yra sunkiai įsivaizduojamas. Be to, sprendimo įvykdymo atgręžimo taikymas yra ribojamas bylose dėl išlaikymo periodinėmis išmokomis išieškojimo (LR CPK 762 str. 3 d.), o LR DK ir LR CK normų analizė leidžia teigti, kad atgręžtinis sprendimo vykdymas ribojamas ir bylose dėl turtinių reikalavimų, kilusių iš darbo santykių. Taigi, be to, kad sprendimo įvykdymo atgręžimas yra taikomas tik bylose dėl turtinių reikalavimų, reikia įsidėmėti ir tai, kad jo taikymas nėra visiškai absoliutus. Siekiant išvengti painiavos dėl reikalavimo užtikrinti atgręžtinį sprendimo įvykdymą įgyvendinimo skubaus teismo sprendimo vykdymo atveju, šio darbo autorės manymu, LR CPK reikėtų aiškiai nurodyti, kad užtikrinti sprendimo įvykdymo atgręžimą gali būti reikalaujama tik bylose dėl turtinių reikalavimų. Tai užtikrintų proceso operatyvumą ir koncentruotumą. Be to, derėtų numatyti ne teismo pareigą, o teisę spręsti, ar sprendimo įvykdymo atgręžimas turi būti užtikrintas, nes ne visais atvejais užtikrinimo priemonių taikymas ieškoviui yra naudingas.

Pagal LR CPK 760 str. 2 d., jeigu skubiai vykdyti buvo leista išieškotojo prašymu ir skubiai vykdant teismo sprendimą, kuris paskiau buvo panaikintas, skolininkas patyrė nuostolių, tai jis turi teisę reikalauti nuostolių atlyginimo. Nuostolių atlyginimas laikytinas universaliais (bendra) civilinės atsakomybės rūšimi, taikoma esant bet kuriems prievolių pažeidimams¹⁶⁵. Jis visada yra turtinio pobūdžio. Civilinėje teisėje laikomasi visiško nuostolių atlyginimo principo. Tačiau jeigu dėl visiško nuostolių atlyginimo atsirastų nepriimtinių ir sunkių pasekmių, teismui yra suteikta teisė sumažinti nuostolių atlyginimo dydį (LR CK 6.251 str. 2 d.). Šiuo atveju teismas privalo atsižvelgti į civilinės atsakomybės prigimtį, šalių turtinę padėtį ir jų tarpusavio santykius. Nuostolių dydį turi įrodyti nuostolius patyręs asmuo. Tačiau jei šalis nuostolių dydžio negali įrodyti tiksliai, jų dydį nustato teismas (LR CK 6.249 str. 1 d.).

Teismas turi teisę skubiam vykdymui nukreipti ne visų rūšių teismo procesinius dokumentus. Pagal LR CPK 428 str. 9 d. ir 436 str. 7 d. negali būti skubiai vykdomi preliminarūs teismo sprendimai ir teismo įsakymai. Šis draudimas sietinas su siekiu užtikrinti šalių lygiateisiškumą ir teisės būti išklaustam tinkamu įgyvendinimu¹⁶⁶. Priimdamas preliminarų sprendimą teismas vadovaujasi tik ieškovo pateiktais rašytiniais įrodymais, todėl tai yra sprendimas, atspindintis tik vienos šalies požiūrį. Išduodamas teismo įsakymą teismas netikrina paties reikalavimo pagrįstumo, netiria jokių įrodymų. Todėl siekiant užtikrinti teisingumo įgyvendinimą, visais atvejais turi būti

¹⁶⁵ Civilinė teisė. Prievolių teisė: Vadovėlis. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004. P. 205.

¹⁶⁶ Stauskienė E. Teismo vaidmuo vykdymo procese: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S) / Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2006. P. 175.

suteikta galimybė išklausti ir antrąją pusę. Minėti teismo procesiniai dokumentai vykdytinumo savybę įgyja tik tada, kai įsiteisėja. Preliminarus teismo sprendimas įsiteisėja, jeigu per dvidešimt dienų nuo preliminarus sprendimo įteikimo dienos, atsakovas nepareiškia motyvuotų prieštaravimų (LR CPK 430 str. 1 d.). Teismo įsakymas įsiteisėja, jeigu ne vėliau kaip per dvidešimt dienų nuo pranešimo skolininkui įteikimo dienos, skolininkas nepareiškia prieštaravimų dėl kreditoriaus pareiškimo (LR CPK 437 str. 2 d. 1 p.). Visais atvejais bet koks šių teismo procesinių dokumentų vykdymas jiems neįsiteisėjus reikštų šalies teisės būti išklaustam, kuri yra viena iš pagrindinių žmogaus teisių, principo pažeidimą¹⁶⁷.

Teismas perduoda sprendimą skubiai vykdyti arba išsprendžia leidimo skubiai vykdyti sprendimą klausimą priimdamas sprendimą. Jeigu skubaus vykdymo klausimas nebuvo išspręstas teismo sprendimu, tai sprendimą priėmęs teismas dalyvaujančių byloje asmenų prašymu arba savo iniciatyva gali prieš sprendimui įsiteisėjant nutartimi leisti jį skubiai vykdyti. Šiais atvejais leidimo skubiai vykdyti sprendimą klausimą teismas išsprendžia rašytinio proceso tvarka (LR CPK 283 str. 3 d.).

Taigi skubus sprendimų vykdymas – tai teisės institutas, kuriuo siekiama apsaugoti svarbiausias asmenų teises ir teisėtus interesus, jeigu dėl ypatingų aplinkybių uždelsimas įvykdyti sprendimą gali padaryti ieškovui (išieškotojui) didelę žalą arba iš viso gali pasidaryti negalima ar labai sunku sprendimą įvykdyti. Sprendimo nukreipimas skubiam vykdymui priklauso išimtinai teismo kompetencijai. Šio procesinio veiksmo metu teismas ne tik siekia apginti svarbiausias ieškovo (išieškotojo) teises, bet tam tikrais atvejais užtikrina ir atsakovo (skolininko) teisių apsaugą, pareikalaudamas ieškovą (išieškotoją) užtikrinti atgręžtinį sprendimo įvykdymą arba priteisdamas dėl skubaus sprendimo įvykdymo atsakovo (skolininko) patirtus nuostolius, jeigu skubiai įvykdytas sprendimas panaikinamas apeliacine ar kasacine tvarka.

3.3. Sprendimų vykdymo atgręžimas

Civilinėje teisėje pripažįstama, kad asmuo, kuris turtą gavo neteisėtai arba per klaidą, arba dėl to, kad sandoris, pagal kurį jis gavo turtą, pripažintas negaliojančiu *ab initio*, arba dėl to, kad prievolės negalima įvykdyti dėl nenugalimos jėgos, privalo tą turtą grąžinti kitam asmeniui (LR CK 6.145 str. 1 d.). Tai vadinama restitucija – grąžinimu į ankstesnę padėtį¹⁶⁸. Restitucija laikytina savarankišku prievoliniu pažeistų teisių gynimo būdu, kuriam galima taikyti subsidiariai nepagrįsto

¹⁶⁷ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2005. T. 2. P. 239.

¹⁶⁸ Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004. P. 101.

praturtėjimo ar turto gavimo nuostatas¹⁶⁹. Nepagrįstai praturtėti įmanoma ir tuomet, kai įstatymo numatytais atvejais ir tvarka panaikinamas ir įsiteisėjęs bei įvykdytas teismo sprendimas. Tokiu atveju, siekiant įgyvendinti teisingumą, iškyla ginčo šalių gražinimo į iki teismo sprendimo įvykdymo buvusią teisinę padėtį klausimas, nes priešingu atveju būtų pažeistos atsakovo teisės ar teisėti interesai. Todėl galima visiškai sutikti su E. Stauskienės išsakyta nuomone, jog sprendžiant klausimus, susijusius su teismo sprendimu nustatytu materialinių teisinių santykių atkūrimu, šalių gražinimu į iki panaikintojo teismo sprendimo buvusią padėtį, yra visiškai pagrįstas ne tik civilinio proceso teisės, bet ir civilinės teisės normų, reglamentuojančių restitucijos įgyvendinimą, taikymas¹⁷⁰.

Pagal LR CPK 373 str., panaikinus arba pakeitus sprendimą ar nutartį, jeigu jie jau buvo įvykdyti ar pradėti vykdyti, vienos iš šalių prašymu teismas įpareigoja ginčo šalis gražinti tai, ką jos yra gavusios sprendimą vykdydamos. LR CPK 760 str. 1 d. nustatyta, kad jeigu panaikinamas jau įvykdytas sprendimas ir iš naujo išnagrinėjus bylą priimamas sprendimas atmesti ieškinį arba priimama nutartis nutraukti bylą ar palikti ieškinį nenagrinėtą, atsakovui turi būti gražinama visa tai, kas buvo pagal panaikintą sprendimą iš jo išieškota ieškovo naudai. Tai vadinama teismo sprendimo įvykdymo atgrėžimu.

Sprendimo įvykdymo atgrėžimo instituto paskirtis yra atkurti iki teismo sprendimo įvykdymo buvusią proceso šalių materialinių teisinių santykių padėtį. Siekiama apginti atsakovo (skolininko) teises bei teisėtus interesus ir taip įgyvendinti teisingumą. Šis teisės institutas yra taikomas keliais pagrindais: apeliacine ar kasacine tvarka panaikinus įvykdytą sprendimą ir nutraukus bylą; panaikinus įvykdytą sprendimą ir palikus pareiškimą nenagrinėtą; panaikinus įvykdytą sprendimą ir priėmus naują sprendimą, kuriuo ieškinys netenkinamas (LR CPK 760 str.).

Sprendimo įvykdymo atgrėžimo taikymas nėra absoliučiai neribojamas. Galiojančiame LR CPK yra numatytas vienintelis sprendimų įvykdymo atgrėžimo ribojimas – bylose dėl išlaikymo periodinėmis išmokomis išieškojimo. Teismų praktikoje¹⁷¹ pripažįstama, kad sprendimo įvykdymo atgrėžimas yra ribojamas ir bylose dėl darbo užmokesčio išieškojimo. Pagal LR CK 6.241 str. 1 d. 4 p. negali būti išreikalaujamos kaip be pagrindo įgytos sumos, išmokėtos kaip darbo užmokestis ir jam prilygintos išmokos, jeigu gavėjas veikė sąžiningai ir nebuvo padaryta sąskaitybos klaidų. Šių ribojimų paskirtis yra užtikrinti labiausiai socialiai pažeidžiamų asmenų teises ir teisėtus interesus. Vykdamas įsiteisėjusius sprendimus dėl periodinių išmokų išieškojimo, taip pat sprendimus pagal

¹⁶⁹ Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004. P. 101.

¹⁷⁰ Stauskienė E. Teismo vaidmuo vykdyto procese: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S) / Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2006. P. 178-179.

¹⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. balandžio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-186/2006, kat. 129. 22.

reikalavimus, kylančius iš darbo santykių, išieškomos pinigų sumos dažniausiai panaudojamos užtikrinti minimalų pragyvenimo lygį. Šios sumos asmenims, kuriems paskirtas išlaikymas, ar darbuotojui ir jo išlaikytiniams yra pagrindinis, o neretai ir vienintelis pragyvenimo šaltinis. LR Konstitucinis Teismas teigia¹⁷², kad šiais ribojimais yra saugomi gyvybiniai žmogaus interesai, o tokių interesų gynyba padeda išsaugoti žmogiškąjį orumą. Dėl to šioje srityje ypatingą reikšmę įgyja įsiteisėjusiu teismo sprendimu nustatytų teisinių santykių stabilumo užtikrinimas. Jo ir siekiama numatant tam tikrus sprendimo įvykdymo atgręžimo ribojimus.

Nurodytų ribojimų taikymas nėra absoliutus. LR CPK 762 str. 3 d. teigiama, kad sprendimo įvykdymo atgręžimas bylose dėl periodinių išmokų išieškojimo yra leistinas tais atvejais, kai panaikintasis sprendimas buvo pagrįstas ieškovo pateiktais melagingais duomenimis ar suklastotais dokumentais. O bylose dėl išmokų, susijusių su darbo teisiniais santykiais, išieškojimo pagal LR CK 6.241 str. 1 d. 4 p. sprendimo įvykdymo atgręžimas yra leistinas tais atvejais, kai išmokų gavėjas veikė nesąžiningai ir buvo padaryta sąskaitybos klaidų. Bendrai tariant, sprendimo įvykdymo atgręžimo taikymas nėra ribojamas tuomet, kai nustatomas ieškovo (išieškotojo) nesąžiningas veikimas prisiteisiant jam nepriklausančias lėšas. Todėl taikant LR CPK 760 str. 1 d., kai sprendimo įvykdymo atgręžimo būdu pareiškėjas nori susigrąžinti teismo sprendimu ieškovui (išieškotojui) išmokėtas pinigines sumas, susijusias su darbo teisiniais santykiais, ar periodines išmokas, pirmiausia reikia nustatyti, ar atsakovas (skolininkas) veikė sąžiningai. LR CK 4.26 str. 2 d. yra numatyta sąžiningumo prezumpcija, todėl ar atsakovas (skolininkas) buvo nesąžiningas, turi įrodyti sprendimo įvykdymo atgręžimo siekiantis asmuo (pareiškėjas).

Sprendimo įvykdymo atgręžimas paprastai įgyvendinamas natūra. Tačiau tam tikrais atvejais tai gali būti neįmanoma. Pvz., LR CK 6.153 str. nustatyta, kad restitucija neturi įtakos sąžiningų trečiųjų asmenų teisėms, įgytoms į daiktą – restitucijos objektą, ir nors LR CK 4.96 str. yra numatyti sąžiningo turto įgijėjo prezumpcijos netaikymo atvejai, tačiau to paties straipsnio 4 dalyje teigiama, kad turtas negali būti išreikalautas, jeigu jis parduotas ar kitaip perleistas teismo sprendimams vykdyti nustatyta tvarka. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymi, kad „šia įstatymo norma siekiama užtikrinti, kad valstybė, realizuodama turtą varžytynėse, per antstolį veikia savo iniciatyva (*ex officio*). Taip valstybė sukūrė daikto pardavimo teisėtumo prezumpciją, kad daiktas iš savininko paimtas ir prieš savininko valią antstolio buvo realizuojamas teisėtai“¹⁷³. Šiuo atveju sprendimo įvykdymo atgręžimo natūra taikymas būtų įmanomas tik tuomet, jei būtų įrodytas turto įgijėjo

¹⁷² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. rugsėjo 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 476 straipsnio trečiosios dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios, 1998, Nr. 85-2382.

¹⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. sausio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-57/2005, kat. 30.3; 30.12.1; 129.3.

priverstinai realizuojant turtą nesąžiningumas¹⁷⁴. Turtas, perleistas teismo sprendimams vykdyti nustatyta tvarka, nepaneigus įgijėjo sąžiningumo prezumpcijos, laikomas teisėtai įgytu ne tik sudaryto sandorio, bet ir įstatymo pagrindu. Todėl sąžiningo įgijėjo, nusipirkusio daiktą antstolio organizuotose varžytynėse, interesai ginami nepriklausomai nuo to, dėl kokių priežasčių savininkas jį prarado.

LR CK 6.145 str. 2 d. teigiama, kad išimtiniais atvejais teismas gali pakeisti restitucijos būdą. O LR CK 6.146 straipsnyje tvirtinama, kad jeigu restitucija natūra neįmanoma, tokiu atveju ji atliekama sumokant ekvivalentą pinigais. LR CPK 760 str. 3 d. teigiama, kad, kai gražinti turto negalima, teismas, sprenddamas sprendimo įvykdymo atgręžimo klausimą, savo sprendime, nutartyje numato, kad turi būti atlyginta šio turto vertė, o kai turtas realizuotas, – suma, gauta jį realizavus. Tačiau LR CPK nereglamentuoja, kaip turėtų būti atlyginama turto vertė. Todėl šio darbo autorė visiškai pritaria E. Stauskienės nuomonei¹⁷⁵, kad sprenddamas turto vertės atlyginimo klausimą, teismas taip pat turėtų vadovautis ir LR CK normomis, reglamentuojančiomis restitucijos taikymo atvejus, kai jos neįmanoma įvykdyti natūra. Pagal LR CK 6.147 str. 1 d. piniginis ekvivalentas apskaičiuojamas taikant kainas, galiojančias tuo metu, kai skolininkas gavo tai, ką jis privalo gražinti. Todėl visiškai pagrįstai teigiama¹⁷⁶, kad sprendimo įvykdymo atgręžimo atveju piniginis ekvivalentas turėtų būti skaičiuojamas pagal kainas, galiojusias panaikinto sprendimo įvykdymo momentu, kai išieškotojas realiai gauna tai, kas jam buvo priteista teismo sprendimu. Be to, įstatymų leidėjas LR CK 6.147 str. 2 d. pažymi, kad itin svarbu yra įvertinti ir asmens, privalančio gražinti turtą, sąžiningumą. Tai teismas taip pat turėtų atlikti sprenddamas sprendimo įvykdymo atgręžimo klausimą. Su minėtos aplinkybės įvertinimu įstatymų leidėjas sieja turto vertės atlyginimo dydžio nustatymą. Visiškai suprantama, kad išieškotojui žinomai neteisėtai prisiteisus jam nepriklausančias lėšas yra itin pažeidžiamos skolininko teisės ir teisėti interesai. Todėl įgyvendinant sprendimo įvykdymo atgręžimą išieškotojas turėtų atlyginti didžiausią gražintino turto vertę. Manytina, kad toks turto vertės atlyginimo teisinis reglamentavimas yra teisingas. Be to, kad toks teisinis reglamentavimas užtikrina teisingumo įgyvendinimą, manytina, kad jis atlieka ir prevencinę funkciją, įspėjant asmenis, kad už nesąžiningą veikimą bus taikoma griežtesnė teisinė atsakomybė. Be to, įstatymų leidėjas skolininkui taip pat suteikia teisę reikalauti, kad išieškotojas atlygintų ir nuostolius, padarytus skubiai įvykdant teismo sprendimą, kuris vėliau buvo panaikintas, jeigu

¹⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. gruodžio 19 d. civilinėje byloje AB „Lietuvos žemės ūkio bankas“ v. Teismo antstolių kontora prie Kauno miesto apylinkės teismo Nr. 3K-7-1188/2002, kat. 15.2.1.1.

¹⁷⁵ Stauskienė E. Teismo vaidmuo vykdymo procese: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S) / Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2006. P. 181.

¹⁷⁶ Ten pat, P. 182.

skubiai jį vykdyti buvo leista išieškotojo prašymu (LR CPK 760 str. 2 d.). Pastarasis klausimas gali būti sprendžiamas ir atskiroje byloje¹⁷⁷.

Sprendimo įvykdymo atgręžimo klausimas gali būti sprendžiamas tiek pirmosios instancijos, tiek apeliacinės instancijos ir kasaciniame teisme (LR CPK 761, 762 str.). Jeigu teismas, išnagrinėjęs bylą apeliacine ar kasacine tvarka, savo nutartimi galutinai išsprendžia ginčą dėl teisės arba nutraukia bylą, arba palieka ieškinį nenagrinėtą, jis privalo išspręsti sprendimo įvykdymo atgręžimo klausimą. Tačiau tais atvejais, kai pagal byloje esančią medžiagą išspręsti sprendimo įvykdymo atgręžimo klausimą nagrinėjant bylą apeliacine ar kasacine tvarka nėra galimybės, šis klausimas gali būti perduotas spręsti pirmosios instancijos teismui. Jeigu apeliacinės instancijos ar kasacinio teismo nutartyje nėra jokių nurodymų dėl įvykdymo atgręžimo, atsakovas turi teisę paduoti atitinkamą pareiškimą pirmosios instancijos teismui. Pirmosios instancijos teismas, kuriam byla perduota iš naujo nagrinėti, privalo savo iniciatyva išnagrinėti sprendimo įvykdymo atgręžimo klausimą ir išspręsti jį priimdamas naują sprendimą ar nutartį, ir taip užbaigti bylą. Jeigu iš naujo nagrinėjęs bylą teismas neišsprendė panaikinto sprendimo įvykdymo atgręžimo klausimo, atsakovas turi teisę paduoti šiam teismui pareiškimą dėl įvykdymo atgręžimo. Dėl pirmos instancijos teismo nutarties įvykdymo atgręžimo klausimu gali būti duodamas atskirasis skundas.

Taigi sprendimo įvykdymo atgręžimas – tai procesas, kurio metu teismas, vadovaudamasis civilinio proceso teisės ir materialinės teisės normomis, privalo įvertinti ieškovo (išieškotojo) sąžiningumą, o įrodęs, kad jis veikė nesąžiningai, ir jeigu turtas negali būti gražinamas natūra, nustatyti gražintino turto vertės atlyginimo dydį bei, atsakovui (skolininkui) pageidaujant, išspręsti ir nuostolių, padarytų skubiai įvykdant teismo sprendimą, atlyginimo klausimą. Šiais teismo procesiniais veiksmais siekiama atkurti iki teismo sprendimo įvykdymo buvusią proceso šalių materialinių teisinių santykių padėtį, apginti atsakovo (skolininko) teises bei teisėtus interesus nepažeidžiant ieškovo (išieškotojo) teisėtų interesų ir taip įgyvendinti teisingumą.

¹⁷⁷ Stauskienė E. Teismo vaidmuo vykdymo procese: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S) / Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2006. P. 182.

IŠVADOS

1. Siekiant užtikrinti realią teisių ir laisvių apsaugą, teismui, kaip vieninteliam teisingumo vykdytojui, tenka atlikti svarbų vaidmenį ne tik sprendžiant ginčą ir priimant teismo sprendimą, bet ir užtikrinant tinkamą jo įvykdymą.
2. Vykdyimo procesas – tai teisės normų reguliuojama teismo ar valstybės suteiktus valdingus įgaliojimus turinčių subjektų, vykdyimo proceso šalių ir kitų asmenų veikla, kurios metu taikant valstybės nustatytas prievartos priemonės skolininkas priverčiamas atlikti teismo ar kitos institucijos sprendime nustatytus tam tikrus veiksmus arba susilaikyti nuo jų atlikimo išieškotojo naudai.
3. Vykdyimo procesas yra teisingumo vykdymą užtikrinanti veikla, nes teisingumo tikslų įgyvendinimas reikalauja realios teisių apsaugos, kuri dažniausiai pasiekama tik priverstinai įvykdant priimtą sprendimą.
4. Vykdyimo procese susiklostantys teisiniai santykiai yra civiliniai procesiniai, nes kaip ir civiliniai procesiniai teisiniai santykiai, jie yra valdingo pobūdžio, reguliuojami civilinio proceso teisės normų, atsiranda, pasikeičia ir pasibaigia tik įstatyme numatytų procesinių veiksmų pagrindu, dinamiškai ir jais siekiama užtikrinti ar ginti civilinės materialiosios subjektinės teisės įgyvendinimą.
5. Teismas yra vykdyimo proceso dalyvis, nes vykdyimo procese nemaža dalis procesinių veiksmų yra priskirta būtent teismo kompetencijai. Tačiau vykdyimo procese susiklostantiems civiliniams procesiniams teisiniams santykiams atsirasti nėra būtinas teismo dalyvavimas, nes valdingi įgalinimai yra suteikti ne tik teismui, bet ir teismo sprendimus vykdančiam antstoliui.
6. Teisminė vykdyimo proceso kontrolė – tai viena iš valstybės numatytų antstolių veiklos kontrolės formų, kurios metu tikrinama, kaip antstolis, vykdydamas teismo ir kitų institucijų sprendimus, laikosi teisėtumo principo, t. y. įstatymų ir kitų teisės aktų reikalavimų, bei kaip efektyviai, tikslingai, pagrįstai naudojamos priemonės antstoliui iškeltų uždavinių sprendimui. Šios kontrolės tikslas - teisėtumo ir tikslingumo vykdyimo procese užtikrinimas. Vykdyimo proceso teisėtumo kontrolė realizuojama per antstolio procesinės veiklos kontrolę ir kitas teismo funkcijas vykdyimo procese.
7. Antstolio procesinės veiklos kontrolė yra pagrindinis ir svarbiausias teisėtumo vykdyimo procese užtikrinimo būdas. Jos metu teismas ne tik tikrina ir tvirtina antstolio surašytus vykdyimo procese dokumentus bei procesinius veiksmus, bet atlieka ir kitus procesinius

veiksmus, kuriuos pagal siekiamą tikslą galima suskirstyti į įtakojančius vykdomosios bylos eigą, panaikinančius susidariusias kliūtis vykdymo veiksams atlikti, užtikrinančius teisėtą priverstinį turto realizavimo priemonių taikymą, taip pat vykdymo proceso dalyvių ir kitų asmenų teisių ir teisėtų interesų gynybą. Šiais veiksmais yra užtikrinamas dėsningas vykdymo proceso judėjimas į priekį, vykdymo proceso operatyvumas ir efektyvumas, tinkamas priverstinio turto realizavimo tvarkos laikymasis bei ginamos vykdymo proceso dalyvių ir kitų asmenų teisės ir teisėti interesai.

8. Be antstolio procesinės veiklos kontrolės teismas vykdymo procese taip pat taiko sankcijas skolininkui ir tretiesiems asmenims už procesinių pareigų nevykdymą ar netinkamą jų vykdymą, sprendžia klausimus, susijusius su teismo sprendimų nukreipimu skubiam vykdymui ir sprendimų įvykdymo atgrėžimu. Taikant sankcijas yra suteikiama pagalba antstoliui tinkamai atlikti tolesnius vykdymo veiksmus. Teismo sprendimų nukreipimu skubiam vykdymui užtikrinama svarbiausių asmenų teisių ir teisėtų interesų apsauga, o atgrėžiant sprendimo įvykdymą siekiama atkurti teisingumą.
9. Šiuo metu nustatyta vykdymo išlaidų išieškojimo tvarka sudaro sąlygas ne tik užkirsti kelią realiam jų išieškojimui, bet ir didina antstolių darbo sąnaudas. Todėl, pritariant Lietuvos Antstolių rūmams, siūlytina vykdymo išlaidų apskaičiavimo ir išieškojimo teisę suteikti patiems antstoliams, šiems atliekant vykdymo veiksmus, o skolininkui, manančiam, jog vykdymo išlaidų paskaičiavimas yra neteisingas, numatyti teisę kreiptis su reikalavimu perskaičiuoti į antstolį arba į teismą.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminė literatūra:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas // Valstybės žinios. 1985, Nr. 1-1.
3. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr.36-1340.
4. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr.36-1340.
5. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas// Valstybės žinios. 2000, Nr.74-2262.
6. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas, patvirtintas 2002 m. birželio 4 d. įstatymu Nr. IX-926 // Valstybės žinios. 2002. Nr. 64-2569.
7. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 85-2566.
8. Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 53-2042.
9. Lietuvos Respublikos antstolių įstatymo įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr.53-2043.
10. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 17-649.
11. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl teismo antstolių institucinės reformos metmenų patvirtinimo“// Valstybės žinios. 1999, Nr. 114 -3306.
12. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2002 m. liepos 8 d. įsakymas Nr. 202 „Dėl teisės aktų, numatytų Lietuvos Respublikos antstolių įstatyme bei šio įstatymo įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatyme, patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2002. Nr. 71.
13. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2005 m. spalio 27 d. įsakymas Nr. 1R-352 „Dėl Sprendimų vykdymo instrukcijos patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2005, Nr. 130- 4682.
14. Zivilprozeßordnung (ZPO).

Specialioji literatūra:

Vadovėliai/ mokslinės knygos/ monografijos:

15. Civilinė teisė. Prievolių teisė: vadovėlis. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004.

16. Driukas A., Valančius V. Civilinis procesas: teorija ir praktika. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. T. 1.
17. Jauering O. Zwangsvollstreckungs und konkursrecht. München, 1987
18. Jauering O. Zivilprozessrecht. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 2003.
19. Kalverš R. Teismo ir kitų institucijų sprendimų vykdymas. Vilnius: Saulužė, 2002.
20. Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2003. T. 1.
21. Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. Vilnius: Justitia, 2005. T. 2.
22. Lietuvos administracinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005.
23. Lietuvos konstitucinė teisė: vadovėlis. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001.
24. Mikelėnas V. Civilinis procesas. Antroji dalis. Antrasis, pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Justitia. 1997.
25. Rosenberg L., Gaul H. F., Schilken E. Zwangsvollstreckungsrecht. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 11. Aufl. 1997.
26. Sauer W. Grundlagen des Prozessrechts, 2. Auflage, 1929.
27. Vaišvila A. Teisės teorija: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2000.
28. Vansevičius S. Valstybės ir teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2000.
29. Žeruolis J. Tarybinio civilinio proceso esmė. Vilnius: Mintis, 1969.
30. Wach A. Handbuch des Deutschen Civilprozessrechts, 1885.
31. Административное право / под ред. Я. Козлова и М. Попова. Москва: Юрист, 1999.
32. Гражданское процессуальное право России. Учебник для вузов / под ред. М. С. Шакаряна. Москва: Юристъ, 2002.
33. Добровольский А. А. Исковая форма защиты права. Москва, 1965.
34. Исполнительное производство: Учебник. 2-е изд./ под ред. Л.Ф. Лесницкой. Москва, 1989.
35. Малешин Д. Я. Исполнительное производство (Функции суда). Москва: ОАО Издательский дом «Городец», 2005.

Periodinė lietratūra:

36. Nekrošius V. Kai kurie bendrieji teoriniai civilinio proceso teisės klausimai // Teisė. 2002, Nr. 43.
37. Simaitis R. Kokio Lietuvai reikia antstolio – turtingo ar vargšo? // Justitia. 2006, Nr. 2.

38. Stauskienė E. Skubiai vykdytinų teismo sprendimų instituto taikymo problemos // Jurisprudencija. 2005, t. 69(61). P. 90-98.
39. Valančius V. Kai kurie naujojo civilinio proceso kodekso bruožai // Jurisprudencija. 2002, t. 28(20).
40. Valančius V., Višinskis V. Teismų sprendimų vykdymas – reikšminga civilinio proceso stadija // Justitia. 1998, Nr. 4.
41. Višinskis V. Turto pardavimo iš varžytynių problemos // Jurisprudencija. 1999, Nr. 13(5).
42. Višinskis V. Teismo sprendimo vykdymo vieta // Jurisprudencija. 2006, Nr. 1(79).
43. Višinskis V. Vykdyto procesas Lietuvoje: esama padėtis ir reformavimo kryptys // Jurisprudencija. 2002, Nr.28(20).
44. Ярков В. В. Концепция реформы принудительного исполнения в сфере гражданской юрисдикции// Российский юридический журнал. 1996. № 2.

Disertacijos:

45. Baublys G. Teismo sprendimas kaip teisingumo aktas: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S)/ Lietuvos teisės universitetas. Vilnius, 2001.
46. Stauskienė E. Teismo vaidmuo vykdymo procese : daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S) / Mykolo Romerio universitetas. Vilnius, 2006.
47. Višinskis V. Teismo sprendimų vykdymo procesinės problemos: daktaro disertacija: socialiniai mokslai: teisė (01 S)/ Lietuvos teisės akademija. Vilnius, 1999.

Internetiniai šaltiniai:

48. Antstolių veiklą reguliuojančių teisės aktų analizė bei jų įgyvendinimo praktika // http://www.exjure.com/lt/index.php?option=com_content&task=view&id=21&Itemid=30; prisijungimo laikas: 2006-08-28.
49. ELTA. Ekspertai įvardijo teisinės antstolių veiklos spragas // <http://www.antstoliai.lt/?act=news&id=617>; prisijungimo laikas: 2006-07-24.
50. Lepeškaitė A. Pranešimas seminare - diskusijoje „Antstolių sistemos reforma: sėkmė ar nesėkmė“//<http://www.alar.lt/asas.file.php?i=58%20&ASAS=b1e7647a196055f4af1d1caa5c82691f>; prisijungimo laikas: 2006-09-15.
51. Lietuvos antstolių rūmai. Antstolių veiklos problemas kompetentingi teisininkai siūlo spręsti be isterijos // <http://www.antstoliai.lt/?act=news&id=715>; prisijungimo laikas: 2006-07-24.

52. Lietuvos antstolių rūmai. Tolstant nuo reformos pradžios, ryškėja nauji antstolių institucijos uždaviniai // <http://www.antstoliai.lt/?act=news&id=993>; prisijungimo laikas: 2006-10-28.
53. Lietuvos antstolių rūmai. Antstolių rūmai pataria ieškoti pirkėjų nelaukiant varžytynių dienos // <http://www.antstoliai.lt/?act=news&id=1007>; prisijungimo laikas: 2006-11-10.
54. Lietuvos antstolių rūmai. Antstolių reforma: sėkmė kreditoriams ir valstybei, nesėkmė – skolininkams // <http://www.antstoliai.lt/?act=news&id=824>; prisijungimo laikas: 2006-07-24.
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo konsultacijos, susijusios su vykdymo procesu, nuo 2003 m. sausio 1 d. // <http://www.alar.lt/asas.file.php?i=45&ASAS=0122f56c0d1056dda6e381ce7972e098>; prisijungimo laikas: 2006-10-14.
56. Paspirgėlis K. Apie kai kuriuos teismo darbo aspektus, Kupiškėnų mintys // <http://www.antstoliai.lt/?act=news&id=626>; prisijungimo laikas: 2006-07-24.
57. Vilkauskaitė V. Liaudies priešas, vardu antstolis // <http://www.antstoliai.lt/?act=news&id=725>; prisijungimo laikas: 2006-07-24.
58. Авакян А. В. Общая характеристика исполнительного производства в зарубежных странах // <http://www.concourt.am/hr/ccl/vestnik/4.22-2003/A.V.%20Avakyan.htm>; prisijungimo laikas: 2006-07-28;
59. Бряндин С. П. Место исполнительного производства в системе Российского права // <http://t-off.chat.ru/ftzf.html>; prisijungimo laikas: 2006-08-26.
60. Валеев Д. Х. Исполнительное производство в системе права Российской Федерации // <http://law.edu.ru/magazine/pravoved/article.asp?magNum=5&magYear=2001&articleID=173456>; prisijungimo laikas: 2006-09-17.
61. Исполнительное производство / под ред. Я. Фархтдинова. 2-е изд. // <http://www.piter.com/chapt.phtml?id=978527200133>; prisijungimo laikas: 2006-06-20.
62. Клепикова М. А. Проблемы взаимодействия органов принудительного исполнения и судов в исполнительном производстве // http://www.usd.khv.ru/Content/b_nomer_07.html; prisijungimo laikas: 2006-08-28.
63. Корсак А. С. К вопросу о месте исполнительного производства в системе права // <http://jurexpertgroup.at.tut.by/publications4.htm>; prisijungimo laikas: 2006-08-29.
64. Кузнецов В. Ф. Меры защиты в исполнительном производстве // http://www.lib.csu.ru/vch/9/2002_02/020.pdf;

65. Морозова И. Б., Семин С. А. Роль суда в исполнительном производстве // <http://studlib.ru/article/r-99.html>; prisijungimo laikas: 2006-09-20.
66. Петраш А. Исполнительное производство - показатель эффективности механизма правового регулирования // <http://justbel.info/2002-5/art1.htm>; prisijungimo laikas: 2006-07-05.
67. Щербак С. Сущность исполнительного производства. Ошибочное законодательное определение исполнительного производств // <http://www.yurpractika.com/article.php?id=10006002>; prisijungimo laikas 2006-09-19.

Kita literatūra:

68. Lietuvos antstolių rūmų 2005-03-15 raštas „Dėl vykdymo proceso apžvalgos ir teisinio įvertinimo“.
69. Vaitkevičiūtė V. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Žodynas, 2001.
70. Žolynas M. Vykdymo proceso reformos apžvalga ir teisinis vertinimas. 2004/2005 m.
71. Žolynas M. Teismo vaidmuo vykdymo procese // Civilinio proceso pirmosios instancijos teisme reforma Baltijos jūros regiono valstybėse ir Centrinėje Europoje 2004 m. rugsėjo 16-19 d. Vilnius: VU leidykla, 2005.

Teismų praktika:

72. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. lapkričio 13 d. sprendimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo narių grupės prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl piliečių nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atstatymo tvarkos ir sąlygų“ galiojimo sustabdymo laikinasis įstatymas atitinka Lietuvos Respublikos Konstituciją“ // Valstybės žinios. 1997, Nr. 104-2645.
73. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. rugsėjo 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 476 straipsnio trečiosios dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// Valstybės žinios, 1998, Nr. 85-2382.
74. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 1999 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 17 „Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje, nagrinėjant skundus dėl teismo antstolių veiksmų, atliktų vykdant turto varžytynes, taip pat nagrinėjant civilines bylas dėl turto pardavimo iš (be) varžytynių aktų arba turto perdavimo išieškotojui aktų pripažinimo negaliojančiais“. Teismų praktika, 1999. Nr. 11;

75. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1999 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje M. Jankauskas v. Teismo antstolių kontora prie Kauno miesto apylinkės teismo, Nr. 3K-2-348/1999, kat. 37.
76. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. gruodžio 19 d. civilinėje byloje AB „Lietuvos žemės ūkio bankas“ v. Teismo antstolių kontora prie Kauno miesto apylinkės teismo Nr. 3K-7-1188/2002, kat. 15.2.1.1.
77. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje B. Vainoras v. S. Veversevičienė, Nr. 3K-3-925/2002, kat. 107.3.
78. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. balandžio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-466/2003 m., kat. 120, 119.
79. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. lapkričio 10 d. nutartis civilinėje byloje B. Kislovska v. Ksendzova Nr. 3K-3-1043/2003, kat. 25.8.2; 119.
80. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. sausio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-68/2004, kat. 107.3.
81. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. liepos 16 d. nutartis civilinėje byloje E. Tvarišonavičienė v. AB „Malsena“, Nr. 3K-3-334/2004 m., kat.: 21.2.2.1; 21.9; 27.6; 29.
82. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. sausio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-57/2005, kat. 30.3; 30.12.1; 129.3.
83. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-87/2005, kat. 129.1.
84. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-139/2005, kat. 128.12; 129.18.
85. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. balandžio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-227/2005, kat. 129.4 .
86. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. gegužės 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3 K-7-262/2005, kat. 129.11.
87. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. spalio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-524/2005, kat. 128.10.
88. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-35/2006, kat. 75.7; 129.17. (S).
89. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. sausio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-66/2006, kat. 75.6.2; 129.18 (S).

90. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-157/2006, kat. 116.4; 129.2 (S).
91. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-245/2006, kat. 129.7;129.18;129.19.4 (S).
92. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. balandžio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-186/2006, kat. 129.22.
93. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. balandžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-158/2006, kat. 129.2.
94. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. balandžio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-288/2006, kat. 128.10; 129.11; 129.17 (S).

SANTRAUKA

TEISMO VAIDMUO VYKDYMO PROCESĖ

Siekiant užtikrinti realią teisių ir laisvių apsaugą, teismui, kaip vieninteliam teisingumo vykdytojui, tenka atlikti svarbų vaidmenį ne tik sprendžiant ginčą ir priimanč teismo sprendimą, bet ir užtikrinant tinkamą jo įvykdymą. Siekiant visapusiškai nustatyti ir įvertinti teismo vaidmenį vykdymo procese, darbe yra nagrinėjami teoriniai ir praktiniai teismo dalyvavimo vykdymo procese klausimai. Apžvelgdama Lietuvos ir kai kurių užsienio valstybių teisės aktus, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką bei vykdymo proceso teisinės prigimties koncepcijų įvairovę, darbo autorė supažindina su vykdymo proceso samprata, jo vieta teisės sistemoje, atskleidžia vykdymo proceso santykį su teismine valdžia, teisingumo vykdymu ir civiliniu procesu, teismo, kaip teisingumo vykdytojo, vaidmens ir teisinės vykdymo proceso prigimties santykį. Nustatydama ir aptardama konkrečias teismo funkcijas vykdymo procese ir jų procesines realizavimo formas bei problemas, su kuriomis susiduriama atliekant tuos veiksmus, autorė išryškina praktinę teismo veiklos reikšmę.

Teismas užtikrina vykdymo proceso teisėtumą. Antstolio procesinės veiklos kontrolė yra pagrindinis ir svarbiausias teisėtumo vykdymo procese užtikrinimo būdas. Tačiau, be antstolio procesinės veiklos kontrolės, teismas vykdymo procese taip pat taiko sankcijas skolininkui ir tretiesiems asmenims už procesinių pareigų nevykdymą ar netinkamą jų vykdymą, sprendžia klausimus, susijusius su teismo sprendimų nukreipimu skubiam vykdymui ir sprendimų įvykdymo atgręžimu. Tai, kad šie procesiniai veiksmai vykdymo procese priklauso teismo kompetencijai, vienareikšmiškai leidžia tvirtinti, kad teismas yra vykdymo procese susiklostančių procesinių teisinių santykių dalyvis.

SUMMARY

THE ROLE OF THE COURT IN THE EXECUTION PROCEEDING

In order to assure the real protection of rights and freedoms, the court as the only jurisdiction, employs the role of not only solving the dispute and passing the judicial decisions, but also assuring its relevant implementation. In order to determine and evaluate the role of the court on the execution proceeding ground thoroughly, the theoretical and practical issues of the court participation in the execution proceeding are analysed in this work. While reviewing the legal acts of Lithuania and other countries, the experience of The Supreme Court of Lithuania and the diversity of legal conceptions of the execution proceeding, the author in this work presents the conception of the execution proceeding, its standing in the legal system, unfolds the relationship of the execution proceeding with judicial authority, jurisdiction and civilian process, also the relationship of the role of the court as the jurisdiction institution with the nature of the legal execution proceeding. While ascertaining and discussing the concrete functions of the court and their procedural forms and problems of implementation, which appear while performing these acts, the author highlights the practical importance of the court proceedings.

The court assures the legitimacy of the execution proceeding. The control of bailiff procedural is the main and most important way of realizing the legitimacy of the execution proceeding. However, except the control of bailiff procedural, the court in the execution proceeding also applies the penalty for the debtor and the third party for non-compliance or inadequate compliance of the procedural obligations, deals with the questions related to directing of the judicial decisions for urgent implementation and recouring the implementation of the decisions. The reason that procedural actions in execution proceeding belong to the court jurisdiction, allows unambiguously stating that the court is the participant in the procedural legal relations, developed in the execution proceeding.